

กระบวนการถ่ายทอดความรู้ของผู้ค้าพระเครื่องไทย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการศึกษาดลอดชีวิตและการพัฒนามนุษย์แบบ 2.1 ศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต

ภาควิชาการศึกษาดลอดชีวิต

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2563

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

กระบวนการถ่ายทอดความรู้ของผู้ค้าพระเครื่องไทย

โดย
นายสุทธิวัฒน์ ไตสมบุญ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการศึกษาดลอดชีวิตและการพัฒนามนุษย์แบบ 2.1 ศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต

ภาควิชาการศึกษาดลอดชีวิต

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2563

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

THAI AMULET MERCHANT'S KNOWLEDGE TRANSFERRING PROCESS

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for Doctor of Education LIFELONG EDUCATION AND HUMAN DEVELOPMENT

Department of LIFELONG EDUCATION

Graduate School, Silpakorn University

Academic Year 2020

Copyright of Graduate School, Silpakorn University

หัวข้อ กระบวนการถ่ายทอดความรู้ของผู้ค้าพระเครื่องไทย
โดย สุทธิวัฒน์ โตสมบูรณ์
สาขาวิชา การศึกษาตลอดชีวิตและการพัฒนามนุษย์แบบ 2.1 ศีลภาสิกาสตร
ดุขฎฐิบัณชิต
อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก อาจารย์ ดร. พีรเทพ รุ่งคุณากร

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร ได้รับพิจารณาอนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต

.....คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร.จุไรรัตน์ นันทานิช)

พิจารณาเห็นชอบโดย

.....ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.พระครูสุนทรธรรมโสภณ -)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก
(อาจารย์ ดร.พีรเทพ รุ่งคุณากร)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
(อาจารย์ ดร.นิรุทธ์ วัฒนไณภาส)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ดำรงค์ เบญจคีรี)

.....ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก
(รองศาสตราจารย์ ดร.วีระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา)

60251905 : การศึกษาตลอดชีวิตและการพัฒนามนุษย์แบบ 2.1 ศีลศาสตร์ดุสิตปฏิบัติ

คำสำคัญ : การถ่ายทอดความรู้, พระเครื่อง

นาย สุทธิวัฒน์ โตสมบุญ: กระบวนการถ่ายทอดความรู้ของผู้ค้าพระเครื่องไทย อาจารย์ที่
ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก : อาจารย์ ดร. พิรเทพ รุ่งคุณากร

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษากระบวนการถ่ายทอดความรู้ของผู้ค้าพระเครื่อง
ไทยเป็นการวิจัยเชิงเชิงสำรวจ ที่เก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการเก็บข้อมูลเก็บข้อมูลจากการ
สัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลหลักซึ่งเป็นผู้ค้าพระเครื่องไทยที่ จำนวน 8 คน

สรุปผลการวิจัยผลการวิจัยพบว่า 1) ผู้ค้าพระเครื่องไทยการแสวงหาความรู้และ
การจัดการความรู้ จากความศรัทธา ความใกล้ชิดกับนักสะสมพระเครื่อง การเล็งเห็นถึงผลประโยชน์
ที่จะได้รับหากสามารถนำความรู้เกี่ยวกับพระเครื่องมาประกอบเป็นอาชีพอย่างจริงจัง พวกเขาใช้
วิธีการเรียนรู้หลายแบบ ได้แก่ วิธีที่สำคัญคือการอ่านหนังสือ และนิตยสารพระเครื่อง การสอบถามผู้รู้
การเข้าพระจริงมาทำการศึกษเปรียบเทียบ การเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ในอินเทอร์เน็ต การเรียนรู้
จากประสบการณ์การทำงานที่มีมาอย่างต่อเนื่อง 2) พวกเขาถ่ายทอดความรู้แบบเป็นทางการและ
แบบไม่เป็นทางการ ในการถ่ายทอดความรู้แบบเป็นทางการ ใช้วิธีผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ เช่น หนังสือหรือ
นิตยสารพระเครื่อง โดยการจัดทำวิดีโอถ่ายทอดสด และยูทูบเป็นหลัก ส่วนการถ่ายทอดความรู้แบบ
ไม่เป็นทางการ ใช้วิธีการแนะนำหรือการให้คำปรึกษาในระหว่างการซื้อขายแลกเปลี่ยนพระเครื่อง
3) การปรับประเมินการถ่ายทอดความรู้และการพัฒนาต่อยอด ผู้ค้าพระเครื่องไทยมีการประเมิน
การถ่ายทอดความรู้ของตนเองในหลายลักษณะ ผู้ค้าพระเครื่องไทยโดยผู้ค้าพระเครื่องไทยที่ใช้วิธีการ
ไลฟ์สดก็จะประเมินจากยอดผู้ติดตามที่มีจำนวนมากขึ้นในการไลฟ์สดแต่ละครั้ง นอกจากนี้
ผู้ค้าพระเครื่องไทยมีการปรับการประเมินตนเองในการถ่ายทอดความรู้จากกลุ่มเป้าหมาย โดยเปิดรับ
ฟังผลให้ผู้รับฟังสามารถโต้ตอบ สอบถาม หรือแสดงข้อคิดเห็น เพื่อการปรับปรุงแก้ไข หลายท่าน
ยังหาวิธีการใหม่ ๆ มาแนะนำและจัดให้เห็นถึงคุณลักษณะของผู้ชี้แนะตนเองในการเรียนรู้และพัฒนา
ตลอดชีวิต

60251905 : Major LIFELONG EDUCATION AND HUMAN DEVELOPMENT

Keyword : LEARNING, KNOWLEDGE TRANSMISSION, AMULET

MR. SUTTIVAT TOSOMBOON : THAI AMULET MERCHANT'S KNOWLEDGE
TRANSFERRING PROCESS THESIS ADVISOR : BHEERADHEV RUNGKHUNAKORN, Ed.D.

The objectives of this research were to study 1) learning to the amulet and knowledge transmission of the amulet collector, 2) methods and knowledge transmission of the amulet collector.

This research was qualitative research and keeping the data from any paper that relate and in-depth interview method was used for the data collection from 10 units of the amulet collector whereas they had over 10 years of the experience in the amulet collection.

The results showed: The amulet learning came from belief, intimation to the amulet collector, the benefit that they would receive when they could use this knowledge to create the occupation exactly and someone had ever ordained and it made him trust too. The learning of the amulet collector had many types, e.g. learning by the amulet book, learning by asking the expert man, learning by rental the amulet to compare, learning by internet and learning by experience in amulet making or any sacred objects.

While the knowledge transmission that found: It had formal methods and informal methods. Formal methods comprise with the amulet magazine, social online, live video, Facebook and Youtube channel. Informal methods comprise with suggestion during the time when they sold or bought the amulet and some collector had been invited to interviews in a television program or participated in TV game show.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้คงไม่อาจสำเร็จสมบูรณ์ขึ้นมาได้ หากปราศจากความเมตตากรุณาจากท่านอาจารย์ ดร.พิรเทพ รุ่งคุณากร ที่ทำให้ผู้เขียนได้หัวข้อในการทำวิทยานิพนธ์ และกรุณาเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาของผู้วิจัย ได้ให้ข้อมูลและคำแนะนำต่าง ๆ ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อผู้วิจัย โดยเฉพาะการวางเค้าโครงแนวทางการเขียนเนื้อหาและบทวิเคราะห์ ตลอดจนการกำหนดกรอบเวลาในการเสนอความคืบหน้าของงาน ซึ่งถือเป็นแรงกระตุ้นให้แก่ผู้วิจัยได้อย่างดียิ่ง ทั้งท่านอาจารย์ยังได้สละเวลาอันมีค่าตรวจสอบความถูกต้องของงานผู้วิจัยอีกด้วย ผู้เขียนรู้สึกซาบซึ้งใจและสำนึกในพระคุณของท่านอาจารย์เป็นอย่างยิ่ง จึงขอกราบขอบพระคุณท่านอาจารย์ไว้ ณ ที่นี้

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.พระครูสุนทรธรรมโสภณ ประธานกรรมการวิทยานิพนธ์ อาจารย์ ดร.นิรุตต์ วัฒนโสภาส ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ดำรงค์ เบญจคีรี และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วีระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา ที่ท่านได้กรุณาชี้แนะแนวทางและคำแนะนำ ตลอดจนข้อสังเกตต่าง ๆ ทำให้ผู้วิจัยได้พัฒนาแนวความคิดและไตร่ตรองปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างรอบคอบมากยิ่งขึ้นจนทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์ต่าง ๆ อันผู้เขียนมิได้เอ่ยนาม ที่ได้อบรมสั่งสอนให้ความรู้ทางด้านวิชาการแก่ผู้เขียน รวมทั้งได้แต่งตั้งอาจารย์ให้เขียนได้ใช้ค้นคว้า อ้างอิง จนทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้

ผู้วิจัยขอขอบคุณกัลยาณมิตรของผู้วิจัยทุกท่านที่ได้ให้ความช่วยเหลือและเป็นกำลังใจให้ผู้เขียนตลอดมา ขอขอบคุณพี่ เพื่อน เพื่อน ปริญาเอกรหัส 60 สาขาวิชาการศึกษาดูแลชีวิตและการพัฒนามนุษย์ทุกท่านที่เป็นกำลังใจและคอยช่วยเหลือตลอดระยะเวลาที่ศึกษาและจัดทำวิทยานิพนธ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พี่ธีร์ พี่และเพื่อนผู้ซึ่งคอยให้ความช่วยเหลือและคำแนะนำ แก่ผู้วิจัยด้วยความเต็มใจยิ่ง ที่ได้ให้ความช่วยเหลือและเป็นกำลังใจให้ผู้วิจัยในทุก ๆ เรื่องด้วยความปรารถนาดีเสมอมา

สุดท้ายผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ คุณพ่อคำนวล โดสมบุญ คุณแม่กมลลา เทียนมณี ถึงแม้ท่านจะมรณะไปแล้ว แต่ความรู้สึกรักและคิดถึง ถือเป็นกำลังใจในการผลักดัน ที่ทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงลงได้ แต่หากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีความบกพร่องประการใด ผู้วิจัยขอน้อมรับความผิดพลาดไว้แต่เพียงผู้เดียว

สุทธิวัฒน์ โดสมบุญ

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	๖
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	๖
กิตติกรรมประกาศ.....	๗
สารบัญ.....	๗
สารบัญแผนภาพ.....	๘
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
คำถามการวิจัย.....	3
วัตถุประสงค์.....	3
ขอบเขตการศึกษา.....	3
กรอบแนวคิด.....	4
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	5
ประโยชน์ที่ได้รับ.....	6
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	7
แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง.....	8
การเรียนรู้.....	9
แนวคิด วิธีการและกระบวนการถ่ายทอดความรู้.....	22
การถ่ายทอดความรู้ผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต.....	25
แนวคิดเกี่ยวกับพระเครื่อง การศึกษาพระเครื่อง วงการพระเครื่องและเซียนพระ.....	26
ความเชื่อเกี่ยวกับพระเครื่อง.....	29
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	31

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	35
ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	35
ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนาแนวคำถามสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง	35
ขั้นตอนที่ 3 การกำหนดเกณฑ์คุณสมบัติผู้ให้ข้อมูลหลักและการคัดเลือก.....	36
ขั้นตอนที่ 4 การสัมภาษณ์เชิงลึกกับบุคคล และการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ	38
ขั้นตอนที่ 5 การสรุปข้อมูลงานวิจัย.....	39
บทที่ 4 ผลการวิจัย.....	40
ตอนที่ 1 การวิเคราะห์ผลรายการณี.....	40
ตอนที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูลจากกรณีรายบุคคลทำให้สรุปได้ว่า ผู้ให้ข้อมูลทั้ง 8 คน มีกระบวนการ ถ่ายทอดความรู้เรื่องพระเครื่อง ร่วมกันดังนี้	56
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	57
สรุปผลการวิจัย	57
การอภิปรายผล.....	58
ข้อเสนอแนะ	62
รายการอ้างอิง.....	63
ประวัติผู้เขียน	66

สารบัญแผนภาพ

หน้า

แผนภาพที่ 1	The Personal Responsibility Orientation (PRO) Model.....	17
แผนภาพที่ 2	รูปแบบการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของ Garrison (1977).....	19

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในโลกปัจจุบัน การศึกษาตลอดชีวิตมีบทบาทและความสำคัญมากขึ้น โดยการศึกษาตลอดชีวิตนั้นหมายถึง กระบวนการแสวงหาความรู้ การศึกษาค้นคว้า และการเรียนรู้ของบุคคล กลุ่ม และชุมชน ตั้งแต่บุคคลเกิดจนสิ้นอายุขัย การศึกษาตลอดชีวิตนั้นจำเป็นต้องมีการจัดในสามระบบ ได้แก่ การศึกษาในระบบโรงเรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคคลเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนให้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในปัจจุบัน เกิดความรู้สึกรู้สึกหรือทัศนคติทางบวก มีความสามารถในการแสวงหาความรู้และการปรับปรุงตนเอง ทั้งนี้เพื่อเตรียมคนให้พร้อมยอมรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในยุคข้อมูลข่าวสารหรือยุคโลกาภิวัตน์ สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสม นำไปใช้ในทางสร้างสรรค์และแก้วิกฤตแก่สังคม ระบบการศึกษาที่เกื้อหนุนการพัฒนาในรูปแบบ ดังกล่าวต้องเป็นระบบที่เปิดกว้าง ให้อิสระและทางเลือกสูงสุดทั้งในแง่ความหลากหลายของ กระบวนการเรียนรู้ เนื้อหาความรู้ รวมทั้งการจัดการเรียนรู้ซึ่งจะพึงรัฐฝ่ายเดียวไม่ได้ ต้องอาศัยความเชื่อมโยงของ บ้าน สถาบันการศึกษา วิชาชีพชุมชนและทุกส่วนของสังคม อย่างครบถ้วนมีคุณภาพเป็นองค์รวมไปพร้อม ๆ กัน ที่สำคัญเป็นบุคคลที่มีคุณลักษณะและการเรียนรู้ด้วยการชี้นำตนเอง (Self-directedness) กล่าวคือ ใฝ่เรียนรู้ตลอดชีวิต โดยสมัครใจที่จะเรียนรู้ด้วยความอยากรู้ สามารถใช้ตนเองเป็นแหล่งการศึกษาและการเรียนรู้ นอกจากนี้ ผู้เรียนสามารถระบุได้ว่าสิ่งที่ตนต้องการเรียนรู้คืออะไร รู้ว่าทักษะและความรู้ที่ต้องการมีอะไรบ้าง สามารถกำหนดเป้าหมาย วิธีการเรียนรู้ และวิธีการประเมินผลการเรียนรู้ของตนเอง จึงเป็นผู้จัดการในการเรียนรู้และพัฒนาตนเอง สามารถตัดสินใจและรับผิดชอบต่อบทบาทและหน้าที่ในการเป็นผู้เรียนรู้ที่ดี (พีรเทพ รุ่งคุณากร, 2557) ซึ่งสามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้และถ่ายทอดกันได้ โดยมีกระบวนการถ่ายทอดความรู้ 3 ขั้นตอนหลัก ขั้นที่1 การแสวงหาความรู้และการจัดการความรู้ ขั้นที่ 2 การถ่ายทอดความรู้แก่ผู้อื่น และขั้นที่3 การปรับปรุงประเมินการถ่ายทอดความรู้และการพัฒนาต่อยอด (พีรเทพ รุ่งคุณากร, 2559)

“วงการพระเครื่อง” เป็นอีกหนึ่งอาชีพและเป็นพื้นที่ที่รวบรวมกลุ่มคนผู้ที่มีความสนใจและมีความชื่นชอบในพระเครื่อง โดยที่วงการนี้จะประกอบไปด้วยผู้คนทุกเพศ ทุกวัย ทุกระดับการศึกษา และทุกอาชีพ และจากการสำรวจของศูนย์วิจัยกสิกรไทย พบว่า ในปี 2559 มีผู้คนที่ให้ความสนใจหรือที่ในวงการพระเครื่องใช้คำว่า “เล่นพระ” โดยมีจำนวนถึงสิบล้านคนทั่วประเทศ วงการพระเครื่องเป็น

วงการที่สร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจซึ่งเรียกว่าพุทธพาณิชย์ สร้างคุณค่าในด้านความเชื่อความศรัทธา หรือความเชื่อด้านพุทธคุณและพุทธศรัทธา ตลอดจนคุณค่าในด้านศิลปะหรือพุทธศิลป์ ทำให้เงินสะพัดในวงจรธุรกิจและประเทศไทยถือได้ว่าเป็นตลาดพระเครื่องที่ใหญ่ที่สุดในโลก ทำให้มีการปลอมแปลงพระเครื่องออกจำหน่าย และในปัจจุบันการแยกแยะพระของแท้กับพระปลอมก็เป็นไปได้ยากมาก ด้วยความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีทำให้สามารถสร้างพระเครื่องได้เหมือนพระแท้ต้นฉบับและในบางครั้งพระเครื่องปลอมก็ยังสามารถสร้างได้สวยงามกว่าของแท้โดยคุณค่าวัตถุมงคลที่อยู่ในวิถีชีวิต และมีอิทธิพลต่อความเชื่อของคนไทยและชาวต่างประเทศด้วยและเมื่อนำกระบวนการสร้างและการใช้พระเครื่องมาพิจารณาวิเคราะห์เทียบเคียงกับหลักการปฏิบัติธรรมต่าง ๆ ที่สำคัญในพระพุทธศาสนา เช่น หลักบุญกิริยาวัตถุ หลักไตรสิกขา เป็นต้น ก็จะเห็นว่าพระเครื่องเป็นสิ่งระลึกถึงสิ่งดีงาม

วงการนี้จึงจะขับเคลื่อนไปได้ทั้งผู้ซื้อและผู้ขาย โดยเฉพาะผู้ค้าพระเครื่องนั้นมีความสำคัญอย่างยิ่ง และการถ่ายทอดความรู้ ในปัจจุบันโดยผู้ค้าพระเครื่องไทยมีการทำการตลาดควบคู่ไปกับการเผยแพร่ พุทธคุณ พุทธศรัทธา พุทธศิลป์ และพุทธพาณิชย์ในการกำหนดทิศทางตลาด เช่น การทำไลฟ์สด การเขียนหนังสือ การเปิดอบรม เป็นต้น โดยกลุ่มผู้ค้าพระเครื่องที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทยก็คือกลุ่มสมาคมผู้นิยมพระเครื่องพระบูชาไทย ซึ่งผู้ค้านั้นบางท่านก็เป็นผู้ค้าพระเครื่องไทยที่ได้รับการยอมรับ

ในการศึกษาวิจัยของสาขาการศึกษาตลอดชีวิตและการพัฒนามนุษย์ ให้ความสำคัญกับการพัฒนามนุษย์ที่เน้นการศึกษา การเรียนรู้ และการถ่ายทอดความรู้ของกลุ่มผู้ใหญ่นอกกระบวนการศึกษา เช่น ในวงการพระเครื่อง โดยการเรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องพระเครื่องนั้นถือได้ว่าเป็นเรื่องของการเรียนรู้ตลอดชีวิต ทั้งนี้เพราะพระเครื่องเป็นวัตถุมงคลที่อยู่ในสังคมไทยมาเป็นระยะเวลานาน อีกทั้งมีองค์ความรู้ต่าง ๆ ที่น่าสนใจเกี่ยวกับพระเครื่อง รวมถึงผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับพระเครื่องก็สามารถที่จะนำเอาความรู้ดังกล่าวนี้ไปประกอบอาชีพได้เช่นกัน สอดคล้องกับแนวคิดหลักที่กล่าวไว้ว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิตหรือการศึกษาตลอดชีวิตเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่สอดแทรกไปในวิถีชีวิตของมนุษย์ เป็นสิ่งที่เกิดมาพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ที่ความรู้จำเป็นต่อการดำรงชีวิตและประกอบอาชีพ

และดังที่ได้กล่าวมา จะเห็นได้ว่าผู้ค้าพระเครื่องไทยมีความสำคัญต่อการเรียนรู้ การศึกษาตลอดชีวิต โดยเฉพาะการศึกษาตามตามอัธยาศัย ของผู้เรียนจึงได้ทำการศึกษาเพื่อสร้างองค์ความรู้เป็นแบบวิจัยฐานรากจากกลุ่มเป้าหมาย โดยการสำรวจภาคสนามและที่ผ่านมาพบว่ายังไม่มีงานวิจัยในประเทศไทยในประเด็นศึกษานี้ ผู้วิจัย จึงสนใจและทำการวิจัยโดยมีคำถามการวิจัย และวัตถุประสงค์การวิจัยดังนี้

คำถามการวิจัย

ผู้ค้าพระเครื่องไทยมีกระบวนการถ่ายทอดความรู้อย่างไร

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษากระบวนการถ่ายทอดความรู้ของผู้ค้าพระเครื่องไทย

ขอบเขตการศึกษา

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยนี้มีขอบเขตเนื้อหา 4 ประการ ประกอบด้วย

- 1.1 การศึกษา ประกอบด้วยการศึกษาตลอดชีวิตและการศึกษาตามอัธยาศัย
- 1.2 การเรียนรู้ ประกอบด้วยการเรียนรู้ตลอดชีวิต การเรียนรู้ตามอัธยาศัย การเรียนรู้แบบชี้นำตนเอง และการเรียนรู้โดยประสบการณ์
- 1.3 การถ่ายทอดความรู้ ประกอบด้วยแนวคิดเกี่ยวกับการถ่ายทอดความรู้ และปัจจัยในการถ่ายทอดความรู้
- 1.4 พระเครื่อง ประกอบด้วยความหมาย ที่มา ประเภทของพระเครื่อง ความเชื่อเกี่ยวกับพระเครื่องจำแนกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ พุทธคุณ พุทธศรัทธา พุทธศิลป์ และพุทธพาณิชย์

2. ขอบเขตผู้ให้ข้อมูลหลัก

การวิจัยครั้งนี้เก็บรวบรวมจากผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยมีเกณฑ์คุณสมบัติในการคัดเลือกดังนี้

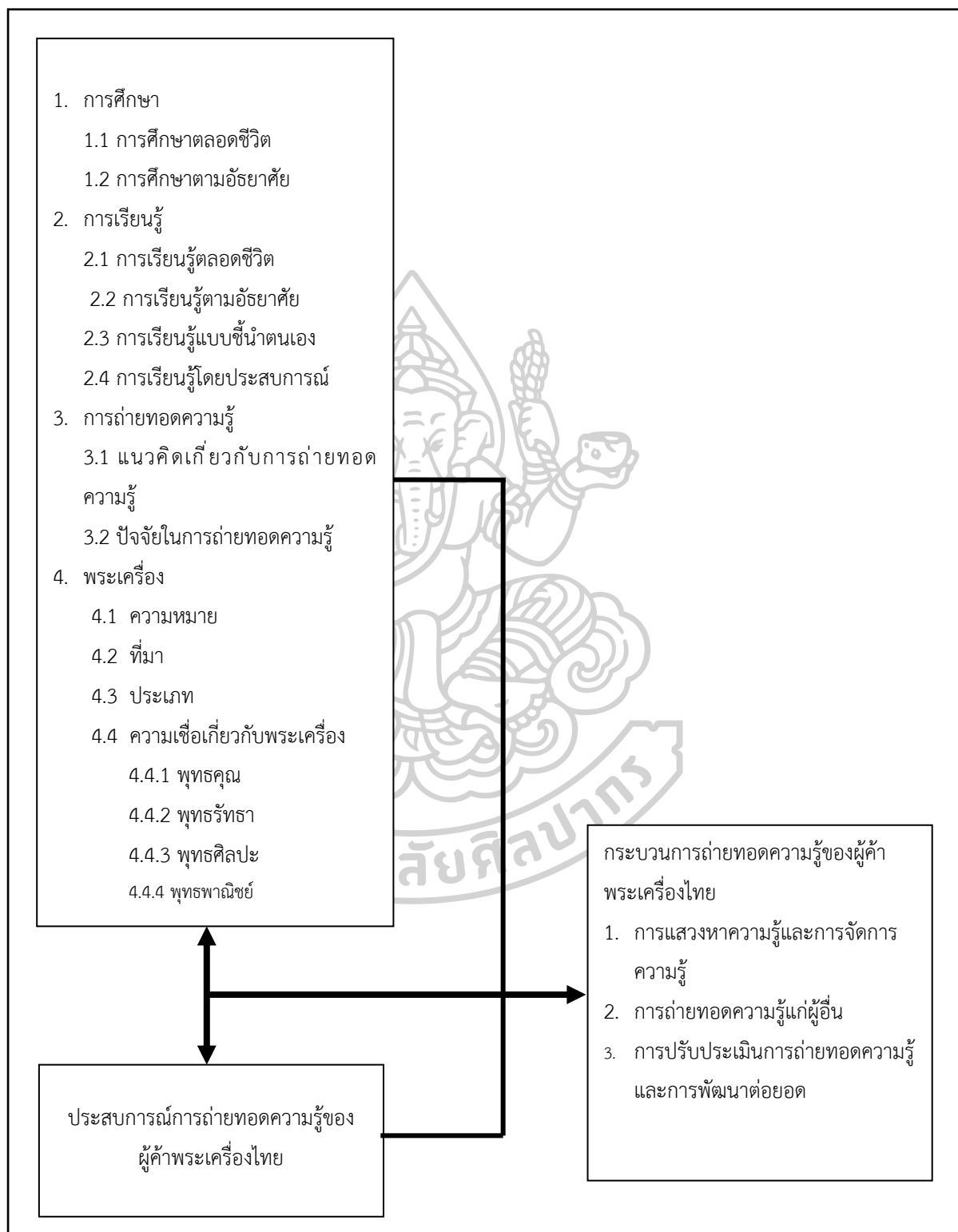
- 1) เป็นผู้ค้าพระเครื่องมาเป็นอย่างน้อย 10 ปี
- 2) มีประสบการณ์ในการสะสมความรู้เรื่องพระเครื่องเป็นของตนเองอย่างน้อย 10 ปี
- 3) มีประสบการณ์ในการถ่ายทอดความรู้แก่ผู้อื่นอย่างน้อย 5 ปี
- 4) เป็นกรรมการตัดสินพระเครื่องไทย
- 5) ได้รับการรับรองจากผู้ทรงคุณวุฒิ หรือได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้รู้จริงในวงการพระเครื่อง

ผู้วิจัยใช้วิธีการสอบถามจากผู้ทรงคุณวุฒิร่วมกับวิธี Snow Ball ได้ผู้ให้ข้อมูลหลักที่ตรงเกณฑ์คุณสมบัติจำนวน 8 คน

3. ขอบเขตพื้นที่และเวลา

งานวิจัยนี้ศึกษาเฉพาะในสมาคมนิยมพระเครื่องพระบูชาไทย ซึ่งเป็นสมาคมของผู้นิยมพระเครื่องที่ใหญ่ที่สุดในประเทศ โดยเก็บรวบรวมข้อมูลระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ 2563 – พฤษภาคม 2563

กรอบแนวคิด

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. ความรู้ หมายถึง ข้อมูลเกี่ยวกับพระเครื่องที่ผู้ค้าพระเครื่องไทยมีอยู่ในตน และสามารถเผยแพร่สู่ผู้อื่นได้ ใน 4 ประการ ได้แก่ พุทธคุณ พุทธพาณิชย์ พุทธศรัทธา พุทธศิลป์ ดังนี้

(1) พุทธคุณ หมายถึง ความศักดิ์สิทธิ์ ปาฏิหาริย์ของพระเครื่องในด้านอำนาจ การให้ผลทางด้านเมตตา ความปลอดภัยมั่นคงในชีวิต และความมั่งคั่งร่ำรวย

(2) พุทธพาณิชย์ หมายถึง การซื้อขาย หรือการแลกเปลี่ยนพระเครื่อง โดยพิจารณาจากพุทธคุณ พุทธศิลป์ และพุทธศรัทธา รวมถึงการให้มูลค่าของตลาดแต่ละช่วงเวลานั้น

(3) พุทธศรัทธา หมายถึง ความเลื่อมใสศรัทธาโดยการมีหลักธรรมการปฏิบัติ ปฏิบัติชอบตามคติหรือแนวทางของครูบาอาจารย์เกจิที่ได้สร้างพระเครื่องนั้น หรือหลักธรรมของพุทธศาสนา

(4) พุทธศิลป์ หมายถึง รูปลักษณ์ วัสดุ ขนาด และศิลปะของการสร้างพระเครื่อง ซึ่งเกี่ยวข้องกับปราณีตศิลป์ที่แฝงไว้ด้วยปรัชญาธรรมทางวัตถุ

2. กระบวนการถ่ายทอดความรู้ หมายถึง ขั้นตอนที่ผู้ค้าพระเครื่องไทยใช้ในการแสวงหาความรู้และการจัดการความรู้ การถ่ายทอดความรู้แก่ผู้อื่น และการปรับปรุงประเมินการถ่ายทอดความรู้และการพัฒนาต่อยอด ดังนี้

(1) การแสวงหาความรู้และการจัดการความรู้ หมายถึง ที่มา สาเหตุ ความสนใจหรือความต้องการในการเรียนรู้เรื่องพระเครื่อง การแสวงหา ศึกษาหาความรู้และประสบการณ์ตรง การฝึกฝนและลงมือปฏิบัติ รวมทั้งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้อื่น การใช้แหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ กระบวนการเปลี่ยนแปลงทางความรู้ ความเข้าใจ ทักษะคิด โลกทัศน์ ทักษะความสามารถ และพฤติกรรมที่สำคัญในการสร้างหรือสะสมองค์ความรู้เรื่องพระเครื่องของผู้ค้าพระเครื่องไทย

(2) การถ่ายทอดความรู้แก่ผู้อื่น หมายถึง การนำความรู้ที่ผู้ค้าพระเครื่องไทย ได้แสวงหาไว้ สละสลวยในรูปแบบและวิธีการต่าง ๆ และผ่านการจัดการความรู้แล้วออกมาเผยแพร่สู่ผู้อื่น ทั้งที่เป็นกลุ่มเป้าหมายและผู้สนใจทั่วไป

(3) การปรับปรุงประเมินการถ่ายทอดความรู้และการพัฒนาต่อยอด หมายถึง การประเมินตนเองเพื่อปรับปรุงแก้ไขพัฒนาตัวเอง และเรียนรู้อย่างต่อเนื่องต่อไปตลอดชีวิตของผู้ค้าพระเครื่องไทย

3. พระเครื่อง หมายถึง คือ วัตถุมงคลในรูปแบบพระพิมพ์ต่าง ๆ อาจเป็นผงดิน โลหะหรือวัตถุอย่างอื่น ที่บรรดาเกจิอาจารย์สร้างขึ้น เพื่อให้พกติดตัวได้สะดวก

4. ผู้ค้าพระเครื่องไทย หมายถึง ชาวไทยที่มีอาชีพจำหน่ายพระเครื่องและวัตถุมงคล โดยมีความรู้และความเชี่ยวชาญในเรื่องพระเครื่องทั่วไปหรือพระเครื่องที่มีคุณลักษณะเฉพาะ และสามารถถ่ายทอดความรู้แก่ผู้สนใจได้โดยมีเกณฑ์คุณสมบัติดังนี้

- (1) เป็นผู้ค้าพระเครื่องมาเป็นอย่างน้อย 10 ปี
- (2) มีประสบการณ์ในการสะสมความรู้เรื่องพระเครื่องเป็นของตนเองอย่างน้อย 10 ปี
- (3) มีประสบการณ์ในการถ่ายทอดความรู้แก่ผู้อื่นอย่างน้อย 5 ปี
- (4) เป็นกรรมการตัดสินพระเครื่องไทย
- (5) ได้รับการรับรองจากผู้ทรงคุณวุฒิ หรือได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้รู้จริงในวงการพระเครื่อง

ประโยชน์ที่ได้รับ

1. วงการพระเครื่องไทยได้องค์ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการถ่ายทอดความรู้ ของผู้ค้าพระเครื่องไทย นำไปใช้พัฒนาบุคลากรของวงการพระเครื่องและส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของทั้งผู้ค้าและผู้ซื้อ พระเครื่องไทย
2. กระทรวงวัฒนธรรม สมาคมผู้นิยมพระเครื่องพระบูชาไทย และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่างๆ ได้รับแนวคิดเพื่อการจัดทำนโยบายและการปฏิบัติ ส่งเสริมการเรียนรู้ และการถ่ายทอดความรู้เรื่องพระเครื่องไทยในแนวทางการศึกษาตลอดชีวิต
3. บุคลากรและนักการศึกษาในระบบโรงเรียน นอกโรงเรียน และทางการศึกษาตามอัธยาศัย ได้ความรู้เรื่องกระบวนการถ่ายทอดความรู้ของผู้ค้าพระเครื่องไทย ไปประยุกต์ใช้ และเป็นส่วนหนึ่งในการจัดการศึกษาของตน เช่น ภูมิปัญญาพระเครื่องไทย
4. นักวิจัยทั้งในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียนสามารถนำความรู้ไปพัฒนาต่อยอดในการทำงานวิจัยของตนเองต่อไป

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง กระบวนการถ่ายทอดความรู้ของผู้ค้าพระเครื่องไทย ผู้ศึกษาได้รวบรวมแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นแนวทางการศึกษาดังนี้

1. การศึกษา
  - 1.1 การศึกษาตลอดชีวิต
  - 1.2 การศึกษาตามอัธยาศัย
2. การเรียนรู้
  - 2.1 การเรียนรู้ตามอัธยาศัย
  - 2.2 การเรียนรู้แบบชี้นำตนเอง
  - 2.3 การเรียนรู้โดยประสบการณ์
3. การถ่ายทอดความรู้
  - 3.1 แนวคิดเกี่ยวกับการถ่ายทอดความรู้
  - 3.2 ปัจจัยในการถ่ายทอดความรู้
4. พระเครื่อง
  - 4.1 ความหมาย
  - 4.2 ที่มา
  - 4.3 ประเภทของพระเครื่อง
5. ความเชื่อเกี่ยวกับพระเครื่อง
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาตลอดชีวิต

การศึกษาตลอดชีวิต (Lifelong Education) ที่เกิดจากการผสมผสานระหว่างการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตโดยแบ่งเป็น การศึกษาในระบบเป็นการศึกษาที่กำหนดจุดมุ่งหมาย วิธีการศึกษา หลักสูตร ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสำเร็จ การศึกษาที่แน่นอน ส่วนการศึกษานอกระบบ เป็นการศึกษามีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา การวัดผลประเมินผล ซึ่ง โดยเนื้อหาและ หลักสูตรจะต้องมีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของกลุ่มแต่ละกลุ่ม

การศึกษาตลอดชีวิตเป็นแนวความคิดที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในวงการศึกษามาก่อน ปัจจุบัน แท้จริงแล้วแนวคิดการศึกษาตลอดชีวิตมิใช่เรื่องใหม่แต่มีมานานแล้วในคัมภีร์กุรอ่านมีคำสอนว่า บุคคลพึงเรียนรู้ตั้งแต่อยู่ในเปลถึงหลุมฝังศพ (From cradle to grave) หรือจากครรภ์มารดาถึงสุสาน(From womb to tomb) คอมินิอุส (Comenius) นักศึกษาในสมัยนั้น ได้พูดถึงรายละเอียดของกระบวนการศึกษาตลอดชีวิตว่า ควรจัดให้มีโรงเรียนสำหรับทุกคน กล่าวคือ โรงเรียนสำหรับทารกแรกเกิด เด็กก่อนวัยเรียน เด็กเยาวชนวัยเรียน คนหนุ่มสาว ผู้พิการ และคนชรา เมื่อ 60 กว่าปีที่ผ่านมานี้ได้มีการเผยแพร่เรื่องเหล่านี้เป็นภาษาอังกฤษและเพิ่มความสนใจไปสู่ทั่วโลก และการศึกษาตามอัธยาศัยเป็นการศึกษาที่ผู้เรียนเลือกเรียนรู้ตามความสนใจของตนเองโดยมีหลักสูตรหรือไม่ก็ได้ ส่วนใหญ่เป็นการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นประจำวัน โดยจะได้กล่าวถึงในหัวข้อถัดไป

การศึกษาตามอัธยาศัย

การศึกษาตามอัธยาศัย (Informal education) เป็นการศึกษารูปแบบไม่เป็นทางการ ไม่มีรูปแบบตายตัว ไม่มีหลักสูตรและระยะเวลาในการเรียนที่แน่นอน การจัดการศึกษาในลักษณะนี้เป็นการศึกษาองค์ความรู้ต่าง ๆ ผ่านประสบการณ์ การศึกษาตามอัธยาศัยถือเป็นรากฐานสำคัญของการศึกษาตลอดชีวิต โดยมีนักการศึกษาให้ความหมายของการศึกษาตามอัธยาศัยไว้ (พีรเทพ รุ่งคุณากร, 2553) ดังนี้

Evan (1981) กล่าวว่า การศึกษาตามอัธยาศัย หมายถึง ผลของการเรียนรู้อันเกิดจากสถานการณ์ที่ผู้เรียน หรือแหล่งความรู้ได้อย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้

Coombs (1985) กล่าวว่า การศึกษาตามอัธยาศัย หมายถึง กระบวนการศึกษาตลอดชีวิตที่ทุกคนได้รับ และสะสมความรู้ ทักษะ เจตคติ และการรู้แจ้งจากประสบการณ์ประจำวัน และการสัมผัสกับสิ่งแวดล้อม ทั้งที่บ้าน ที่ทำงาน และที่เล่น จากตัวอย่าง และเจตคติของสมาชิกครอบครัว และเพื่อน จากการเดินทาง การอ่านหนังสือพิมพ์และหนังสืออื่น หรือโดยการฟังวิทยุ การดูภาพยนตร์

หรือโทรทัศน์ ตามปกติแล้วการศึกษาตามอัธยาศัยไม่มีการจัด ไม่มีระบบ และบางครั้งผู้เรียนไม่ได้ตั้งใจ แต่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ไปตลอดชีวิตของแต่ละคนอยู่อย่างมาก แม้แต่ผู้ที่มีการศึกษาในโรงเรียนมาแล้วก็ตาม Hideyoshi (1990) ให้ความหมาย การศึกษาตามอัธยาศัย คือ กระบวนการที่มนุษย์ได้รับการถ่ายทอด และสั่งสมความรู้ ทักษะ เจตคติ ความคิด จากประสบการณ์ในชีวิตประจำวัน และสิ่งแวดล้อมตลอดชีวิต เป็นการศึกษาที่ไม่มีองค์กร ไม่มีระบบ ไม่มีจุดมุ่งหมายไม่ตั้งใจ และเรื่องที่ได้รับการถ่ายทอดก็เป็นเรื่องเกี่ยวกับวิถีชีวิตในสังคม

ดังนั้น การศึกษาตามอัธยาศัยจึงเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ในวิถีชีวิตประจำวันของบุคคล เพื่อเพิ่มพูนความรู้ ทักษะ และพัฒนาคุณภาพชีวิต ซึ่งบุคคลสามารถเลือกที่จะเรียนรู้ด้วยตนเองได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตตามความสนใจ ความต้องการ โอกาส ความพร้อม และศักยภาพในการเรียนรู้ของแต่ละบุคคล โดยศึกษาจากบุคคล ครอบครัว ชุมชน ประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม สื่อ หรือแหล่งความรู้อื่น (พิรเทพ รุ่งคุณากร ,2553)

การเรียนรู้

พิรเทพ รุ่งคุณากร (2553) ระบุว่า การเรียนรู้ (learning) หมายถึง กระบวนการและผลการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางความคิด ความเข้าใจ ทักษะคิด อารมณ์ ความรู้สึก และทักษะต่าง ๆ เกิดเป็นความสามารถที่คงทนใช้ในการดำรงชีวิตของบุคคลซึ่งจะแสดงออกมาให้ผู้อื่นรับรู้หรือไม่ก็ได้ โดยเป็นผลมาจากประสบการณ์และ/หรือจากการฝึกฝนปฏิบัติ ซึ่งเกิดขึ้นได้ตลอดเวลาและทุกสถานที่ และเกิดได้ทั้งที่มีรูปแบบและไม่มีรูปแบบ การเรียนรู้นี้แม้มิใช่การตอบสนองตามธรรมชาติสัญชาตญาณ วุฒิภาวะ แต่ต้องอาศัยพัฒนาการ โอกาส และการสนับสนุนต่าง ๆ ที่มีความเหมาะสมด้วย เช่น ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับสิ่งแวดล้อมและสังคม สอดคล้องกับนักวิชาการและนักจิตวิทยาหลายท่านที่กล่าวว่า การเรียนรู้เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเดิมสู่พฤติกรรมใหม่ที่ค่อนข้างถาวรและเป็นผลมาจากประสบการณ์หรือการฝึกฝน การเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพเหมาะสมหรือพึงประสงค์จะนำไปสู่การพัฒนาตนที่ดีขึ้น

พิรเทพ รุ่งคุณากร (2553) อธิบายถึงหลักสำคัญ 5 ประการตามแนวคิดสากลของการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong learning) คือ 1) การเรียนรู้ที่จะเรียนรู้และที่จะรู้ (Learn how to learn and to know) หมายถึง ความสามารถค้นพบวิธีเรียนรู้แบบที่เหมาะสมกับตัวเองและมีการแสวงหาความรู้ต่าง ๆ ด้วยการชี้นำตนเอง (Self-directedness) เพื่อจะได้รับคุณประโยชน์จากการเรียนรู้และการศึกษาไปตลอดชีวิต 2) การเรียนรู้ที่จะปฏิบัติ (Learn how to do) หมายถึง ความสามารถนำความรู้ไปปฏิบัติหรือปรับประยุกต์ใช้ในชีวิตและอนาคตได้ รวมทั้งความรู้ที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติเอง 3) การเรียนรู้ที่จะเป็นตัวเอง (Learn how to be) คือ ความสามารถในการพัฒนาตนจนบรรลุศักยภาพในด้านต่าง ๆ ตลอดจนปรับปรุงบุคลิกภาพของตนให้ดีขึ้น มีความภาคภูมิใจหรือพึงพอใจในตัวเอง และเป็นตัวของตัวเอง

4) การเรียนรู้ที่จะอยู่กับผู้อื่น (Learn how to live together) หมายถึง ความสามารถในการปรับตัว และดำเนินชีวิตอยู่ร่วมในสังคมกับผู้อื่นที่มีความแตกต่างหลากหลายด้วยความเข้าใจอันดีต่อกัน และ

5) การเรียนรู้ที่จะเปลี่ยนแปลงตน (Learn how to change or to transform) หมายถึง ความสามารถในการเปลี่ยนแปลงตัวเองให้เท่าทันและเหมาะสมความเปลี่ยนแปลงทางสังคมและโลก หลักการทั้ง 5 ประการนี้ บุคคลทุกคนถือว่าเป็นผู้เรียน ในสังคมแห่งการเรียนรู้ (Learning society) และจำเป็นต้องได้รับโอกาสและการสนับสนุนทางการศึกษาตลอดชีวิต ซึ่งเป็นเรื่องของการจัดการเรียนรู้ ให้เกิดขึ้นอย่างเหมาะสมทั้งในระบบโรงเรียน นอกโรงเรียน และตามอัธยาศัยตลอดช่วงชีวิตของทุกคนทั้งในวัยเด็กและวัยผู้ใหญ่

นอกจากที่กล่าวมา การเรียนรู้ตลอดชีวิตยังครอบคลุมการเรียนรู้ทุกรูปแบบตลอดช่วงชีวิต ดังนั้น การจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตจึงต้องมีมุมมองแบบองค์รวม (Comprehensive View) โดยในปัจจุบันหน่วยงานทางด้านการศึกษาได้จัดให้มีนโยบายและยุทธศาสตร์หลายด้านที่สร้างและส่งเสริมให้คนในสังคมประเทศเกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยกระจายผ่านไปยังกระบวนการจัดการศึกษา และสามารถสรุปเป็นแนวทางได้ ดังนี้ 1) ปรับปรุงการเข้าถึงคุณภาพ และความเป็นธรรมในการเรียนรู้ 2) สร้างรากฐานที่มั่นคงด้านทักษะการเรียนรู้ 3) ให้ความสำคัญกับทุกรูปแบบของการเรียนรู้ 4) จัดสรรทรัพยากร และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรจากทุกภาคส่วน สนับสนุนการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นทุกช่วงเวลาในชีวิต และ 5) สร้างภาคีเครือข่ายแห่งการเรียนรู้ให้ครอบคลุมทุกภาคส่วน

การเรียนรู้ตามอัธยาศัย

การเรียนรู้เกิดขึ้นเมื่อบุคคลมีความสัมพันธ์กับสิ่งที่จะก่อให้เกิดการเรียนรู้ เป็นกระบวนการในลักษณะของการเรียนรู้ โดยทั่วไปมีลักษณะเฉพาะที่

- 1) การเรียนรู้อยู่บนรากฐานการติดต่อสื่อสารในชีวิตประจำวัน
- 2) ผู้เรียนเป็นผู้กำหนดการเรียนรู้ด้วยตนเอง นับแต่เลือกที่จะเรียนรู้หรือไม่เรียน จะเรียนเรื่องใด และพอเพียงแล้วหรือยัง
- 3) การเรียนรู้คาดหมายล่วงหน้าไม่ได้ (Unpredictable) บางสถานการณ์เกิดการเรียนรู้ แต่บางสถานการณ์ไม่เกิดการเรียนรู้ บางคนเกิดการเรียนรู้ บางคนไม่เกิดการเรียนรู้
- 4) การประเมินผลอยู่ที่ตัวผู้เรียนเองเป็นสำคัญ แต่บางกรณีขึ้นอยู่กับบุคคลที่เกี่ยวข้องด้วย จะยอมรับความรู้ที่เกิดขึ้นแต่ไม่มีรูปแบบการประเมินที่ชัดเจนแน่นอน

ผลของการเรียนรู้ที่ติดต่อกันมามีอยู่โดยไม่รู้ตัว เพราะเป็นการสั่งสมมาทีละเล็กทีละน้อย ไม่อาจคาดหวังได้ว่าผลการเรียนรู้เป็นอย่างไร จนกว่าจะนำมาใช้ในชีวิตจริงการประเมินจึงทำได้ไม่ง่าย คุณค่าของผลการเรียนรู้ตามอรรถศาสตร์ไม่ใช่สิ่งที่จะนำไปสู่การเรียนรู้ต่อได้มากเท่ากับการนำไปใช้ในชีวิตจริง

การเรียนรู้แบบชี้นำตนเอง

โนลส์ (Knowles, 1975: 18) กล่าวว่าไว้ว่า การเรียนรู้ด้วยการนำตนเองเป็นกระบวนการที่บุคคลมีความคิดริเริ่มในการวินิจฉัยความต้องการในการเรียนรู้ การตั้งจุดมุ่งหมายในการเรียนรู้ การพบปะบุคคล หรือแหล่งเอกสารในการเรียนรู้ การเลือกดำเนินการตามแผนการ-เรียนรู้ และการประเมินผลการเรียนจะโดยได้รับหรือไม่ได้รับความช่วยเหลือจากผู้อื่นก็ตาม

ความสำคัญของการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง มีดังนี้ (Knowles, 1975: 15-17)

1. คนที่เรียนรู้ด้วยตนเองจะเรียนรู้ได้มากกว่า ดีกว่าคนที่ เป็นเพียงผู้รับหรือรอให้ผู้อื่นถ่ายทอดความรู้ให้เท่านั้น คนที่เรียนรู้ด้วยตนเองจะเรียนอย่างตั้งใจ มีจุดมุ่งหมายและมีแรงจูงใจสามารถใช้ประโยชน์จากการเรียนรู้ได้ดีกว่าและยาวนานกว่าบุคคลที่รอรับคำสอนอย่างเดียว

2. การเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง สอดคล้องกับพัฒนาการทางจิตวิทยาและกระบวนการทางธรรมชาติมากกว่า คือ เมื่อตอนเล็ก ๆ เป็นธรรมชาติที่ต้องพึ่งพิงผู้อื่น เมื่อเติบโตมีพัฒนาการขึ้นค่อย ๆ พัฒนาตนเองไปสู่ความเป็นอิสระไม่ต้องพึ่งพิงผู้ปกครอง ครู และผู้อื่น การพัฒนาเป็นไปในสภาพที่เพิ่มความเป็นตัวของตัวเอง และชี้นำตนเองได้มาก

3. พัฒนาการใหม่ ๆ ทางการศึกษา มีหลักสูตรใหม่ ๆ ห้องเรียนแบบเปิดศูนย์บริการทางวิชาการ การศึกษาอย่างอิสระ โปรแกรมการเรียนที่จัดแก่บุคคลภายนอกของมหาวิทยาลัยเปิดรูปแบบของการศึกษาเหล่านี้ล้วนผลึกภาวระความรับผิดชอบให้ผู้เรียนให้เป็นผู้เรียนรู้ด้วยตนเอง

4. การเรียนรู้ด้วยตนเอง เป็นความอยู่รอดของชีวิตในฐานะที่เป็นบุคคลและเผ่าพันธุ์มนุษย์ เนื่องจากโลกปัจจุบันมีความเปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ เกิดขึ้นเสมอ และข้อเท็จจริงเช่นนี้เป็นเหตุผลไปสู่ความจำเป็นของการเรียนรู้ การเรียนรู้ด้วยตนเองจึงเป็นกระบวนการต่อเนื่องตลอดเวลา

บรอกเคทท์และฮิมสตรา (Brockett and Himstra 1991: 11-16) เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง ดังนี้

1. การนำตนเองเป็นลักษณะที่มีอยู่ในตัวบุคคลทุกคน และในสถานการณ์การเรียนรู้ทั้งหมด อาจจะมีระดับการชี้นำตนเองมากหรือน้อยต่างกัน

2. ผู้เรียนมีความรับผิดชอบเป็นหลัก และเป็นผู้ที่ตัดสินใจด้านประสบการณ์การเรียนรู้ด้วยการนำตนเองเกี่ยวกับการวางแผน การนำไปสู่การปฏิบัติและการประเมินผล ซึ่งอาจเกิดได้ตามลำพังหรือในกลุ่มผู้เรียนกลุ่มใหญ่หรือกลุ่มเล็กที่ผู้เรียนจะร่วมกันรับผิดชอบต่อการเรียนรู้

3. การเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง จะเน้นถึงความรับผิดชอบของบุคคล และเชื่อว่าศักยภาพของมนุษย์ไม่มีวันหมดลงจะต้องมีอยู่และพัฒนาต่อไป

4. มีความเชื่อว่าผลของการศึกษาในด้านบวกมาจากการนำตนเองในเรียนรู้ เช่น จดจำได้ดีขึ้น สนใจการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง มีความสนใจในวิชาการมากขึ้น และมีทัศนคติที่ดีต่อผู้สอน

5. กิจกรรมการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองมีหลายรูปแบบ เช่น การอ่าน การอภิปราย การเขียน การสืบสวนการสัมภาษณ์ การเข้าร่วมการศึกษาเป็นกลุ่ม ทักษะศึกษา การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้เชี่ยวชาญ การใช้คอมพิวเตอร์ หรือการเรียนรู้ด้วยตนเองจากสื่อ

6. ผู้อำนวยการความสะดวกต่อการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองที่ประสบความสำเร็จต้องมีบทบาทเกี่ยวข้องกับการปรึกษาหารือ และแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เป็นแหล่งความรู้ที่จำเป็นและเชื่อถือได้ นอกจากนี้ยังมีความสัมพันธ์อันดีกับผู้เรียน มีส่วนร่วมในการถ่ายโอนการเรียนรู้ การสอนและสนับสนุนผู้เรียนให้มีความคิดแบบวิจารณ์

7. มีความเชื่อว่าการศึกษาเรียนรู้ด้วยการนำตนเองเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ เป็นวิธีที่ผู้เรียนมีอิสระในการแก้ปัญหา

8. กลุ่มคนหลายรูปแบบสามารถที่จะนำตนเองในการเรียนรู้ได้

9. หากผู้สอนให้ความไว้วางใจแก่ผู้เรียน ผู้เรียนส่วนใหญ่จะทำงานอย่างเต็มที่และแสวงหาประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ

10. การใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง ไม่สามารถแก้ปัญหาการเรียนได้ทั้งหมด

Sutherland (1977, อ้างถึงใน ชัยฤทธิ โปธิสุวรรณ, 2543: 15-17) ได้เสนอแนวคิดการสร้างสรรค์ความรู้ (Constructivism) คือ การที่ผู้เรียนเป็นผู้สร้างความรู้และกลวิธีในการได้ความรู้ หรือ การสร้างภาพความจริงจากประสบการณ์ จนเกิดความเข้าใจเชิงวิชาการ และความเข้าใจส่วนตัวเช่นเดียวกันกับ ผู้ใหญ่ที่พบประสบการณ์มากมายก่อให้เกิดความเข้าใจเชิงส่วนตัวและการเรียนรู้ดั้งเดิมที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ แนวคิดนี้จึงสอดคล้องกับการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง

ลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง

นักการศึกษาหลายคนได้อธิบายลักษณะของผู้ที่เรียนรู้ด้วยตนเองไว้ ดังนี้

โนลส์ (Kinowles, 1975: 61) ได้อธิบายลักษณะของคนซึ่งเรียนรู้ด้วยตนเอง ดังนี้

1. เข้าใจในความแตกต่างด้านความคิดเกี่ยวกับผู้เรียนและทักษะที่จำเป็นในการเรียนรู้
2. มีความเป็นตัวของตัวเอง ไม่ขึ้นกับค่าและเป็นคนที่สามารถนำตนเองได้
3. สามารถที่จะสัมพันธ์กับบุคคลอื่นและใช้บุคคลเหล่านี้ช่วยในการเรียนรู้ของตนเอง
4. วิเคราะห์ความต้องการในการเรียนรู้โดยอาจได้รับความช่วยเหลือจากผู้อื่น
5. สามารถชี้ความต้องการการเรียนออกมาเป็นจุดมุ่งหมายของการเรียนรู้

6. สามารถโยงความสัมพันธ์กับผู้สอนใช้ประโยชน์จากผู้สอน เป็นผู้ให้ความช่วยเหลือ
7. สามารถในการหาบุคคลและแหล่งความรู้
8. สามารถเลือกแผนการเรียนที่มีประสิทธิภาพ
9. มีความสามารถในการเก็บรวบรวมข้อมูลและนำข้อค้นพบต่าง ๆ อย่างเหมาะสม

ส่วน กุกลีเอลมีโน (Guglielmino, 1977: 32) เชื่อว่าบุคคลซึ่งมีความพร้อมที่จะเรียนรู้ด้วยตนเองจะมีลักษณะดังนี้

1. การเปิดโอกาสต่อการเรียนรู้ (Openness to learning opportunities) ได้แก่ ความสนใจในการเรียน ความภูมิใจเมื่อเรียนสำเร็จ ชอบศึกษาค้นคว้าจากห้องสมุด ยอมรับคำติติงในความผิดพลาดของตนเอง และมีความพยายามในการทำความเข้าใจในเรื่องที่ยาก ๆ
2. มโนคติของตนเองในด้านการเป็นผู้เรียนที่มีประสิทธิภาพ (Self concept as an effective learner) ได้แก่ ความสามารถที่จะเรียนเมื่อต้องการจะเรียน เมื่อตัดสินใจเรียนแล้ว สามารถแบ่งเวลาให้กับการเรียนได้แม้จะมีงานอื่นมากก็ตาม โดยรู้ว่าจะเรียนเมื่อไร ในการเรียนสามารถหาวิธีการต่าง ๆ เพื่อเรียนรู้หัวข้อใหม่ ๆ มีความสุขกับการแก้ปัญหาที่ยาก ๆ และรู้ว่าเมื่อต้องการข้อมูลจะไปได้จากที่ไหน
3. ความคิดริเริ่มและเรียนได้ด้วยตนเอง (Initiative and independence in learning) ได้แก่ ความไม่ท้อถอยแม้จะไม่ค่อยเข้าใจสิ่งที่กำลังทำอยู่ ชอบที่จะเรียนไม่มีปัญหาในการทำความเข้าใจจากการอ่าน และสามารถทำงานด้วยตนเองได้อย่างดี
4. มีความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตน (Informed acceptance of responsibility for one's own learning) ได้แก่ การยอมรับตนเองว่าเป็นผู้ที่มีความฉลาดพอควร มีความเชื่อว่าการคิดอยู่เสมอว่าตนเองเป็นใคร กำลังทำอะไรเป็นสิ่งสำคัญต่อการศึกษาของตน
5. ความรักการเรียน (Love of Learning) ได้แก่ ความชื่นชมต่อบุคคลที่ศึกษาค้นคว้าอยู่เสมอ มีความต้องการที่จะเรียนและปรารถนาให้มีเวลามากกว่านี้ มีความสนุกสนานในการค้นคว้าและมีความกระหายในการเรียนรู้
6. ความคิดสร้างสรรค์ (Creativity) ได้แก่ มีความคิดที่ต่าง ๆ ได้ดี สามารถหาแนวทางในการเรียนสิ่งใหม่ ๆ ได้หลายทาง
7. มองอนาคตในแง่ดี (Positive orientation to the future) ได้แก่ ความต้องการที่จะเรียนรู้ตลอดชีวิต ชอบคิดถึงเรื่องในอนาคต คิดว่าปัญหาเป็นสิ่งท้าทายและรู้ดีว่าตนเองต้องเรียนอะไรเพิ่มเติม
8. สามารถใช้ทักษะการศึกษาหาความรู้และทักษะการแก้ปัญหา (Ability to use basic study skills and problem solving skills) ได้แก่ มีทักษะในการอ่าน การเขียน การฟัง การจำ มีความสนุกกับการแก้ปัญหา และคิดว่าปัญหาเป็นสิ่งท้าทาย

ในขณะที่ สเคเจอร์ (Skager, 1978: 24-25) อธิบายคุณลักษณะของผู้ที่เรียนด้วยการนำตนเองไว้ 7 ประการคือ

1. เป็นผู้ที่ยอมรับตนเอง (Self-Acceptance) คือเป็นผู้ที่มีเจตคติในเชิงบวกต่อตนเอง
2. เป็นผู้ที่มีการวางแผนการเรียน (Playfulness) คือรู้ความต้องการในการเรียนของตน กำหนดจุดมุ่งหมายที่เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการที่ตั้งไว้ วางแผนการเรียนที่ช่วยให้การเรียนบรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ
3. เป็นผู้ที่มีแรงจูงใจภายใน (Intrinsic Motivation) สามารถเรียนรู้ได้โดยไม่ใส่ใจกับสิ่งจูงใจภายนอก เช่น รางวัล หรือการลงโทษ
4. เป็นผู้ที่มีการประเมินผลตนเอง (Internalized Evaluation) สามารถประเมินผลการเรียนของตนเองได้ หรือขอให้ผู้อื่นมาช่วยประเมิน ซึ่งผู้เรียนจะยอมรับผลการประเมินเมื่อผู้ประเมินมีความคิดอิสระและประเมินผลสอดคล้องกับสภาพเป็นจริงที่ปรากฏ
5. เป็นผู้ที่เปิดกว้างต่อประสบการณ์ (Openness to Experience) โดยนำประสบการณ์เข้ามาใช้ในกิจกรรมใหม่ ๆ ที่ทำ มีความสนใจใคร่รู้ อดทนต่อความคลุมเครือยุ่งยากสับสน และเรียนด้วยความสนุกสนาน ทำให้เกิดประสบการณ์ใหม่เพิ่มขึ้น
6. เป็นผู้ที่มีความยืดหยุ่นในการเรียน (Flexibility) สามารถเปลี่ยนแปลงเป้าหมายหรือวิธีการเรียนอย่างเต็มที่ เผชิญปัญหาโดยใช้การสำรวจและการลองผิดลองถูก หากเกิดความล้มเหลวก็จะนำข้อผิดพลาดที่เกิดขึ้นมาแก้ไขปรับปรุงมากกว่าที่จะยอมแพ้หรือยกเลิก
7. การเป็นตัวของตัวเอง (Autonomy) สามารถดูแลตนเองได้ เลือกที่จะใช้รูปแบบการเรียนแบบใดแบบหนึ่ง ที่พิจารณาว่ามีความเหมาะสมกับเวลาและสถานที่ที่ทำการเรียนรู้นั้น

การริสัน (Garrison, 1997, อ้างถึงใน ชิดชงค์ ส. นันทนาเนตร, 2542: 17) กล่าวว่า ผู้ที่สามารถเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง ควรมีคุณสมบัติที่สำคัญ 8 ประการ คือ

1. สามารถกำหนดความต้องการการเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง
2. มีทัศนคติที่ดีต่อความสามารถในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง
3. สามารถกำหนดเป้าหมายที่เหมาะสม
4. สามารถเลือกวิธีการเรียนรู้หรือปรับใช้วิธีการเรียนรู้ใหม่ ๆ ในสถานการณ์ต่าง ๆ
5. สามารถทำให้ตนเองเกิดแรงจูงใจและการควบคุมตนเอง
6. มีความยืดหยุ่นในการกำหนดเป้าหมายการเรียนและการเลือกวิธีเรียน
7. รู้ว่าตนเองจะเรียนอย่างไรและรู้จุดอ่อนแข็งของตนเอง
8. มีความรู้และทักษะในการเรียนรู้

คุณสมบัติเหล่านี้ ผู้เรียนสามารถพัฒนาขึ้นมาได้ด้วยตนเอง หรือด้วยความช่วยเหลือของผู้สอน หรือผู้อื่นที่เกี่ยวข้อง จนกระทั่งเป็นบทบาทที่สำคัญของผู้เรียนด้วยการนำตนเอง

ลักษณะของบุคคลที่มีการเรียนรู้ด้วยการชี้นำตนเองที่จะเป็นบุคคลที่ใฝ่รู้ตลอดชีวิตมีลักษณะสำคัญ 3 ประการ ดังนี้ (คีรีบุณ จงวุฒิเวศย์และคณะ, 2547: 45-46)

1. สมัยครใจที่จะเรียนด้วยตนเอง (Voluntarily to learn) มิได้เกิดจากการบังคับแต่มีเจตนาที่จะเรียนเพราะความอยากรู้

2. ตนเองเป็นแหล่งข้อมูล (Self-resourceful) ผู้เรียนสามารถบอกได้ว่าสิ่งที่ตนจะเรียนคืออะไร รู้ว่าทักษะและข้อมูลที่ต้องการมีอะไรบ้าง สามารถกำหนดเป้าหมาย วิธีการรวบรวมข้อมูลที่ต้องการและวิธีการประเมินผลการเรียนรู้ เป็นผู้จัดการเปลี่ยนแปลงด้วยตนเอง มีความตระหนักในความสามารถในการตัดสินใจ มีการรับผิดชอบต่อหน้าที่และบทบาทในการเป็นผู้เรียนรู้ที่ดี

3. ผู้เรียนต้องรู้วิธีการที่จะเรียน (Know how to learn) ผู้เรียนควรทราบขั้นตอนการเรียนรู้ด้วยตนเอง รู้ว่าจะไปสู่จุดหมายที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ได้อย่างไร

ลักษณะของผู้ใหญ่ที่ประสบความสำเร็จสูงในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองคล้ายกับบุคคลในอุดมคติของมาสโลว์ที่เรียกว่า Actualized Person คือ เป็นผู้ที่พัฒนาศักยภาพของตนเองและค้นคว้าด้วยตนเองอย่างไม่หยุดยั้ง เป็นผู้สร้างสรรค์และวางแผนการกระทำอย่างมีระบบต่อเนื่องจนถึงวาระสุดท้ายของชีวิต ซึ่งการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองมีแรงจูงใจภายในที่มุ่งหวังทางด้านความรู้ เป็นกระบวนการภายในตัวผู้เรียนที่ตอบสนองความต้องการและการบรรลุเป้าหมายโดยใช้ทรัพยากรและแหล่งการเรียนรู้ที่มีอย่างคุ้มค่า (เสาวคนธ์ วงศ์ศุภชัยนิมิต, 2546: 33-34)

กระบวนการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง

โนลส์ (Knowles, 1975: 34) เสนอขั้นตอนการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง 7 ขั้นตอน คือ

1. การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้
2. สร้างกลไกต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการวางแผนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้สอนและผู้เรียนโดยการตั้งกลุ่มทำงาน ตั้งคณะกรรมการ หรือการตกลงร่วมกัน

3. การวางแผนร่วมกันระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน

4. การกำหนดเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ร่วมกัน

5. การออกแบบหรือกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้

6. การดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้

7. ประเมินผลการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้สอนและผู้เรียน

กองพัฒนาการศึกษาออกโรงเรียน (2543: น.30) ระบุขั้นตอนการเรียนรู้ด้วยตนเอง ดังนี้

1. วิเคราะห์และกำหนดความต้องการในการเรียนรู้

2. กำหนดจุดมุ่งหมายในการเรียนรู้

3. กำหนดแหล่งวิทยาการเพื่อการเรียนรู้

4. เลือกวิธีการเรียนและกิจกรรมการเรียนรู้
5. รวบรวมข้อมูล จัดระบบข้อมูล สร้างสรรค์องค์ความรู้
6. ประเมินผลการเรียนรู้

เสาวคนธ์ วงศ์ศุภชัยนิมิต (2546: 25-26) สรุปขั้นตอนการเรียนรู้ด้วยตนเอง 3 ขั้นตอน

1. ขั้นปลูกเร้าความสนใจ เป็นขั้นการรับรู้ต่อความแปลกใหม่ที่พบเห็น ต่อความรู้ต่าง ๆ ที่น่าสนใจ เพื่อตัดสินใจว่าอะไรเป็นความรู้และทักษะที่จะเรียนรู้ โดยพิจารณาทักษะและรูปแบบการเรียนรู้ในปัจจุบัน ซึ่งเป็นขั้นการตั้งเป้าหมายในการเรียน

2. ขั้นการเรียนรู้ในรายละเอียด เป็นการเรียนรู้อย่างมีระบบ มีการวิเคราะห์ข้อเท็จจริงเพื่อตัดสินใจว่าจะเรียนรู้กิจกรรมเฉพาะอย่างไร วิธีการ แหล่งวิชาการ หรืออุปกรณ์ที่ใช้ประกอบการเรียน มีอะไรบ้าง ซึ่งจัดเป็นขั้นตอนการวางแผนและดำเนินการเรียนรู้

3. ขั้นหาข้อสรุป เป็นระยะที่เกิดความรู้ ความเข้าใจ พร้อมทั้งจะลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง คำนวณระดับความรู้ ทักษะ และความก้าวหน้าที่ได้รับ ซึ่งเป็นขั้นประเมินผลการเรียนรู้

การเรียนรู้ด้วยตนเองมีองค์ประกอบที่สำคัญตามแนวคิดของนักการศึกษา ดังนี้

โนลส์ (Knowles, 1975: 40-47) เสนอองค์ประกอบในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง คือ

1. การวิเคราะห์ความต้องการของตนเอง โดยเริ่มต้นจากการให้ผู้เรียนแต่ละคนบอกความต้องการและความสนใจพิเศษของตนเองในการเรียนรู้ให้เพื่อนอีกคนหนึ่งทำหน้าที่เป็นผู้ให้คำปรึกษา แนะนำ และเพื่อนอีกคนหนึ่งทำหน้าที่จดบันทึก กระทำเช่นนี้หมุนเวียนกันไปจนครบโดยได้แสดงบทบาทครบ 3 ด้าน คือ ผู้เสนอความต้องการ ผู้ให้คำปรึกษา และผู้คอยจดบันทึกสังเกตการเรียนรู้

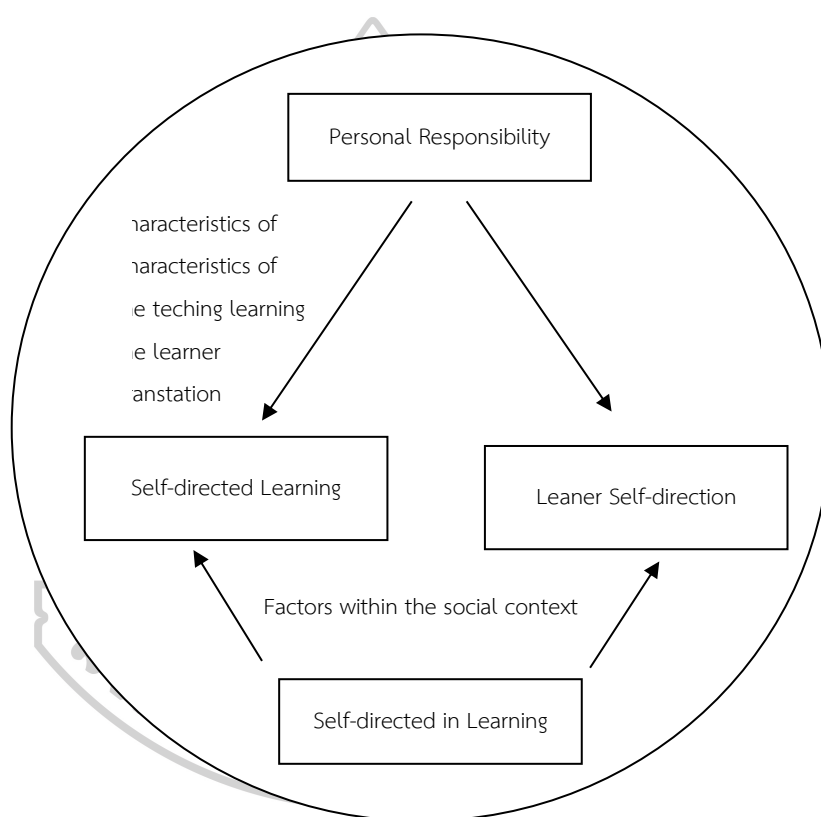
2. กำหนดจุดมุ่งหมายในการเรียน เริ่มต้นจากผู้เรียนศึกษาจุดมุ่งหมายของวิชาเขียนจุดมุ่งหมายในการเรียนให้แจ่มชัด เข้าใจได้ เน้นพฤติกรรมที่คาดหวัง และจุดมุ่งหมายที่วัดได้

3. ผู้เรียนวางแผนการจัดกิจกรรม โดยเป็นผู้กำหนดการวางแผนการเรียนของตน กำหนดจุดมุ่งหมายการเรียน จัดเนื้อหาให้เหมาะสมกับสภาพความต้องการและความสนใจ ระบุวิธีการเรียน เพื่อให้เหมาะสมกับตนเองมากที่สุด

4. การแสวงหาแหล่งวิชาการ ควรจัดประสบการณ์การเรียนรู้แต่ละด้านให้ผู้เรียนสามารถแสดงให้เห็นถึงความมุ่งหมายและความสำเร็จ เลือกแหล่งวิชาการที่เหมาะสม กับผู้เรียนแต่ละคน การจัดสรรกิจกรรมอย่างดี โดยบางส่วนผู้เรียนจัดเอง และบางส่วนจัดร่วมกับผู้สอน

5. การประเมินผลจะต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ โดยกำหนดเป้าหมายวัตถุประสงค์ไม่แน่ชัด ดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์ รวบรวมหลักฐานการตัดสินใจผลการประเมินบนพื้นฐานของข้อมูลที่สมบูรณ์และเชื่อถือได้ โดยรวบรวมจากครูและผู้เรียน แล้วเปรียบเทียบข้อมูลก่อนเรียนและหลังเรียน เพื่อให้ทราบความก้าวหน้าในการเรียน

บรอกเคทท์ และฮีมสตรา (Brockett and Himstre, 1991: 24-25) วิเคราะห์องค์ประกอบของการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองว่าประกอบด้วย 2 มิติที่มีความสัมพันธ์กัน มิติแรก คือ กระบวนการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง (Self-directed Learning) เป็นกระบวนการที่ผู้เรียนต้องรับผิดชอบตนเองในการวางแผน การดำเนินการเรียนและการประเมินผลการเรียนรู้ของตนเอง ส่วนมิติที่ 2 คือ ผู้เรียนที่นำตนเอง (Learner Self-directed) คือผู้ที่มีบุคลิกลักษณะของผู้เรียนที่มีการชี้นำตนเอง จาก 2 มิติดังกล่าวได้นำเสนอเป็น The Personal Responsibility Orientation (PRO) Model ซึ่งประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กัน ดังนี้

แผนภาพที่ 1 The Personal Responsibility Orientation (PRO) Model

ที่มา : R.G. Brockett and R. Himstra, a Self-direction in adult learning (New York: Chapman and Hall, 1991), 25, อ้างถึงในฐิติภา ไกรวัฒนาพงศ์, “ปัจจัยที่สัมพันธ์กับความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษาการศึกษานอกโรงเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพในกรุงเทพมหานคร.” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาการศึกษาจากระบบโรงเรียนบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544), 46.

จากแผนภาพที่ 5 Brockett และ Himstra ได้อธิบายส่วนประกอบในการทำความเข้าใจการ เรียนรู้ด้วยการนำตนเองทั้ง 5 ส่วน ดังนี้

1. Personal Responsibility หมายถึง ความรับผิดชอบทางด้านความคิดและการกระทำ ของบุคคล และเลือกกระทำอย่างมีเหตุผล บุคคลสามารถเลือกกระทำในวิถีทางที่ตนเองปรารถนา ภายใต้บริบทของการ-

เรียนรู้ สามารถควบคุมศักยภาพในการนำตนเองในทิศทางที่ได้เลือกจากทางเลือกหลาย ๆ ทาง โดยยอมรับผลที่จะเกิดขึ้นจากการกระทำของตนเอง

2. Self-directed learning เป็นคุณลักษณะของกระบวนการเรียนการสอนซึ่งเป็น องค์ประกอบภายนอกของผู้เรียน ประกอบด้วยการประเมินความต้องการจำเป็น แหล่งการเรียนรู้ การลงมือปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้ และการประเมินผลการเรียนรู้

3. Learner Self-directed เป็นบุคลิกภาพของผู้เรียน ซึ่งเป็นองค์ประกอบภายในของผู้เรียน ได้แก่ ผู้ที่มีลักษณะส่วนบุคคลที่นำไปสู่ความรับผิดชอบในการเรียนรู้ของตนเอง

4. Self-directed in learning เป็นการนำเสนอตนเองในการเรียนรู้ เกิดขึ้นจากการประกอบ กันขององค์ประกอบภายในและองค์ประกอบภายนอกตัวผู้เรียน ก่อให้เกิดเป็นระดับการเรียนรู้ด้วยการ นำตนเองของผู้เรียน สามารถขยายออกไปได้ถ้าจัดสถานการณ์การเรียนรู้ที่เหมาะสม

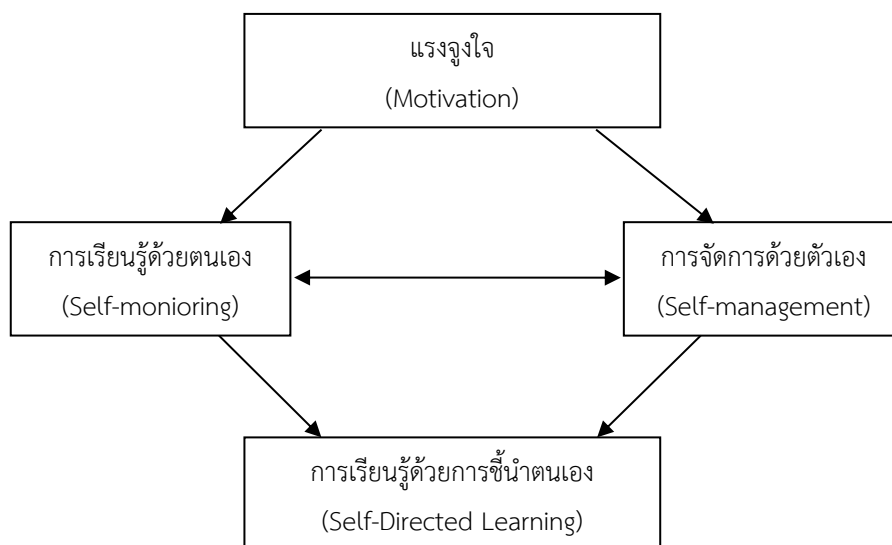
5. Social Context เป็นองค์ประกอบที่ล้อมรอบองค์ประกอบต่าง ๆ กิจกรรมการเรียนรู้ไม่ สามารถแยกออกไปจากบริบทของสังคมที่เกี่ยวข้องได้ สภาพแวดล้อมของสังคมมีผลต่อกิจกรรมต่าง ๆ บริบทของสังคมจะกำหนดขอบเขตในกิจกรรมการนำตนเองที่แสดงออกมา

การริสัน (Garrison 1997, อ้างถึงใน ชิตขงค์ ส. นันทนาเนตร, 2542: 16-17) นำเสนอ รูปแบบการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง โดยแสดงให้เห็นองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ ซึ่งมีความ เชื่อมโยงกัน ได้แก่

1. การจัดการ / การควบคุมด้วยตนเอง (Self-management) ได้แก่ การควบคุมงานหรือ กิจกรรมที่ต้องกระทำเป็นการจัดการดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายของการเรียนรู้ การจัดการ ทรัพยากรหรือแหล่งความรู้

2. การเรียนรู้ด้วยตนเอง (Self-monitoring) เป็นกระบวนการเรียนรู้ของบุคคล การพัฒนา การด้านสติปัญญา เป็นการที่บุคคลสามารถเชื่อมโยงความรู้ใหม่และเข้าด้วยกัน เป็นความรับผิดชอบ ของผู้เรียนในการบูรณาการความรู้และพัฒนาความรู้ใหม่ ๆ

3. แรงจูงใจ (Motivation) เป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการที่จะทำให้บุคคลคิดริเริ่มที่จะ เรียน และก้าวเข้าสู่กระบวนการเรียนนั้น ๆ แรงจูงใจจะมีอิทธิพลต่อการที่บุคคลจะสามารถบรรลุ เป้าหมายในการเรียน แรงจูงใจนี้อาจเป็นแรงจูงใจที่เกิดจากภายนอก หรือแรงจูงใจภายในก็ได้

แผนภาพที่ 2 รูปแบบการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของ Garrison (1977)

ที่มา: D.R. Garrison. Adult Education Quarterly (vol. 48, 1977), อ้างถึงใน ชิดชงค์ นันทนาเนตร, “การเรียนรู้ผู้ใหญ่ในสหัฐวรรษ: การเรียนรู้ด้วยการชี้นำตนเอง.” ใน การศึกษาผู้ใหญ่ในทศวรรษแรกของศตวรรษที่ 21 (กรุงเทพฯ : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2542), 16-17.

เมซีโรว์ (Miairov, 1991: 199-200) ได้เสนอแนวทางพัฒนาให้ผู้เรียนเป็นผู้ชี้นำตนเอง (Self-Directed learners) ดังต่อไปนี้

1. ลดการที่ผู้เรียนต้องพึ่งพาผู้สอนหรือผู้อำนวยความสะดวก
2. ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจการใช้แหล่งวิทยาการความรู้ได้อย่างเหมาะสม โดยเฉพาะจากประสบการณ์จากผู้อื่น ๆ และจากผู้สอน และการเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่น
3. ช่วยผู้เรียนตระหนักถึงความจำเป็นในการเรียนรู้ เนื่องจากการรับรู้ความต้องการของตนเอง เป็นผลมาจากอิทธิพลของวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป
4. ช่วยให้ผู้เรียนเพิ่มความรับผิดชอบในการกำหนดจุดมุ่งหมายการเรียนรู้ การวางแผนและประเมินผลการเรียนด้วยตนเอง
5. ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากปัญหาของผู้เรียนแต่ละคน
6. ช่วยให้ผู้เรียนตัดสินใจในวิชาต่าง ๆ ที่เสนอให้ผู้เรียนไว้เป็นทางเลือกในการทำความเข้าใจ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ต่อไป
7. กระตุ้นให้ผู้เรียนใช้เกณฑ์หรือบรรทัดฐานในการตัดสินใจ หรือพินิจพิเคราะห์สิ่งต่าง ๆ เกี่ยวกับตนเองและประสบการณ์ที่ผ่านมา
8. ช่วยให้ผู้เรียนเข้าไปสู่การเรียนรู้ ด้วยการมองตนเองอย่างถูกต้อง

9. ช่วยชี้ปัญหาและแก้ปัญหาให้เข้าใจง่าย ซึ่งต้องตระหนักถึงความสัมพันธ์ของปัญหาส่วนบุคคลและส่วนรวมด้วย

10. สนับสนุนให้ผู้เรียนมีมีโนทัศน์แห่งตน โดยจัดบรรยากาศที่ส่งเสริม หรือกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ การมองสะท้อนกลับ ใช้กระบวนการทำงานกลุ่มเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้

11. ให้ความสำคัญกับประสบการณ์ การมีส่วนร่วม และวิธีการในการวางแผนโครงการ ใช้แบบจำลองและสัญญาการเรียน

12. ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจทางเลือกหรือการตัดสินใจ วิธีการปรับคุณภาพของการเลือกและกระตุ้นให้ผู้เรียนเลือกเฟ้นสิ่งที่ดีที่สุด

ซิดซงค์ ส. นันทนาเนตร (2542) ได้เสนอเครื่องมือหรือสิ่งที่จะช่วยฝึกฝนให้ผู้เรียนมีลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองไว้ ดังนี้

1. สัญญาการเรียน เป็นสิ่งที่กำหนดขึ้นระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน เป็นลักษณะการสอนรายบุคคลให้ผู้เรียนมีความรับผิดชอบ มีระเบียบวินัยในตนเอง เป็นตัวของตัวเองให้มาก โดยการสำรวจและค้นคว้าความสนใจที่แท้จริงของตนเอง แล้วให้ผู้เรียนเลือกเรียนตามความสนใจ สัญญาการเรียนจะช่วยให้ผู้เรียนนำตนเองได้มากขึ้น เพราะได้เปิดเผยตัวเองได้อย่างเต็มที่และพึ่งพาตนเองได้มากที่สุด

2. การเรียนรู้จากกลุ่มเพื่อน เป็นการเรียนการสอนที่มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ความคิดเห็นระหว่าง ครู หรือผู้สอน หรือผู้อำนวยความสะดวก กับผู้เรียนในกลุ่ม โดยการชี้ให้เห็นปัญหาและแก้ปัญหา ทำให้เข้าใจง่ายขึ้น ซึ่งความสัมพันธ์อันดีต่อกันจะช่วยให้ผู้เรียนตระหนักถึงความจำเป็นในการเรียนรู้ที่เกี่ยวกับการรับรู้ความต้องการของตัวเอง

3. ทักษะเกี่ยวกับเวลา การกำหนดระยะเวลาตายตัวกับกิจกรรมต่าง ๆ จะช่วยให้ผู้เรียนตระหนักถึงคุณค่าของเวลาที่จะเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ และการนำไปใช้ได้ทันทีในชีวิตประจำวัน

4. ประโยชน์ของการเรียนรู้ ผู้เรียนจะนำตนเองได้มากขึ้น หากการเรียนรู้เป็นการแก้ปัญหา มิใช่การจดจำแค่นั้นหา การจัดโปรแกรมการเรียนจึงจำเป็นต้องสนองความต้องการของผู้เรียน เป็นการให้ความรู้ ทักษะที่จำเป็น และทันต่อเหตุการณ์ สถานการณ์ที่เป็นอยู่

5. ความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง การเรียนรู้ด้วยการนำตนเองเป็นเรื่องภายในจิตใต้สำนึกของผู้เรียน เป็นการเปลี่ยนแปลงที่อยู่ภายในตัวผู้เรียนมากกว่าการจัดการภายนอก ดังนั้นผู้เรียนต้องเรียนด้วยความสมัครใจ เต็มใจที่จะเรียนด้วยตัวเอง

จิตาภา สุวรรณฤกษ์ (2545: 182-185) นำเสนอองค์ประกอบที่สามารถเพิ่มการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง คือ

1. การจัดเตรียมการถ่ายโอนการเรียนรู้เพื่อเพิ่มความสามารถในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของประชาชน ควรมีการพัฒนาแผนการเรียนรู้รายบุคคลหรือสัญญาการเรียนรู้ออกให้ผู้เรียน

2. การสร้างแผนการเรียนการสอนเพื่อเพิ่มความสามารถในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของประชาชน โดยผู้สอนและผู้เรียนต้องรู้และเข้าใจหลักสูตร จุดมุ่งหมายและเป้าหมายของการจัดการเรียนรู้ ซึ่งผู้จัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนควรสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ของประชาชนให้ชอบการอ่าน ชอบเขียน ชอบค้นคว้า ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน

3. การจัดเตรียมสิ่งอำนวยความสะดวกและการประสานงานเพื่อเพิ่มความสามารถในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของประชาชน ควรให้ความสำคัญของคอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ตเพื่อให้ผู้เรียนได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนความรู้ผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ตและส่งเสริม สนับสนุน พัฒนาแหล่งเรียนรู้ สื่อเทคโนโลยี สารสนเทศและการสื่อสารมาใช้ในการเรียนรู้อย่างคุ้มค่า

วีรุพท์ นิลโมจน์ (2547: 215) เสนอว่า การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ของผู้ใหญ่ต้องเป็นประสบการณ์การเรียนรู้ที่เอื้อต่อการเรียนรู้โดยการชี้นำตนเอง (SDL) ซึ่งมีความเชื่อในความรับผิดชอบในการเรียนรู้ของผู้เรียน เชื่อในทัศนคติที่ไม่สิ้นสุดของมนุษย์ โดยเน้นแรงจูงใจจากภายในของผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนค้นพบและเพิ่มศักยภาพของตนเองและมีแรงจูงใจอย่างต่อเนื่อง

ความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเอง

กุกลีเอมีโน (Guglielmino, 1997:61-69) ได้ศึกษาลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองจากผู้เชี่ยวชาญโดยใช้เทคนิคเดลฟาย แล้วสร้างแบบวัดระดับความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง (Self-Directed learning Feadiness Scale : SDLRS) แบบสอบถามนี้เป็นลักษณะการประเมินตนเอง มีตัวเลือกแบบมาตราส่วนประมาณค่า จำนวน 41 ข้อ แล้วนำไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่แตกต่างกัน 4 กลุ่ม ได้ค่าความเชื่อมั่น 0.87 ผลการวิจัยพบว่า ผู้ที่เรียนรู้ด้วยการนำตนเองมีองค์ประกอบ 8 ประการ คือ การเปิดโอกาสต่อการเรียนรู้ มโนคติต่อตนเองในการเป็นผู้เรียนที่มีประสิทธิภาพ ความคิดริเริ่มและความเป็นอิสระในการเรียนรู้ ความรับผิดชอบในการเรียนรู้ ความรักในการเรียน ความคิดสร้างสรรค์ มองอนาคตในแง่ดี ความสามารถใช้ทักษะศึกษาหาความรู้และทักษะการแก้ปัญหา ต่อมาได้ปรับปรุงแบบวัดขยายเป็น 58 ข้อ แบบวัดนี้เป็นเครื่องมือที่ได้มาตรฐานและสามารถนำไปใช้ได้กับกลุ่มเป้าหมายทุกวัย จึงมีผู้นำมาใช้อย่างแพร่หลายในประเทศไทย เช่น นรินทร์ บุญชู (2532) วิมลพรรณ กุลต์ถ์นาม (2538) กิ่งกาญจน์ ตั้งศรีไพร (2542) เป็นต้น

การเรียนรู้โดยประสบการณ์

พีรเทพ รุ่งคุณากร (2553) เน้นว่า การเรียนรู้ต้องอาศัยประสบการณ์ โดยเฉพาะการมีประสบการณ์ตรงและการฝึกหัด ดังนั้น การเรียนรู้ที่ตีลึกเกิดขึ้นจากการประสบการณ์และการปฏิบัติเป็นสำคัญ นอกจากนี้ ความรู้ที่เกิดขึ้นมิใช่เพียงตัวความรู้ที่เกิดขึ้นในความคิดและความทรงจำเท่านั้น แต่เป็นความสามารถและทักษะต่าง ๆ ที่พัฒนาไปสู่ความชำนาญได้ และมีทั้งความเข้าใจ ทัศนคติ

มุมมอง โลกทัศน์ และอารมณ์ความรู้สึกรวมอยู่ในการเรียนรู้ด้วยเสมอ ทั้งในกระบวนการและผล ซึ่งความรู้ในความหมายนี้มักเป็นสิ่งที่บุคคลสร้างจากการให้ความหมายกับประสบการณ์ของตนเองและปรับสภาพให้เป็นโครงสร้างการเรียนรู้ของตน หรือไม่ก็ค้นพบจากประสบการณ์และการฝึกฝนของตัวเองเรื่อยมา บุคคลอาจจะสร้างความรู้จากประสบการณ์ตรงที่ได้จากการลงมือปฏิบัติด้วยตนเองหรือจากการติดต่อสื่อสารกับบุคคลอื่น ความรู้และการเรียนรู้ของบุคคลจึงไม่ใช่สิ่งที่อยู่ภายนอกตัวบุคคล แต่เป็นกระบวนการที่ไม่หยุดนิ่งและสามารถนำมาใช้ทำงานและดำเนินชีวิต หรือเป็นปัจจัยในการพัฒนาตนตลอดชีวิต กล่าวได้ว่า การเรียนรู้สัมพันธ์กับชีวิตและเป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต การเรียนรู้ที่ดีจึงมุ่งพัฒนาบุคคลที่เกิดขึ้นเป็นปกติวิสัยในชีวิตประจำวันของทุกคน ทุกเวลา ทุกสถานที่

แนวคิด วิธีการและกระบวนการถ่ายทอดความรู้

แนวคิดการถ่ายทอดความรู้

ความรู้มีความสำคัญ โดยเฉพาะความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ การทำงาน หากมีการดึงความรู้โดยนัยออกมาใช้แล้วแปลงให้เกิดเป็นความรู้ใหม่จนเกิดการเรียนรู้เพิ่มขึ้น ซึ่งกระบวนการดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของความรู้ที่เรียกว่า เกลียวความรู้ (Knowledge Spiral) หรือ SECI Model ของ Nonaka และ Takeuchi (1995) เป็นการอธิบายการถ่ายทอดความรู้และการเปลี่ยนรูปแบบของความรู้ทั้งสองประเภท จนเกิดเป็นความรู้ใหม่ มีขั้นตอนทั้งหมด 4 ขั้นตอน ได้แก่ Socialization, Externalization, Combination และ Internalization

(1) ในขั้นตอน Socialization หรือ วิธีการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ความรู้ถูกสร้างขึ้น ผ่านการปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และโครงสร้างทางสังคม การกระทำที่มีปฏิสัมพันธ์กับ สภาพแวดล้อมส่งผลให้เกิดการขยายความรู้ผ่านกระบวนการแปลงความรู้โดยนัยเป็นความรู้ ชัดแจ้ง การสร้างความรู้เริ่มต้นด้วยกระบวนการขัดเกลาทางสังคม หรือ Socialization เป็น การแลกเปลี่ยนความรู้แบบความรู้โดยนัยไปเป็นความรู้โดยนัย (Tacit to Tacit) ซึ่งเป็นขั้นตอนในการแปลงความรู้โดยนัย หรือความรู้ที่อยู่ภายในตัวบุคคล ผ่านการแบ่งปัน ประสบการณ์ร่วมกัน สร้างปฏิสัมพันธ์ทางสังคมในแต่ละวัน เนื่องจากความรู้โดยนัยเป็นเรื่อง ยากที่จะถูกถ่ายทอดอย่างเป็นทางการ เพราะมักจะเกิดขึ้นจากการมีประสบการณ์ตรง เช่น การใช้เวลาร่วมกัน หรืออยู่ในสภาพแวดล้อมเดียวกัน การพบปะพูดคุยในรูปแบบทั้งทางการ และไม่เป็นทางการ วิธีการในกระบวนการ Socialization จึงเป็นการจัดให้คนมีปฏิสัมพันธ์ กันในรูปแบบต่าง ๆ โดยเฉพาะการฝึกทักษะในทางปฏิบัติที่จะก่อให้เกิดการเรียนรู้โดยนัยได้ การปฏิบัติจึงเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างความรู้ฝังลึกเนื่องจากการได้รับการพัฒนาโดยผ่านการมีปฏิสัมพันธ์และแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างใกล้ชิด ดังนั้น Socialization จึงเป็นการแบ่งปันและ สร้างความรู้จากความรู้โดยนัยไปสู่ความรู้โดยนัย โดยมีสิ่งสำคัญคือการแลกเปลี่ยน ประสบการณ์ตรงระหว่างผู้ที่สื่อสารและมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน

(2) Externalization หรือ กระบวนการกระจายสู่ภายนอก เป็นการแลกเปลี่ยน ความรู้แบบ ความรู้โดยนัยไปเป็นความรู้ชัดแจ้ง (Tacit to Explicit) ซึ่งเป็นหัวใจของ กระบวนการสร้างความรู้ เนื่องจากเป็นการดึงความรู้โดยนัยจากตัวบุคคลผู้ถ่ายทอดออกมา เป็นความรู้ที่ชัดเจนขึ้น ผ่านการ บันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อที่จะสามารถถ่ายทอด หรือ ส่งต่อความรู้นั้นไปสู่บุคคลอื่น ๆ จน กลายเป็นฐานความรู้ใหม่ เช่น แนวคิด รูปภาพ เอกสาร หรือผ่านการการพูดคุยถกเถียงที่ทำให้เกิด กระบวนการสังเคราะห์ความรู้แปลงความรู้โดยนัย ออกมาเป็นความรู้ ชัดแจ้งที่อยู่ในลักษณะเป็น แนวคิดต้นแบบ

(3) Combination ขั้นตอนนี้เป็นการแลกเปลี่ยนความรู้แบบความรู้ชัดแจ้ง ไปเป็นความรู้ชัดแจ้ง (Explicit to Explicit) โดยความรู้ชัดแจ้งที่รวบรวมทั้งภายในและนอก องค์กร จะถูกรวม แก้ไข และประมวลผล เพื่อจัดการความสลับซับซ้อนให้เป็นระบบ ผ่านกระบวนการรวบรวมความรู้ จน กลายเป็น องค์ความรู้ใหม่เป็นกระบวนการที่ทำให้ความรู้สามารถจับต้องได้ นำไปใช้ได้และใช้งาน ร่วมกันได้ ความรู้ชัดแจ้งจะถูกรวมกันโดยอาศัยการแลกเปลี่ยนของบุคคลเป็นหลัก และเกิดการ รวมตัวกันผ่านการสื่อสารช่องทางต่าง ๆ เช่น การประชุม การสัมมนา การติดต่อผ่านฐานข้อมูลบน ระบบเครือข่ายคอมพิวเตอร์ ซึ่งความแตกต่างของความรู้ที่นำมา รวมกันนั้นสามารถจัดการได้ด้วยการ คิดเชิงตรรกะมากกว่าการสังเคราะห์ เป็นการจัดระบบ ความรู้จากหลักความเป็นเหตุเป็นผลที่มี ประสิทธิภาพในกระบวนการรวมความรู้ชัดแจ้ง

(4) Internalization เป็นการแลกเปลี่ยนความรู้แบบความรู้ชัดแจ้งไปเป็นความรู้ โดยนัย (Explicit to Tacit) เกิดจากการทำความเข้าใจในความรู้แบบชัดแจ้งของบุคคล จนเกิดเป็นความรู้ขึ้น ขั้นตอนนี้เป็นกระบวนการเรียนรู้จากการกระทำ (Learning by doing)

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง (บุญดี บุญญาภิจ, 2547; ณัฐ ประสุนิงค์, 2558; ยุ รพร ศุภรัตน์, 2552) พบว่า ปัจจัยความสำเร็จในการถ่ายทอดความรู้ประกอบด้วย (1) ภาวะผู้นำ และกลยุทธ์ (Leadership and Strategy) เป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้การถ่ายทอด ความรู้ ประสบ ความสำเร็จ เนื่องจากผู้บริหารต้องเข้าใจแนวคิดและตระหนักถึงผลประโยชน์ ที่จะได้รับจากการ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ตลอดจนผลักดันสร้างบรรยากาศให้เกิดการทำงาน เป็นทีมทำให้เกิดการ แลกเปลี่ยนความรู้ของของผู้ปฏิบัติงาน (2) วัฒนธรรมองค์กร (Organizational Culture) เช่น วัฒนธรรมการแลกเปลี่ยนและแบ่งปันความรู้ระหว่างบุคคล ซึ่งบางครั้งอาจเกิดปัญหาไม่ยอม แลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างกันเพราะกลัวความสำคัญของ ตนเองจะหมดไป ซึ่งเป็นหนึ่งในสิ่งที่กีดกัน ไม่ให้เกิดการถ่ายทอดความรู้จึงต้องมีการจัดการ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม (Transition and Behavior Management) เนื่องจากวัฒนธรรม เป็นสิ่งที่สำคัญมากสำหรับองค์กรเพราะมีอิทธิพลต่อ พฤติกรรมของคนและเป็นสิ่งที่ เปลี่ยนแปลงได้ยาก การจัดการความรู้ที่มีประสิทธิภาพต้องเริ่มต้นจาก การที่คนในองค์กรมี การแลกเปลี่ยน แบ่งปัน และถ่ายทอดความรู้ซึ่งกันและกัน การเปลี่ยนแปลง

วัฒนธรรมเป็น สิ่งที่ต้องทำอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เกิดความเชื่อและพฤติกรรมที่องค์กรต้องการปรับเปลี่ยนเพื่อ เป็นบรรทัดฐานและค่านิยมจนก่อให้เกิดเป็นวัฒนธรรมขึ้นมาได้ โดยกระบวนการนี้ ต้องเน้น กระบวนการถ่ายทอดความรู้จากมหาวิทยาลัยสู่ชุมชน: กรณีศึกษาวัดปงสนุก • กนกกร จีนา และอลงกรณ์ คูตระกูล 66 ไปที่เรื่องการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของคนในองค์กรให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้โดยการ ส่งเสริมและสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง (3) การสื่อสาร (Communication) เป็นหัวใจหลักที่ทำให้คนเข้าใจถึงสิ่งที่กำลังจะเกิดขึ้น สิ่งที่องค์กรต้องสื่อสารให้ทุกคนเข้าใจคือ เป้าหมายคืออะไร สิ่งที่กำลังทำคืออะไร และมีแนวทางการไปถึงเป้าหมายอย่างไร ซึ่งองค์กรจะต้องมีการ วางแผนการสื่อสารอย่างเป็นระบบและท ายอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอตรงเท่าที่องค์กรต้องการ ให้การจัดการความรู้ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการถ่ายทอดความรู้เกิดขึ้นจนกลายเป็น วัฒนธรรมโดยต้องคำนึงถึงองค์ประกอบหลัก 3 อย่างด้วยกัน คือ เนื้อหาที่ต้องการสื่อสาร กลุ่มเป้าหมาย และช่องทางในการสื่อสาร เป็นเครื่องมือที่ช่วยให้การแลกเปลี่ยนและ ถ่ายทอดความรู้ทำได้ง่ายขึ้นสามารถค้นหาความรู้ และดึงองค์ความรู้ไปปรับใช้เพื่อ พัฒนาการทำงาน หรือต่อยอดสร้างองค์ความรู้ใหม่ได้ง่ายยิ่งขึ้น (4) กระบวนการและ เครื่องมือ (Processes and Tools) เปรียบเสมือนแกนหลักที่จะช่วยให้พฤติกรรมของการ แลกเปลี่ยนความรู้ในองค์กรสามารถเกิดขึ้นได้รวดเร็วและสะดวกยิ่งขึ้น ซึ่งการเลือกใช้ เครื่องมือและกระบวนการต้องให้ความสำคัญกับความรู้ทั้ง 2 ประเภท คือ Tacit คือความรู้ที่อยู่ในตัวคนจะสามารถสื่อสารได้ดีที่สุดผ่านการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างผู้ให้ความรู้และ ผู้รับความรู้ และ Explicit เทคโนโลยีสารสนเทศจะช่วยให้สามารถแลกเปลี่ยนความรู้ ประเภทนี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ทั้งนี้ เครื่องมือยังสนับสนุนให้เกิดการถ่ายทอด ข้อมูลระหว่างบุคคลหรือหน่วยงาน รวมถึงอำนวยความสะดวกในการเข้าถึงข้อมูลต่าง ๆ ได้ อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล สามารถแบ่งออกได้ 2 กลุ่ม ดังนี้ (ก) เครื่องมือที่ช่วย ในการเข้าถึงความรู้ ซึ่งเหมาะกับความรู้ประเภท Explicit ได้แก่ การจัดเก็บความรู้ และวิธี ปฏิบัติที่เป็นเลิศไว้ในรูปแบบเอกสาร หรือสารสนเทศ ที่คนสามารถเข้าถึงองค์ความรู้นั้น ได้ง่าย (ข) เครื่องมือที่ช่วยในการถ่ายทอดความรู้ ซึ่งเหมาะกับความรู้ประเภท Tacit แม้องค์กรจะพยายามจัดทำเอกสารและฐานข้อมูล หรือสร้างช่องทางต่าง ๆ เพื่อให้คนเข้าถึง ความรู้ได้ แต่สำหรับความรู้ Tacit ต้องอาศัยการถ่ายทอดโดยการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เป็นหลัก (5) การวัดผล (Evaluation) เป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยบ่งบอกถึงสถานะของกระบวนการ หรือกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งผลจากการวัดจะสะท้อนถึงประสิทธิภาพประสิทธิผลที่จะช่วยให้ องค์กรสามารถทบทวนแก้ไขข้อบกพร่องในกระบวนการต่าง ๆ ได้ ทั้งนี้ จุดประสงค์ ของการวัดผลแท้จริงแล้วไม่ใช่เชิงควบคุมแต่เป็นเชิงการจัดการและการเรียนรู้พัฒนา (6) โครงสร้างของ องค์กร (Organizational Structure) ต้องเอื้อต่อการถ่ายทอดแลกเปลี่ยน เรียนรู้ (7) การเรียนรู้ (Learning) เป็นองค์ประกอบเพื่อเตรียมความพร้อมของบุคลากร ทุกระดับในการสร้างความเข้าใจ และสร้างความตระหนักถึงความสำคัญของการแลกเปลี่ยน ส่งต่อความรู้ระหว่างกัน ซึ่งปัจจัยทั้ง 7

ประการที่ผู้เขียนสรุปมานี้เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ ปีที่ 9 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2561): 59-80 67 จะช่วยให้สามารถดำเนินกิจกรรมการถ่ายทอด แลกเปลี่ยนเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและ ประสิทธิภาพมากขึ้น แต่ทั้งนี้ไม่สามารถสรุปได้ว่าปัจจัย ใดมีความสำคัญมากที่สุด เนื่องจาก องค์ประกอบทั้ง 7 ประการ ต่างมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน หาก สามารถบริหารจัดการได้ อย่างเป็นระบบ เป็นไปในทิศทางที่สอดคล้องกัน การถ่ายทอดส่งต่อความรู้ ที่มีประสิทธิภาพ จะเกิดขึ้นได้ไม่ยาก

การถ่ายทอดความรู้ผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต

พิรเทพ รุ่งคุณากร (2561) หัวข้อ Digital based learning ในเอกสารประกอบการสอนวิชาการ เรียนรู้ตามอัธยาศัย ในปัจจุบันนี้ เทคโนโลยีเครือข่ายอินเทอร์เน็ตหรือการออนไลน์ในระบบ คอมพิวเตอร์ด้วยอุปกรณ์ต่าง ๆ ได้เข้ามามีส่วนช่วยแก้ปัญหาทางการศึกษา ทั้งในเรื่องการขาดแคลน แหล่งข้อมูล และปัญหาการเข้าถึงข้อมูล ตลอดจนการขาดแคลนผู้สอนที่ชำนาญการเฉพาะเรื่อง ทำให้ เกิดการถ่ายทอดความรู้ ซึ่งผู้สนใจสามารถเข้าไปสืบค้นและศึกษาค้นคว้าได้ด้วยตัวเอง เป็นการ ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตทั้งในระบบการศึกษาในระบบโรงเรียน นอกโรงเรียน และ ตามอัธยาศัย

การถ่ายทอดความรู้ผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ตเป็นวิธีการสำคัญในการจัดการเรียนการสอน ผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต หรือ Web-based Instruction โดยผู้สอนต้องรู้จักประยุกต์ใช้เทคนิค วิธีการสื่อสารแบบต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับผู้เรียนออนไลน์ ให้เข้าใจง่ายและได้รับความรู้หรือประโยชน์ ตามวัตถุประสงค์ของผู้สอนและตามความต้องการของผู้เรียนในเวลาที่เหมาะสม รวมทั้งกระตุ้นให้เกิด ความคิดหรือคำถามใหม่ ๆ นำไปสู่การพัฒนาความรู้ขยายต่อหรือสืบเรื่องอย่างสร้างสรรค์ วิธีการนี้ ผู้สอนสามารถสร้างชุดความรู้เป็นฐานข้อมูลเช่นเดียวกับตำรา ซึ่งนอกจากจะอำนวยความสะดวก สำหรับผู้เรียนในการสืบค้นแล้ว ผู้สอนยังสามารถนำเสนอเนื้อหาผสมผสานกับเทคนิคการสอนแบบ ต่าง ๆ นำมาประยุกต์ใช้ผ่านเครือข่ายได้เช่นเดียวกับการเรียนการสอนในชั้นเรียน โดยทั่วไป การ ถ่ายทอดความรู้ผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ตจะต้องอาศัยความใฝ่รู้ หรือความต้องการเรียนรู้ด้วยตัวเอง ของผู้เรียน ที่เรียกว่าการเรียนรู้แบบชี้นำตัวเอง (Self-directed learning) อย่างไรก็ตาม ผู้สอนต้อง สร้างเนื้อหา ที่มีการเชื่อมโยงคำสำคัญ (Keyword) ไปยังเนื้อหารายละเอียดอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง และ เชื่อมโยงไปยังสื่อชนิดอื่น ๆ ที่ผู้สอนเห็นว่าจะช่วยให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ดีขึ้น ตัวอย่างเช่น เว็บไซต์สอนภาษาไทย ที่อธิบายวิธีอ่านออกเสียง โดยเชื่อมโยงไปสู่ภาพและเป็นมัลติมีเดีย ทำให้ผู้เรียน สามารถเห็นภาพ อ่านคำ ฟังเสียง สกดคำ เกิดความเข้าใจมากขึ้น ซึ่งผู้เรียนจะซ้ำๆ รอบ หรือใช้ เวลานานเท่าใดก็ได้ และผู้สอนยังสามารถแบบทดสอบความเข้าใจของผู้เรียนให้ประเมินตนเองและ ทราบผลทันทีด้วย นอกจากนี้ ผู้สอนสามารถเชื่อมโยงความรู้ของตนไปสู่เนื้อหาที่มีผู้สอนอื่นสร้างขึ้น

ไว้แล้วในเครือข่ายคอมพิวเตอร์ เช่นเดียวกันผู้สอนจะเปิดให้ผู้ใดก็ได้เข้ามาศึกษาบทเรียนที่ตนสร้างขึ้นไว้อย่างเสรี หรือจะกำหนดให้เพียงผู้เรียนเฉพาะกลุ่มเข้าเรียนผ่านเครือข่ายก็ได้ ผู้สอนยังสามารถแก้ไขปรับปรุงเนื้อหาเพื่อให้ทันสมัยได้ตลอดเวลา โดยไม่ต้องเสียเวลาตามไปแก้ไขให้กับผู้เรียนทีละคน และสามารถจัดการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนแต่ละลักษณะได้ด้วย เช่นให้ผู้เรียนศึกษาร่วมกับผู้อื่น โดยเอาปัญหาเป็นตัวตั้ง (Problem-based learning) ซึ่งผู้สอนจะกำหนดปัญหาหรือโจทย์บางอย่างขึ้นมา และให้กลุ่มผู้เรียนร่วมกันระดมความคิด หาสาเหตุ และเสนอหนทางแก้ไข ด้วยวิธีนี้ ผู้สอนจะทำหน้าที่กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความกระตือรือร้นในการแสวงหาคำตอบ และจะต้องอาศัยความร่วมมือจากผู้เรียนอื่น ๆ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ทางการเรียนนั้น ๆ นอกจากเป็นการศึกษาร่วมกับผู้เรียนอื่นแล้ว ยังเป็นการสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับผู้สอนผ่านเครือข่ายด้วย โดยผู้สอนสามารถโต้ตอบกับผู้เรียนเป็นรายกลุ่มหรือเป็นรายบุคคลก็ได้ การปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน และระหว่างผู้เรียนด้วยกันเองนี้ก่อให้เกิดสิ่งที่เรียกว่า กลุ่มชุมชนเสมือนจริง (Virtual Community) ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในกลุ่มนี้หากดำเนินไปด้วยดี ก็จะช่วยส่งเสริมทัศนคติที่ดีในการเรียนรู้ต่อไป ผู้เรียนจะรู้สึกเป็นอิสระและกล้าแสดงความคิดเห็น สอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้แบบ Constructivism ซึ่งเชื่อว่า ผู้เรียนแต่ละบุคคลมีความแตกต่างกันในระบบการรับรู้ ไม่ว่าจะผู้สอนจะสอนอย่างไร ผู้เรียนจะเลือกรับรู้ต่างกัน และจะสร้างความรู้ขึ้นมาใหม่ ดังนั้น การถ่ายทอดความรู้ผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ตจึงควรทำมากกว่าเพียงการนำเสนอข้อมูลล้วน ๆ แต่ผู้สอนจำเป็นต้องใช้เทคนิควิธีการต่าง ๆ ในการสื่อสารให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด โดยมี 1) การวิเคราะห์ผู้เรียนและรู้ว่ากลุ่มเป้าหมายหลักคือใคร เพื่อกำหนดอุปกรณ์การรับรู้ข้อมูลของผู้เรียน 2) กำหนดเป้าหมายหลัก (goal) และวัตถุประสงค์ย่อยในการถ่ายทอดความรู้ 3) นำเสนอเนื้อหาให้สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมายหลักและเป้าหมายหลัก ทั้งนี้ ผู้สอนจะต้องลำดับการเชื่อมโยงเนื้อหา และนำเสนอด้วยสื่อหลายมิติ ที่ทำให้ผู้เรียนเข้าใจในเนื้อหาได้ดีขึ้น ในส่วนของข้อมูลเสริมผู้สอนอาจสร้างขึ้นเอง (internal link) หรือให้ผู้เรียนเชื่อมต่อเข้ากับแหล่งข้อมูลที่ผู้อื่นสร้างไว้แล้วบนเครือข่าย (external link) ในทุกวันนี้ เทคโนโลยีเครือข่ายทางการศึกษามีบทบาทสำคัญเป็นอย่างยิ่ง จึงเป็นโอกาสในการเผยแพร่ความรู้ของภูมิปัญญาไทยในเรื่องต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการทอผ้าในภูมิภาคต่าง ๆ กีฬามวยไทย การแพทย์แผนไทย สมุนไพรพื้นบ้าน ตลอดจนเรื่องของพุทธศาสนาและพระเครื่อง ฯลฯ

แนวคิดเกี่ยวกับพระเครื่อง การศึกษาพระเครื่อง วงการพระเครื่องและเขียนพระ

ประวัติความเป็นมาของวัตถุมงคลในสังคมไทย ผู้วิจัยได้ศึกษาประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ความหมายของวัตถุมงคล ความเป็นมาของวัตถุมงคล ประเภทของวัตถุมงคล ความเชื่อเกี่ยวกับวัตถุมงคลในสังคมไทย อิทธิพลของวัตถุมงคลที่มีต่อสังคมไทย มีรายละเอียดดังนี้

ความหมายของพระเครื่อง สุธน ศรีหิรัญ ได้กล่าวว่าว่าวัตถุมงคลเป็นศัพท์ที่บัญญัติขึ้นใหม่ ในช่วงหลังปี พ.ศ. 2500 ลงมาเพราะตรวจดูตามหนังสือพิมพ์ก่อนปี พ.ศ. 2500 จะไม่พบคำว่า วัตถุมงคล เลยจะมีแต่คำว่า เครื่องรางของขลัง สิ่งศักดิ์สิทธิ์ พระพิมพ์ หรือคำว่ามงคลเฉย ๆ จะพบคำว่า วัตถุมงคลในสิ่งพิมพ์ระหว่างช่วงปี พ.ศ.2519 จนถึงปีปัจจุบันเป็นจำนวนมาก โดยจะให้ความหมายทั้งเป็นคำเรียกแทนพระเครื่องอย่างเดียวและในความหมายรวมถึงเครื่องรางของขลังทุกชนิดที่มีอยู่ ส่วน ศรีสัคร วลัยโกคมได้ให้ความหมายคำว่า วัตถุมงคลที่ใช้ในปัจจุบัน ส่วนหนึ่ง หมายถึง พระเครื่อง และ เสรี เสริฐสนธิได้ถือว่าการเกิดพระเครื่องเป็นการนำเอาสิ่งที่เป็นพุทธคุณเข้าผสมผสานกับความเชื่อที่เป็นไสยขาว ทำให้กลายเป็นวัตถุลำเนาที่รวมของบรรดาของขลังทั้งหมดให้อยู่ในวัตถุเดียวกัน

ราชบัณฑิตยสถาน กล่าวว่าเครื่องราง หมายถึงของนับถือที่ป้องกันอันตราย⁴ เป็นของที่มนุษย์สร้างขึ้นและเชื่อว่ามีฤทธิ์ปาฏิหาริย์ สามารถลดอันตรายให้เกิดสิ่งที่ไม่ดี เช่น ความอยู่ยงคงกระพันมีเสน่ห์ มีโชคลาภ แคล้วคลาด เป็นต้น โดยบางครั้งจะหมายถึงของศักดิ์สิทธิ์ที่ห่อแล้วนำไปวางตรงปากท่อยามสงฆ์พระสงฆ์ แต่บางท่านหมายรวมเอาวัตถุต่าง ๆ ที่หายาก นิยมกันว่าเป็นของกายสิทธิ์ เช่น เหล็กไหล ไช้ทองแดง เป็นต้น ว่าเป็นเครื่องรางด้วย

ศักดิ์ สุริยัน กล่าวว่า “ของขลัง” หมายถึง ของที่มีอำนาจศักดิ์สิทธิ์ที่เชื่อกันว่าอาจลดอันตรายให้สำเร็จได้ดังประสงค์ เป็นวัตถุประสงค์ เป็นวัตถุที่มีความศักดิ์สิทธิ์อยู่ในตัวแล้ว ไม่ต้องปลุกเสกอีก เช่น ไพรดำ ว่าน แร่ เป็นต้น

คำว่าเครื่องรางของขลัง ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Amulet หนังสือ Oxford Advanced Learner's Dictionary ได้ให้ความหมาย Amulet ไว้ว่า Amulet หมายถึง เครื่องประดับที่สวมใส่เป็นเครื่องราง (Piece of Jewlly etc. worn as a charm) ป้องกันความชั่วร้าย (Against evil)⁶

ในหนังสือ Longman Dictionary of Contemporary English ก็ให้ความหมายของ Amulet ไว้ในลักษณะเดียวกันว่า เครื่องสวมใส่ด้วยความศรัทธาว่าจะช่วยปกป้องตนจากอันตราย ความเลวร้ายและอัปโชค (An object worn in the belief that it will protect one against evil, disease, bad luck)⁷

พระราชวรมุนีให้ความหมายของวัตถุมงคลไว้ว่า (Mangalavatihu) amulet, talisman : fetish; luck piece : charm ; good charm) วัตถุมงคล ได้แก่ เครื่องราง และหรือยันต์ สิ่งที่คนนับถือโดยปราศจากเหตุผล, เหริยญาโชค, เครื่องรางของขลังและสิ่งที่น่าโชคตีมาใช้ ดังนั้น วัตถุมงคลในความหมายของพระราชวรมุนี จึงมีความหมายที่ครอบคลุมทั้งพระเครื่อง และเครื่องรางของขลังทุกชนิด

พระมหามนตรี วลัยโก กล่าวว่าวงการพระเครื่อง ซึ่งประกอบด้วยศูนย์พระเครื่องต่าง ๆ และบุคคลผู้นิยมสะสมพระเครื่องต่างเข้าใจตรงกันว่า วัตถุมงคลหมายรวมถึงพระเครื่องรางของขลังทุกชนิดทั้งที่เป็นองเกิดขึ้นเอง มีเองโดยธรรมชาติของโบราณเก่าแก่ที่มีผู้สร้างบรรจุไว้ความกรูต่าง ๆ และ

ของที่สร้างปลูกเสกขึ้นใหม่เพื่อเป็นของชำร่วยสมนาคุณแลกเปลี่ยน ซื่อขายตามที่ปรากฏทาง
 สื่อมวลชนและศูนย์พระเครื่องทั่วไป ในความหมายที่แท้จริงของสังคมพระเครื่องปัจจุบันจะเรียกพระ
 เครื่องเฉพาะปฏิมากรรมรูปเปรียบขนาดตัวของบุคคล เช่น พระพุทธเจ้า พระสงฆ์ เทพเจ้าองค์ใดองค์
 หนึ่งเท่านั้น ส่วนรูปแบบอย่างอื่นจะเรียกว่าของคลังทั้งสิ้น ด้งนั้น คำว่าวัตถุ วัตถุจึงหมายถึงสิ่งของ
 ทั้งที่เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติและสิ่งของที่มนุษย์ได้สร้างขึ้นตามความเชื่อว่าเป็นเหตุนำมาซึ่งความสุข
 ความเจริญ ความเป็นสิริมงคล โชคลาภหรือเป็นเครื่องป้องกันภัยต่าง ๆ ซึ่งได้แก่พระเครื่อง เครื่องราง
 และของคลังชนิดต่าง ๆ นั้นเอง

ความเป็นมาของวัตถุมงคล ความเป็นมาของวัตถุมงคลหรือเครื่องรางของคลังนั้นเกิดขึ้นจาก
 ลัทธิศาสนาในยุคโบราณในโลกล้านปีมานี้ ยึดถือธรรมชาติ เช่น พระอาทิตย์ พระจันทร์ ดาว น้ำ ไฟ และลม
 เป็นสภาวะที่พึงระลึกจะเห็นได้จากซากวิหารในบาบิโลน ซึ่งสร้างก่อนคริสต์ศักราช 4,700 ปี เป็นที่
 บูชาพระอาทิตย์ พระจันทร์ ต่อมาก่อนพุทธกาลราว 2,000 ปีเศษ ศาสนาพราหมณ์ถือเอาพระผู้เป็น
 เจ้าเป็นสภาวะที่บังเกิดขึ้น พระผู้เป็นเจ้านั้นคือ พระอิศวร พระนารายณ์ พระพรหม เมื่อต้องการ
 ความสำเร็จผลในสิ่งใดก็มีการสวดอ้อนวอนอัญเชิญขออำนาจของเทพทั้งสามให้บันดาลผลสำเร็จที่
 ต้องการนั้น ๆ การกระทำดังกล่าวนี้จำเป็นต้องมีที่หมายทางใจเพื่อความสำรวม ฉะนั้นภาพจำหลักเทพเจ้า
 ทั้งสามก็มีขึ้น จะเห็นได้จากกรูปรูปพระ (Hari hara) แห่งปราสาทอันเดต (Prasat Andet) ที่พิพิธภัณฑ์
 เมืองพนมเปญ อันเป็นภาพจำหลักของพระนารายณ์ในศาสนาพราหมณ์กับ เทวรูปมหาพรหมแห่ง
 พิพิธภัณฑ์กีเมต์ ประเทศฝรั่งเศสนับเป็นปฏิมากรรมที่สร้างขึ้นด้วยมุ่งหมายเอาเป็นที่พึ่งยึดเหนี่ยวทาง
 ใจในศาสนาพราหมณ์ศาสนาเก่าแก่โดยทั้งสิ้น

ต่อมาเมื่อพระพุทธศาสนาได้เกิดขึ้นในโลกโดยพระบรมศาสดาหรือเจ้าชายสิทธัตถะเป็นผู้ทรง
 ค้นพบอมตะธรรมวิเศษอันมีผู้เลื่อมใสสักการะ แล้วยึดเป็นสภาวะ พระพุทธองค์ทรงมีพระสาวกตาม
 เสด็จประพาศปฏิบัติตามมากมาย จนเป็นพระอสีติมหาสาวกขึ้น ท่านมหาสาวกเหล่านี้ล้วนเป็นผู้ทรง
 ไว้ซึ่งความเป็นเอตทัคคะในด้านต่าง ๆ กัน มีพระสารีบุตรทรงความเป็นยอดเยี่ยมทางปัญญา พระโมค
 คัลลานะทรงความเป็นยอดเยี่ยมทางฤทธิ์ เป็นต้น

ในพระพุทธศาสนานั้นผู้ที่สำเร็จฌานสมาบัติเป็นผู้มีจิตใจบริสุทธิ์ยอมแสดงอิทธิฤทธิ์ได้หลาย
 อย่างเป็นอนุเคราะห์การ ฤทธิ์เหล่านี้เรียกว่า “อิทธิปาฏิหาริย์” เป็นการกระทำที่สามัญชนไม่สามารถ
 กระทำได้มีหลักฐานปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกมากมาย พระคณาจารย์ผู้สำเร็จฌานสมาบัติยอมทรงไว้
 ซึ่งฤทธิ์ และโดยที่พระพุทธองค์ผู้เป็นเจ้าของพระพุทธศาสนานั้น พระองค์ทรงไว้ด้วยพระคุณ 3
 ประการ คือพระกรุณาคุณ 1 พระปัญญาคุณ 1 พระบริสุทธิ์คุณ 2 ดังนั้นพระเถรานุเถระผู้ทรงไว้ด้วย
 ฌานสมาบัติ ก็มักจะใช้ฤทธิ์ของท่านช่วยชีวิตมนุษย์และสัตว์โลกโดยถือเอาหลักพระกรุณาคุณ เป็น
 การตามรอยพระยุคลบาทแห่งสมเด็จพระบรมศาสดานั้นเอง

ประเทศไทยในอดีตให้ความเคารพสักการะครูบาอาจารย์ เกือบจะเทียบได้เท่ากับเคารพบิดามารดาเช่นกัน ดังจะเห็นได้จากคำกล่าวจนติดปากว่า บิดามารดาครูบาอาจารย์ ดังนั้นในคราวที่ตนต้องออกไปสู่ที่ค้ำขัน ชั้นอาสาอกรบออกศึกสงคราม ก่อนอื่นก็ต้องไปปรา้ลาเคารพสักการะแต่ท่านผู้มีพระคุณดังกล่าว เพื่อขอพรความสวัสดิ์มีชัยในชีวิตจากท่านเหล่านั้น พระเถรานุเถระผู้มีพระคุณทรงไว้ซึ่งเมตตาคุณตามสมณวิสัยอยู่แล้ว ท่านจึงได้มอบของที่ระลึกเพื่อให้เป็นที่หมายทางใจแก่ศิษย์ของท่าน สิ่งของเหล่านั้นก็คือวัตถุธรรมชาติที่ท่านได้ประสบพบเห็นและเก็บมาแต่ในป่าจากการธุดงค์วัตรดังกล่าวแล้วนั่นเอง และเพื่อความมั่นใจแก่ผู้รับที่จะต้องออกไปทำการสู้รบด้วยเลือดเนื้อและชีวิต พระคุณเจ้าจึงกระทำสมาธิจิตนำพุทธานุภาพ พระธรรมานุภาพ พระสังฆานุภาพบรรจุลงในวัตถุธรรมชาตินั้น แล้วอธิษฐานจิตให้สิ่งนั้นมีคุณานุภาพทางคงกระพันชาตรีด้วยวิธีแห่งฌานสมาบัติเพื่อช่วยให้ผู้รับมีชัยชนะเหนืออริราชศัตรู นำความวัฒนาการมาสู่มาตุภูมิสืบไป เครื่องรางของขลังวัตถุธรรมชาติอาถรรพ์ก็บังเกิดขึ้นด้วยประการฉะนี้

สรุปว่า วัตถุมงคลหรือเครื่องรางของขลังนี้เป็นของที่เกิดขึ้นมานานคุ่มมนุษย์เพราะมนุษย์มีสัญชาตญาณของความกลัว จึงพยายามแสวงหาที่พึ่งที่ยึดเหนี่ยวให้กับตนเองเมื่อตนมีความเชื่อต่อสิ่งใดก็ให้การนับถือบูชาต่อสิ่งนั้น ๆ ต่อมาจึงได้วิวัฒนาการความเชื่อถือไปตามความเจริญของมนุษยชาติ จึงคิดดัดแปลงสิ่งเหล่านั้นให้เป็นเครื่องรางของขลังหรือวัตถุมงคลที่เหมาะสมเพื่อการคุ้มครองป้องกันหรือนำมาซึ่งสิ่งที่ดีงามสำหรับตน

ความเชื่อเกี่ยวกับพระเครื่อง

พุทธคุณ

ความเชื่อในเรื่องไสยศาสตร์นี้ถือว่าเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดวัตถุมงคลหรือเครื่องรางของขลังชนิดต่าง ๆ ขึ้นมาเพราะว่าในความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์นั้น ความเชื่อประการที่ 3 ว่า ความเชื่อเรื่องคาถาอาคมและเครื่องรางของขลังสามารถนำอำนาจลึกลับนั้นมาใช้ให้เป็นประโยชน์ตามที่ตนต้องการ

ด้านคติชนวิทยาของชาวพุทธทั่วไปกลัวพระ ไม่ว่าจะเป็นพระสงฆ์ พระพุทธรูปหรือวัตถุอย่างอื่นที่พระสงฆ์ได้ทำพิธีปลุกเสก (เมตทราย ข้าวสาร ด้ายสายสิญจน์ ผ้ายันต์) นอกจากนั้นแล้วยังมีคาถากันผี ไล่ผี และจับผีอีกด้วย โดยสรุปถือว่าอำนาจมาจากพระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์สามารถป้องกันผีร้ายได้ในทางปฏิบัติแล้วคือพระสงฆ์มักจะเป็นผู้กระทำพิธีต่าง ๆ เพื่อการปกป้องและกำจัดผีร้าย อีกประการหนึ่งบรรดาเกจิอาจารย์หรือเหล่าคณาจารย์ที่ได้เคยบวชเรียนมาแล้วก็มีความทางเวทมนตร์และสามารถบังคับให้ผีต่าง ๆ มาเป็นลูกมือของตนเพื่อให้ปฏิบัติการณ์ไสยศาสตร์ตามที่ตนต้องการอีกด้วย

2. ความเชื่อในข้อปฏิบัติหรือปฏิบัติทาของเกจิอาจารย์ หมายถึง เชื่อว่าพระสงฆ์ที่ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ มีศีลบริสุทธิ์ ย่อมจะมีพลังจิตที่ทำให้สามารถคิดได้ว่าอาจเป็นผู้บรรลุมานสมาบัติอย่างใด อย่างหนึ่ง จึงเป็นเหตุให้มีผู้สร้างพระเครื่องบูชาขึ้นมา และถ้าหากได้จัดพิธีปลุกเสกหรือพุทธาภิเษก แล้ว ย่อมจะทรงพลังอำนาจขึ้นในวัตถุมงคลนั้น ๆ เพราะว่าเกจิอาจารย์ได้มาร่วมแผ่พลังเมตตาจิต ตลอดจนพลังจิตบริสุทธิ์ลงมาในมวลวัตถุมงคลเหล่านั้นด้วย รวมทั้งการที่มีศรัทธาเป็นทุนเดิมในพระ คณาจารย์อยู่เป็นทุนเดิม เช่นสมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต) หลวงปู่แหวน หลวงพ่อสด หลวงพ่อคุณ เป็น อาทิ เมื่อพระคุณเจ้าเหล่านั้นสร้างหรือเป็นผู้ทำพิธีเองแล้วย่อมเกิดความเชื่อว่าจะต้องขลังและ ศักดิ์สิทธิ์แน่นอน

3. คำเล่าลือเรื่องพุทธานุภาพ หมายถึงการได้รับรู้เรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับอิทธิฤทธิ์หรือ ความศักดิ์สิทธิ์ของวัตถุมงคล เช่น เมื่อปรากฏว่ามีผู้ถูกยิงแต่ไม่เข้าและมีพระเครื่องติดสร้อยห้อยอยู่ที่ คอก็ทำให้เชื่อว่าพระเครื่องดังกล่าวมีพุทธคุณในด้านคงกระพันชาตรี ก็ทำให้เกิดการบอกเล่าต่อ ๆ กัน มาจนกระทั่งทำให้เกิดความเชื่อเช่นนั้น หรือ เมื่อเกิดอุบัติเหตุทางรถยนต์หรือเครื่องบินตก แต่มีผู้รอดชีวิต และผู้รอดชีวิตนั้นห้อยพระเครื่องติดตัวอยู่ ก็ทำให้ผู้คนทั่วไปเชื่อว่าพระเครื่องมีพุทธคุณด้านแคล้ว คลาดปลอดภัย หรือบางคนมีหน้าที่การงานที่ตึงเครียดแต่มีพระเครื่อง ก็ทำให้มีความเชื่อมั่นในอาณูภาพ แห่งความศักดิ์สิทธิ์ จนกระทั่งกลายเป็นความเชื่อมั่นของสังคมส่วนใหญ่ในที่สุด

4. อิทธิพลของสื่อโฆษณา หมายถึง การที่ลงทุนโฆษณาในสื่อที่มีอยู่ เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ หรือ นิตยสารที่เกี่ยวกับพระเครื่องเป็นต้น สิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดการซึมซับและกลายเป็นความ ชื่นชอบได้ อาทิเช่น หนังสือพิมพ์รายวันที่มีการลงโฆษณากิจกรรมของบางสำนักอย่างต่อเนื่องก็ทำให้ เกิดกระแสความนิยมในวัตถุมงคลที่มีการประโคมข่าวสารตามคำชวนเชื่อ เช่น จตุคามรามเทพที่ทำให้ ผู้รับสื่อเหล่านี้เกิดความเชื่อมั่นได้ไม่ยากเท่าไร

วีรพล จ้อยทองมูล ได้สรุปถึงความนิยมของวงการพระเครื่องปัจจุบันไว้ว่าเกิดขึ้นเพราะคำ นิยมตาม ๆ กันมา กล่าวคือเห็นผู้อื่นเล่นหรือสะสม ก็ทำให้ต้องออกมาแสดงความสามารถในการ สะสมด้วย นอกจากนั้นเพราะต้องการที่พึ่งทางใจซึ่งทำให้เห็นว่าสอดคล้องกับคำที่มีผู้กล่าวไว้ว่า คนเราเมื่อไม่มีเหตุร้ายก็ไม่นึกถึงพระ และในยามเกิดความไม่มั่นคงก็จะมองหาของขลัง วัตถุมงคลมา ไว้ป้องกันภัย

นักวิชาการทางพระพุทธศาสนาต่างก็เห็นพ้องกันว่า อิทธิปาฏิหาริย์ของวัตถุมงคลเป็นเรื่องที่ มีความเป็นไปได้สูง เพราะว่ามีพลังในการแผ่เมตตาจิตของพระสงฆ์สมาบัติทั้งหลายเมื่อพระผู้ ทรงเมตตาธรรมได้อธิษฐานจิตลงในวัตถุมงคลต่าง ๆ นั้นก็ย่อมจะเป็นสิ่งที่มีพลังอำนาจกลับแผ่อยู่ ได้เช่นเดียวกัน เพราะเหตุนี้ความศักดิ์สิทธิ์หรือปาฏิหาริย์ของวัตถุมงคลเหล่านั้นจึงสามารถเกิดขึ้น ด้วยพลานุภาพดังต่อไปนี้

1. พุทธานุภาพ หมายถึง ความเชื่อมั่นในพระพุทธรูปที่ทรงบริสุทธิปรากฏจากกิเลสภาวะทั้งปวงและทรงประกอบด้วยพระคุณ 3 ประการ คือบริสุทธิคุณ มหากรุณาธิคุณ และปัญญาคุณ
2. ธรรมานุภาพ หมายถึง พลังธรรมานุภาพของพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าที่ปรากฏอยู่ตามบทสวดต่าง ๆ เช่น เมตตสูตร รตนสูตร อย่างที่เรียกว่า สวดพระปริตรที่อาจจะขจัดปัดเป่าภัยอันตรายทั้งปวงได้นั่นเอง
3. สังฆานุภาพ หมายถึง อานุภาพแห่งพระอริยสงฆ์และพระสงฆ์สัมมาปฏิบัติทั้งหลายจนสามารถจะแผ่พลังจิตให้มาอยู่ในสิ่งที่ต้องการได้
4. ปุญญานุภาพ หมายถึง อานุภาพของบุญกุศลคุณงามความดีและการกระทำผลกรรมดีงามของบุคคลต่าง ๆ ซึ่งเข้ากับคำว่าที่ว่าคนดีมีบุญพระคุ้มครอง
5. เทวานุภาพ หมายถึง อานุภาพแห่งเทพยดาที่ชาวพุทธต่างก็ล้วนเชื่อมั่นพระพุทธรูปต่าง ๆ จะมีเทวารักษาอยู่ด้วยบรรดาพละคุณภาพทั้งหมดเหล่านี้สามารถจะเป็นพลังที่มีอำนาจซึ่งดลบันดาลหรือทำให้เกิดปาฏิหาริย์ต่าง ๆ ได้

อิทธิพลของวัตถุมงคลทางด้านคติชนวิทยาในสังคมไทยนั้นจะเห็นได้ว่า วัตถุมงคลเป็นส่วนที่ทำให้หน้าที่การสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาและการเผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าต้องเปี่ยมประเด็น จากการที่ในช่วงแรกยังไม่มีพระพุทธรูปปฏิมาแทนองค์พระบรมศาสดาของชาวพุทธเมื่อได้มีการสร้างเพื่อให้หมู่พุทธศาสนิกชนได้กราบไหว้บูชาแล้ว นับแต่นั้นมาทำให้วิชาไสยศาสตร์เริ่มเข้ามามีอิทธิพลมากขึ้นต่อพระพุทธศาสนา และเมื่อพระพุทธรูปปฏิมาทั้งหลายกลายมาเป็นพระบูชา พระเครื่องพระสงฆ์สาวกที่เดิมต้องทำหน้าที่ประกาศศาสนธรรมเพียงประกาศเดียวก็ได้มาเป็นผู้ใช้พลังปลุกเสก สร้างพระบูชา เหริยญ ตะกรุด น้ำพระพุทธรมนต์และการสักยันต์ ลงนะหน้าทอง เป็นต้น บรรดาชาวประชาแทบทุกระดับชั้น จึงมักต้องมีพระเครื่องบูชา พกพาติดตัวหรือก็ใส่หาวีธีบำบัดความทุกข์ในชีวิต ด้วยวิธีการที่เป็นไสยศาสตร์ไม่ว่าทางใดก็ทางหนึ่ง จึงแสดงให้เห็นว่าอิทธิพลของวัตถุมงคลในด้านความเชื่อของชาวไทยนั้น ส่งผลกระทบต่อการเปี่ยมประเด็นแนวทางคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนาไปมาก เพราะว่าหลักของพระพุทธศาสนาไม่ได้ให้พุทธศาสนิกชนพากันลุ่มหลงไสยศาสตร์ แต่ว่า จะมุ่งเน้นไปที่การลงมือประพฤติปฏิบัติบูชาซึ่งสูงกว่าการบูชาด้วยอามิสสิ่งของ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และสามารถนำเสนอได้ดังนี้

สุจิตา อยู่คงศักดิ์ (2550) ทำการศึกษาเรื่อง “แรงจูงใจ ค่านิยม ความเชื่อและการเปิดรับข้อมูลข่าวสารเพื่อสร้างศรัทธาต่อวัตถุมงคลจตุคามรามเทพ” ผลการศึกษา ความมีชื่อเสียงของจตุคามรามเทพเกิดจากประสบการณ์ของผู้บูชาที่มีความเชื่อว่า จตุคามรามเทพจะทำให้ผู้บูชาประสบความสำเร็จ เอาชนะอุปสรรคได้และเมื่อเกิดความเชื่อเหล่านี้ทำให้ผู้ที่สนใจและบูชาจตุคามรามเทพมีแนวโน้มที่ เปิดรับสื่อมากกว่าบุคคลทั่วไป

ศิริพร เจนวิทยามรเวช (2554) ทำการศึกษาเรื่อง “พฤติกรรมการเข้าบูชา ความเชื่อและความศรัทธาในพระเครื่องและวัตถุมงคลของเกสัชกร ได้สรุปว่า ปัจจัยในการเข้าบูชาพระเครื่องและวัตถุมงคลของเกสัชกร ประกอบด้วย ปัจจัยด้านสังคม ปัจจัยด้านจิตวิทยา ปัจจัยส่วนบุคคล และปัจจัยด้านเทคโนโลยี ผลการศึกษาพบว่า

1. ปัจจัยด้านสังคม (Social Factors) ปัจจัยด้านสังคมที่ก่อให้เกิดพฤติกรรมการเข้าบูชาพระเครื่องและวัตถุมงคลเกิดจากกลุ่มอ้างอิง (Reference Group) ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีพฤติกรรมและ การปฏิบัติที่เหมือน ๆ กัน ได้แก่ นักสะสมพระเครื่อง เพื่อน เป็นต้น กลุ่มอ้างอิงนี้มีอิทธิพลทั้ง ทางตรงและทางอ้อมต่อทัศนคติ ความคิดเห็นและค่านิยมของเกสัชกร โดยเมื่อเกสัชกรเห็นกลุ่มอ้างอิงมีพระเครื่องและวัตถุมงคลจึงเกิดอยากมีบ้าง ตลอดจนกระแสความนิยมสะสมพระเครื่องและ วัตถุมงคลในวงการพระเครื่อง เป็นสิ่งที่ส่งผลให้เกสัชกรเกิดการเข้าบูชาพระเครื่องและวัตถุมงคล

2. ปัจจัยด้านจิตวิทยา (Psychological Factors) ปัจจัยด้านจิตวิทยาที่ก่อให้เกิดพฤติกรรมการเข้าบูชาพระเครื่องและวัตถุมงคลเกิดจากความเชื่อ (Beliefs) เป็นความเชื่อที่เกิดจากความ รู้ความคิดเห็น ความศรัทธา และความเลื่อมใสเฉพาะตัว โดยเกสัชกรแขวนพระเครื่องและวัตถุมงคลไว้ เพื่อเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจ และเมื่อได้แขวนพระเครื่องและวัตถุมงคลแล้ว ต่างก็มีความรู้สึก มั่นใจ และเชื่อว่าสามารถเป็นเครื่องคุ้มครองป้องกันภัยอันตรายต่าง ๆ ได้

3. ปัจจัยส่วนบุคคล (Personal Factors) ปัจจัยส่วนบุคคลที่ก่อให้เกิดพฤติกรรมการเข้าบูชาพระเครื่องและวัตถุมงคล เกิดจากค่านิยม หรือคุณค่า (Value) เป็นความรู้สึกนิยมชมชอบ หรือเห็นคุณค่าในพระเครื่องและวัตถุมงคล โดยในการเข้าบูชาพระเครื่องและวัตถุมงคลเกิดจากความชอบส่วนบุคคล ซึ่งอยู่ภายในตัวบุคคลและกระแสความนิยมในวงการพระเครื่อง เป็นสิ่งที่ผลักดันให้เกิดพฤติกรรมการเข้าบูชาเพื่อตอบสนองความต้องการของตนเอง

4. ปัจจัยด้านเทคโนโลยี (Technological Factors) ปัจจัยด้านเทคโนโลยีที่ก่อให้เกิดพฤติกรรมการเข้าบูชาพระเครื่องและวัตถุมงคลเกิดจากความสามารถในการค้นหา การเข้าใช้เว็บไซต์ ตลอดจนถึงการใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพระเครื่องและวัตถุมงคลที่ตนสนใจ ก่อนทำการตัดสินใจเข้าบูชา เนื่องจากการใช้เว็บไซต์นั้นทำให้ประหยัดเวลา ค่าใช้จ่าย แรงงาน และได้สินค้าหลากหลายชนิด เกสัชกรจึงนิยมหาข้อมูลผ่านเว็บไซต์เพื่อเปรียบเทียบผลิตภัณฑ์ราคา และในขณะเดียวกันก็ได้ความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ด้วย

พระประสงศ พรหมศรี (2546) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องกระบวนการเรียนรู้และถ่ายทอดความรู้เรื่อง ยาสุมโนไพรเพื่อการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดสิ่งเสพติดของจังหวัดร้อยเอ็ด โดยมี วัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษากระบวนการเรียนรู้และการถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่องสุมโนไพรและในสวนของ ผลการศึกษาพบว่า ความหมายของการถ่านไอออนความรู้การถ่านยความรู้และถ่ายทอดความรู้ที่ คล้ายคลึงกันเป็นการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์หรือสามารถนำไปบอกต่อ

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผู้วิจัยพบว่างานวิจัยของพลสวัสดิ์ ด้วงเงิน (2553) เน้นการศึกษาความนิยม พฤติกรรมและทัศนคติในการเช่าพระเครื่อง โดยศึกษาปัจจัยส่วนบุคคลและปัจจัยด้านการตลาด สำหรับงานวิจัยของวีระพงษ์ อินทรพานิช (2548) มีผลการศึกษามูลเหตุของการนิยมสะสมพระเครื่องและผู้ประกอบการต้องทำการโฆษณาในนิตยสารพระเครื่องและเว็บไซต์ หรือหนังสือพิมพ์ซึ่งเป็นวิธีการทางการตลาด ส่วนงานวิจัยของไพศาล เอกบุญเขต (2547) ได้ศึกษาถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการเช่าบูชาพระเครื่อง โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล และวิเคราะห์ปัจจัยด้านการตลาด โดยใช้เครื่องมือสถิติโคสแควร์และสถิติสหสัมพันธ์อย่างง่ายของเพียร์สัน ในส่วนของงานวิจัยของหนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ (2546) ที่เน้นการศึกษาถึงความเชื่อด้าน พุทธคุณและด้านปาฏิหาริย์ของพระเครื่อง สำหรับงานวิจัยของพรชัย ลิขิตธรรมโรจน์ และถาวร เกียรติทับทิว (2541) โดยเน้นศึกษาพระเครื่องกับความเชื่ออยู่ทางสังคมของคนไทย และงานวิจัย ของอรรถพันธ์ สวงเสริมศรี (2540) ที่เน้นศึกษาถึงปัจจัยเกี่ยวกับความนิยมพระเครื่องและความ เชื่อในปาฏิหาริย์ของพระเครื่อง

อรรถพันธ์ สวงเสริมศรี (2540) ได้ศึกษาเรื่อง “ปัจจัยที่มีผลต่อความนิยมพระเครื่อง” โดยงานวิจัยนี้ได้ศึกษาตัวแปรคือ ตัวแปรอิสระ ได้แก่ ลักษณะทางพระพุทธศาสนา ลักษณะทางจิตใจ ประสบการณ์ทางพระพุทธศาสนา และลักษณะการครอบครอง ประกอบไปด้วยแหล่งที่มา การใช้จ่าย ลักษณะของพระเนื้อพระ และพุทธคุณของพระเครื่อง ส่วนตัวแปรตาม คือ ความนิยมของพระเครื่อง ประกอบไปด้วยความชื่นชมความเก่าแก่และประวัติของพระสงฆ์ความเชื่อในปาฏิหาริย์และอัศจรรย์ เพื่อเป็นที่พึ่งระลึกถึงองค์สัมมาสัมพุทธเจ้าและเชื่อว่าพระเครื่องนั้นจะมีราคามากขึ้นในอนาคต

ส่วนวิธีการศึกษา ใช้วิธีศึกษาเชิงวิจัยปริมาณ โดยการเก็บรวบรวมใช้แบบสอบถามสำหรับผลการวิจัยพบว่า ผู้ที่มีความเชื่อและการปฏิบัติตน ซึ่งเป็นลักษณะสำคัญทางพระพุทธศาสนาอยู่ในเกณฑ์ต่ำ จะเป็นผู้ที่นิยมพระเครื่องโดยเชื่อในปาฏิหาริย์และความอัศจรรย์ของพระเครื่ององค์นั้น และพบว่าลักษณะดังกล่าวมีอยู่สูง จะพบอยู่ในกลุ่มที่มีพระเครื่องไว้เพื่อเป็นที่พึ่งระลึกถึงองค์สัมมาสัมพุทธเจ้า ลักษณะทางจิตของทีกลุ่มที่ศึกษาพบว่ากลุ่มที่เชื่อในปาฏิหาริย์และความอัศจรรย์ ของพระเครื่องนั้นมีภาวะของการควบคุมอารมณ์และความเชื่อมั่นในตนเองต่ำ ซึ่งต่างจากพวกผู้ที่ มีความนิยมเพราะความเก่าแก่และประวัติของพระสงฆ์ผู้สร้าง พระเครื่องกับกลุ่มผู้ที่มีพระเครื่อง เพื่อพึ่งระลึกถึงองค์สัมมาสัมพุทธเจ้า โดยลักษณะจิตใจนั้นของทั้งสองกลุ่มอยู่ในระดับปานกลางถึงสูงใกล้เคียงกัน ผู้ที่มีประสบการณ์ทางพระพุทธศาสนาสูงคือมีโอกาสเข้าปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนาจะเป็นกลุ่มของผู้ที่ครอบครองพระเครื่องไว้ เพื่อเป็นที่พึ่งระลึกถึงองค์สัมมาสัมพุทธเจ้า และ ประสบการณ์ดังกล่าวมีน้อยมากในผู้ที่เชื่อว่าพระเครื่องจะมีราคาสูงขึ้นในอนาคต ลักษณะการครอบครองพบว่าพระเครื่องเป็นสิ่งนิยมให้หรือรับกันระหว่างบุคคลทุกกลุ่มของความนิยม ยกเว้นแหล่งที่มีให้เช่าหาพระเครื่อง ผู้ที่เชื่อว่าราคาพระเครื่องเพิ่มมากขึ้นจะเช่าหาเป็นส่วนใหญ่ และการเช่าหาของคนกลุ่มนี้เฉลี่ยจะสูงกว่า

ทุกกลุ่ม พระพิมพ์ผงเป็นแบบพระและเนื้อพระที่นิยมในทุกกลุ่มส่วนลักษณะพุทธคุณที่เชื่อว่าจะได้รับจากพระเครื่องนั้น ด้านเมตตามหานิยมเป็นที่ต้องการ ของกลุ่มที่เชื่อว่าพระเครื่องจะมีราคามากในอนาคต ส่วนแคล้วคลาดปลอดภัยจะพบในผู้ที่เชื่อใน ปาฏิหาริย์และความอัศจรรย์ของพระเครื่อง จากกลุ่มตัวอย่างพบว่าความนิยมพระเครื่องเพื่อเป็นที่ ระลึกถึงองค์สัมมาสัมพุทธเจ้ามีจำนวนน้อยกว่าเมื่อเทียบกับความนิยมเพราะความเก่าแก่ของพระเครื่องและประวัติของพระสงฆ์ผู้สร้างพระเครื่อง รวมทั้งเชื่อว่าพระเครื่องนั้นมีราคามากขึ้นในอนาคตรวมกัน

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องของผู้วิจัยพบว่างานวิจัยของพลสวัสดิ์ ดั่งเงิน (2553) เน้นการศึกษาความนิยม พฤติกรรมและทัศนคติในการเช่าพระเครื่อง โดยศึกษาปัจจัยส่วนบุคคลและปัจจัยด้านการตลาด สำหรับงานวิจัยของวีระพงษ์ อินทรพานิช (2548) มีผลการศึกษามูลเหตุของการนิยมสะสมพระเครื่องและผู้ประกอบการต้องทำการโฆษณาในนิตยสารพระเครื่องและเว็บไซต์ หรือหนังสือพิมพ์ซึ่งเป็นวิธีการทางการตลาด ส่วนงานวิจัยของไพศาล เอกบุญเขต (2547) ได้ศึกษาถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการเช่าบูชาพระเครื่อง โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล และวิเคราะห์ปัจจัยด้านการตลาด โดยใช้เครื่องมือสถิติโคสแควร์และสถิติสหสัมพันธ์อย่างง่ายของเพียร์สัน ในส่วนของงานวิจัยของหนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ (2546) ที่เน้นการศึกษาถึงความเชื่อด้าน พุทธคุณและด้านปาฏิหาริย์ของพระเครื่อง สำหรับงานวิจัยของพรชัย ลิขิตธรรมโรจน์ และถาวร เกียรติทับทิว (2541) โดยเน้นศึกษาพระเครื่องกับความเป็นอยู่ทางสังคมของคนไทย และงานวิจัย ของอรรถพันธุ์ สงวนเสริมศรี (2540) ที่เน้นศึกษาถึงปัจจัยเกี่ยวกับความนิยมพระเครื่องและความ เชื่อในปาฏิหาริย์ของพระเครื่อง

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “กระบวนการถ่ายทอดความรู้ของผู้ค้าพระเครื่องไทย” เป็นการวิจัยเชิงสำรวจที่เก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกรายบุคคล โดยมีแนวคำถามการสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างและวิเคราะห์เนื้อหา โดยตรวจสอบเชิงสามเส้า การวิจัยมี 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้สังเคราะห์เนื้อหาจากการทบทวนวรรณกรรม และเรียบเรียงเนื้อหาจากในบทที่ 2

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนาแนวคำถามสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง

จากการรวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยนำมาทำการสร้างแนวคำถามสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi – Structural in-depth Interviews Questions) ใช้สำหรับเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ มีรายละเอียดเกี่ยวกับขั้นตอนการสร้างและการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ ดังนี้

(1) การสร้างเครื่องมือวิจัย ผู้วิจัยดำเนินการสร้างเครื่องมือโดยการทบทวนเกี่ยวกับแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง นำมาสร้างเป็นแนวคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ โดยให้มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย ทำให้สามารถจำแนกคำถามออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1 คำถามเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา

ส่วนที่ 2 แนวคำถามที่เกี่ยวข้องกับการถ่ายทอดความรู้ ตามกรอบแนวคิด

(2) การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย ผู้วิจัยนำเอาแนวคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบ ได้แก่

- ผู้เชี่ยวชาญด้านพระเครื่อง 1 ท่าน
- ผู้เชี่ยวชาญด้านการการศึกษาตลอดชีวิตและพัฒนามนุษย์ 1 ท่าน
- ผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัยเชิงคุณภาพ 1 ท่าน
- ผู้เชี่ยวชาญด้านการเขียนหลักภาษาไทย 1 ท่าน
- ผู้เชี่ยวชาญด้านการถ่ายทอดความรู้ 1 ท่าน

(3) ทำการตรวจสอบค่าความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) และความถูกต้องของภาษาที่ใช้ เพื่อให้เกิดความครอบคลุมตัวแปรและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยกำหนดใช้ดัชนีแสดงค่าความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์หรือค่า IOC (Index of Item – Objective Congruence) ในภาพรวมอยู่ระหว่าง 0.6 – 1.00 แสดงให้เห็นว่าเครื่องมือวิจัยมีคุณภาพ ผู้วิจัยจึงนำไปใช้ในการเก็บข้อมูลต่อไป

ขั้นตอนที่ 3 การกำหนดเกณฑ์คุณสมบัติผู้ให้ข้อมูลหลักและการคัดเลือก

3.1 ผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์คุณสมบัติร่วมกับที่ปรึกษา ดังนี้

3.1.1 เป็นผู้ค้าพระเครื่องมาเป็นอย่างน้อย 10 ปี

3.1.2 มีประสบการณ์ในการสะสมความรู้เรื่องพระเครื่องเป็นของตัวเองอย่างน้อย 10 ปี

3.1.3 มีประสบการณ์ในการถ่ายทอดความรู้แก่ผู้อื่นอย่างน้อย 5 ปี

3.1.4 เป็นกรรมการตัดสินพระเครื่อง

3.1.5 ได้รับการรับรองจากผู้ทรงคุณวุฒิ หรือได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้รู้จริงในวงการพระเครื่อง

3.2 ผู้วิจัยติดต่อผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อแนะนำไปพบผู้ให้ข้อมูลหลักตามเกณฑ์คุณสมบัติร่วมกับวิธี Snowball ดังนี้

ผู้สัมภาษณ์คนที่ 1 เป็นเพศชาย อายุ 60 ปี ปัจจุบันมีครอบครัวและมีบุตร จำนวน 3 คน จบการศึกษาทางด้านช่างกล ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นต้น โดยที่ครอบครัวมีเชื้อสายจีน ในช่วงเริ่มต้นที่สนใจพระเครื่อง บิดา มารดาไม่สนับสนุนให้ทำการค้าขายพระเครื่องเพราะมีความคิดเห็นว่าเป็นของศักดิ์สิทธิ์ไม่ควรที่จะนำมาซื้อขายกัน ในที่สุดได้ก้าวเข้าสู่วงการพระเครื่องอย่างเต็มตัว การทำงานในวงการพระเครื่องในปัจจุบันพบว่า ได้เปิดธุรกิจร้านตรวจเช็คพระและออกบัตรรับรองและรับเช่าพระอยู่ที่ชมรมพระเครื่องท่ามหาราช ท่าพระจันทร์ มีประสบการณ์ในการแต่งหนังสือ “ดูพระสไตล์ ธิ ท่าพระจันทร์”

ผู้สัมภาษณ์คนที่ 2 เพศชายอายุ 70 ปี เกิดจังหวัดนครสวรรค์ สถานภาพมีครอบครัวและมีบุตรแล้ว 2 ท่านลูกชาย 1 ลูกสาว 1 การศึกษาปริญญาตรี ความเป็นมาของครอบครัว ครอบครัวเป็นข้าราชการป่าไม้อยู่ที่จังหวัดนครสวรรค์บิดามีความสนใจพระมาก่อน ทำให้คลุกคลีอยู่กับบิดา และมีความสนใจเรื่องพระเครื่อง เห็นข้าราชการชั้นผู้ใหญ่มาเจอกันในสนามพระเอาพระมาอวดกัน เป็นจุดเริ่มต้นของความสนใจเรื่องพระ ประสบการณ์ทำงาน ปัจจุบันเป็นที่ปรึกษารัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ รองนายกสมาคมผู้นิยมพระเครื่องพระบูชาไทยลำดับที่ 1 หน้าที่บริหารงานสมาคม ให้ความรู้และแนะนำเรื่องพระเครื่องกับบุคคลทั่วไป

ผู้สัมภาษณ์คนที่ 3 เป็นเพศชาย เกิดที่อำเภอละหารไร่ จังหวัดระยอง ปัจจุบันอายุ 47 ปี ปัจจุบันมีครอบครัวแล้ว มีบุตร 2 คน เพศชาย จบการศึกษาระดับปริญญาตรีทางด้าน บริหารธุรกิจ ความเป็นมาของครอบครัว บิดาเป็นสมาชิกสภาจังหวัดและเป็นผู้ใหญ่บ้านด้วย ทำให้ที่บ้านมีพระเยอะการปลุกฝังมาจากพ่อแม่จากผู้ใหญ่ ท่านดี ห้อยแล้วเราจะปลอดภัย ประมาณอย่างนี้ เป็นตัวแทนของพระพุทธศาสนา เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจเราเวลาเรากลัวผี เด็ก ๆ เรากลัวผี เราก็จะห้อยพระเราขอบพระ เราก็ขอบพระทางบ้านเรา หลวงปู่ทิมเป็นพระอยู่ใกล้บ้าน ก็เก็บสะสมมา

ประสบการณ์ทำงาน มีผลงานทางด้านพระเครื่อง : กรรมการตัดสินพระเครื่องสายหลวงปู่ทิม วัดละหารไร่ สมาคมพระเครื่องพระบูชาไทย แต่งหนังสือมาตรฐานพระเครื่องหลวงปู่ทิม

ผู้สัมภาษณ์คนที่ 4 เป็นเพศชาย เกิดที่กรุงเทพฯ แล้วย้ายมาพระจันทร์ ปัจจุบันอายุ 40 ปี ปัจจุบันยังโสด จบปริญญาตรีทางด้านวิศวกรรมศาสตร์ ความเป็นมาของครอบครัว บ้านอยู่ท่าพระจันทร์ อยู่ในตลาดพระ ทำงานมาหลายประเภทครอบครัวทำโรงงานปั๊มพระจึงทำให้เห็นกระบวนการผลิตประสบการณ์ทำงาน มีผลงานทางด้านพระเครื่อง : กรรมการตัดสิน สมาคมพระเครื่องพระบูชาไทย ผู้คิดค้นระบบนำเสนอพระเครื่องแบบสามมิติ

ผู้สัมภาษณ์คนที่ 5 เป็นเพศชาย เกิดที่กรุงเทพมหานคร แล้วย้ายมาอยู่ กัลยา อายุ 45 ปี ปัจจุบันมีครอบครัวแล้ว มีบุตร 2 คน จบการศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 3 โรงเรียนวัดราชบพิธพรธรรม เป็นมาของครอบครัว ครอบครัวเป็นคนฝั่งธนมาตั้งแต่กำเนิด แรกเริ่มครอบครัวมักต่อว่าที่หันไปสนใจพระเครื่องและไม่ตั้งใจเรียนหนังสือ ชอบหนีทางบ้านมาดูพระแถวตลาดพลูฯ ไม้ วงเวียนใหญ่ ประสบการณ์ทำงาน มีธุรกิจส่วนตัวเปิดร้านพระชื่อร้าน ดิม กัลยา เน้นในสายหลวงปู่โต๊ะ มีผลงานการทำหนังสือมาตรฐานพระเครื่องหลวงปู่โต๊ะ และเป็นคณะกรรมการตัดสินพระเครื่องในสายหลวงปู่โต๊ะ

ผู้สัมภาษณ์คนที่ 6 เป็นเพศชาย เกิดที่กรุงเทพฯ แล้วย้ายมาอยู่บางขุนเทียน ปัจจุบันอายุ 72 ปี ปัจจุบันมีครอบครัวแล้ว มีบุตร 2 คน เพศชาย 1 คน เพศหญิง 1 คน จบการศึกษาระดับ มศ. 3 ความเป็นมาของครอบครัว ครอบครัวอยู่แถวบางขุนเทียน อาศัยอยู่กับ บิดา มารดา และพี่ชาย ประกอบธุรกิจขายส่งเหล้า สุรา ที่บ้านไม่มีคนสนับสนุนให้เล่นพระ เพราะที่บ้านมีธุรกิจที่มั่นคงอยู่แล้ว ประสบการณ์ทำงาน มีผลงานทางด้านพระเครื่อง : กรรมการตัดสินสายเบญจภาคี สมาคมพระเครื่องพระบูชาไทย แต่งหนังสือ คู่มือดูพระอย่างถูกวิธี และเปิดสถาบันรับรองตรวจสอบพระที่ทำพระจันทร์

ผู้สัมภาษณ์คนที่ 7 เป็นเพศชายอายุ 60 ปี เกิดจังหวัดสุพรรณบุรี ปัจจุบันมีครอบครัว และมีบุตรแล้วจำนวน 1 คน จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และได้รับปริญญาคุณวุฒิบัณฑิตกิตติมศักดิ์ มหาวิทยาลัยนานาชาติแห่งศีลธรรมพลอริดา ความเป็นมาของครอบครัว ตอนเด็ก ๆ ฐานะทางครอบครัวค่อนข้างลำบากมาก มีพี่น้องหลายคน จึงมีโอกาสเรียนหนังสือแค่ชั้น ป.๖ แล้วออกมาทำงานหาเงินช่วยพ่อแม่ สรรพงานที่รับจ้างทำ พอไม่มีงานอื่นทำก็ถีบสามล้อรับจ้างในตลาดสุพรรณ ต่อมาเป็นเด็กรถเมล์สายสุพรรณฯ-กรุงเทพฯ ต้องนอนกินบนรถ ชีวิตลำบากมากจากนั้นไปทำงานเป็น "คนเก็บศพ" กับมูลนิธิร่วมบุญสุพรรณบุรี ปองบอกว่างานที่ทำนี้ชอบมาก เพราะได้ช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน โดยไม่มีความรังเกียจ หรือเบื่อหน่ายต่อแม้แต่ประการใด แม้ว่าเงินเดือนที่ได้รับก็เพียงน้อยนิด พอกินพอใช้ไปวัน ๆ เท่านั้นเอง ประมาณปีพ.ศ. ๒๕๒๙ พอ

ผู้สัมภาษณ์คนที่ 8 เป็นเพศชาย เกิดที่กรุงเทพมหานคร ย่านบางบอน ปัจจุบันอายุ 37 ปี ปัจจุบันมีครอบครัวแล้ว มีบุตร 1 คน จบการศึกษาระดับปริญญาตรีทางด้าน บริหารธุรกิจ ประสบการณ์ทำงาน มีผลงานทางด้านพระเครื่อง : กรรมการตัดสินพระเครื่องสายหลวงปู่โต๊ะ วัดประดู่ฉิมพลี ชมรมพระเครื่องมรดกไทยรายการ : พิธีกรช่อง หัตถ์เทพชาแนล

ขั้นตอนที่ 4 การสัมภาษณ์เชิงลึกรายบุคคล และการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

ในขั้นนี้ผู้วิจัยเตรียม อุปกรณ์ เช่น เครื่องบันทึกเสียง แบบบันทึก แนวคำถามสัมภาษณ์และ ดำเนินการดังนี้

- (1) ทำหนังสือจากคณบดีบัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศิลปากรเพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ของการศึกษาและขออนุญาตในการอนุญาตให้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลได้ ส่งโดยตรงกับผู้ให้ข้อมูลหลักทุกคน
- (2) ทำการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยมีวิธีการดังต่อไปนี้
  - 2.1 สร้างบรรยากาศ และสัมพันธ์ภาพที่ดี
  - 2.2 ผู้วิจัยจะตระหนักในจรรยาบรรณนักวิจัย พึงทักษ์สิทธิของผู้ให้ข้อมูล หลักทราบบและบอกผู้ให้ข้อมูลหลักทราบบว่าถ้าหากไม่พร้อมที่จะให้ข้อมูลสามารถบอกได้ตลอดเวลาไม่ส่งผลกระทบใด ๆ
  - 2.3 เก็บรวบรวมข้อมูล
    - 2.3.1 การสัมภาษณ์ ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์ ผสมผสานเทคนิคการสะท้อนกลับ ได้มาซึ่งข้อมูลที่ต้องการ ใช้เวลาประมาณ 180 นาทีโดยประมาณ

การวิเคราะห์ข้อมูล ระหว่างเก็บข้อมูลและหลังเก็บข้อมูล

โดยมีหลักในการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยคำนึงถึงความจริงของข้อมูล (Truth value) ต้องแสดงให้เห็นหรือแสดงความเชื่อถือได้ของข้อมูลว่าเป็นความจริงตามเหตุการณ์สถานการณ์ที่ศึกษา ผลงานวิจัยมีประโยชน์ไปใช้ได้จริง (applicability) ตามสถานการณ์หรือประยุกต์ใช้ในสถานการณ์อื่น บริบทอื่นกับกลุ่มตัวอย่างอื่นเป็นการแสดงถึงความสามารถในการอ้างอิงผลการวิจัยไปใช้ และความคงเส้นคงวา ความสม่ำเสมอของระเบียบวิธีการวิจัยและผลการวิจัย (consistency) กล่าวคือ สามารถค้นพบข้อมูลในลักษณะเดียวกัน ถ้ามีการไปศึกษาซ้ำในกลุ่มตัวอย่างเดิมหรือคล้ายกันในบริบทเดียวกัน หรือคล้ายคลึงกัน

โดยมีการตรวจสอบความน่าเชื่อถือได้ของข้อมูลจาก การให้ผู้ให้ข้อมูลตรวจสอบ ทุกขั้นตอนของการวิจัย (Member Checking) การเข้าไปสร้างความคุ้นเคยกับผู้ให้ข้อมูลเป็นระยะเวลานาน (Prolonged Engagement) การตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) การทำวิจัยอย่างมีขั้นตอน เป็นกระบวนการ มีการตรวจสอบการดำเนินการวิจัยจากผู้เชี่ยวชาญ (Peer Debriefing)

นำมาสรุปข้อมูลด้วยการแสดงความหมายของสาระสำคัญ การจัดหมวดหมู่ข้อมูล การเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของข้อมูล การค้นหาแก่นโครงเรื่อง การแปลความหมาย

ขั้นตอนที่ 5 การสรุปข้อมูลงานวิจัย

- (1) นำเสนอผลการวิจัยให้ตรวจสอบ
- (2) ปรับปรุงรายงานผลการวิจัย เพื่อให้มีความถูกต้อง ชัดเจน และสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น
- (3) นำเสนอผลการวิจัย ใน ต่อคณะกรรมการเพื่อรายงานผลการวิจัย และจัดพิมพ์

บทที่ 4 ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “กระบวนการถ่ายทอดความรู้ของผู้ค้าพระเครื่องไทย” มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษากระบวนการถ่ายทอดความรู้ของผู้ค้าพระเครื่องไทย โดยมีวิธีการค้นพบตามวัตถุประสงค์แบ่งเป็น 2 ตอนได้แก่ การวิเคราะห์ผลรายกรณีตามกรอบแนวคิด และการสรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลทุกกรณี

ตอนที่ 1 การวิเคราะห์ผลรายกรณี

กรณีศึกษาที่ 1 (สัมภาษณ์วันที่ 20 กุมภาพันธ์ 256)

ขั้นที่ 1 การแสวงหาความรู้และการจัดการความรู้

ผู้ค้าพระเครื่องศึกษาหาความรู้ จากความสนใจและการมีประสบการณ์ในการทำงานที่เกี่ยวข้องกับการสร้างพระ อีกทั้งได้รับรู้ว่าการมีความรู้เกี่ยวกับพระเครื่องสามารถที่จะนำมาประกอบเป็นอาชีพและสร้างรายได้ให้กับตนเองได้ ที่ผ่านมากรณีศึกษาที่ 1 มีประสบการณ์ตรงจากการที่ได้เห็นบุคคลที่รู้จักสร้างรายได้จากการซื้อขายพระเครื่อง กรณีศึกษาที่ 1 ให้สัมภาษณ์ไว้ว่า ในด้านการเรียนรู้พระเครื่องนั้น เริ่มต้นจากการใช้วิธีสอบถามจากผู้รู้หรือเขียนพระในย่านปากเกร็ด ต่อมา “เห็นช่างตัดผมแถวบ้านทำไมตัดผมถึงมีเงินเยอะ ค่าตัดผมก็ไม่แพง... ผมถึงถามเขาว่าทำไมถึงมีเงินเยอะ เขาบอกว่าไม่ใช่เขาตัดผมอย่างเดียว เขาขายพระด้วย เราถึงรู้ว่าขายได้ ผมถามเขาอันนี้ขายได้ไหมเขาบอกได้ จึงขายพระองค์นี้ให้กับเขาปรากฏว่าได้เงินมา 1,000 บาท ผมตกใจมากสมัยนั้น เป็นเงินที่เยอะมาก จึงเป็นจุดเริ่มต้นให้เรารู้จักพระเครื่อง” จึงเริ่มอ่านหนังสือหรือนิตยสารพระเครื่อง

“ เริ่มศึกษาพระเครื่องจริง ๆ เมื่อประมาณ 25 ปีที่ผ่านมา ในสมัยวัยรุ่น เรียนช่างกลถนนทบุรี เวลาฝึกงานก็ต้องไปฝึกงานที่โรงหล่อของอาจารย์ เพราะเป็นโรงงานรับหล่อพระ-ปั๊มพระ เวลาปิดภาคเรียนผมก็ต้องไปฝึกงาน...เริ่มศึกษาพระเครื่องจากเขียนพระชื่อดังย่านปากเกร็ด เป็นเขียนพระรุ่นเดียวกับอาจารย์ประจำ อู่อรุณ เกิดความสนใจที่จะศึกษาพระเครื่อง ซึ่งเขียนชื่อดังหยิบหนังสือพระเครื่องเป็นจำนวนมากให้ผมมาอ่าน พร้อมทั้งชี้แนะให้ทราบพระเครื่องแต่ละประเภท ทั้งที่เป็นเหรียญปั๊ม เหรียญหล่อ รูปหล่อ หล่อโบราณ หรือหล่อฉืด พระเครื่องมีหน้าตาแบบใด ที่เรียกว่าพระกรุ หรือพระเนื้อชิน พระเนื้อผง เรามีความคิดขึ้นมาว่า เราต้องรู้จักพระนะ เราต้องดูพระเป็น เพราะว่าอะไรคือผมเป็นลูกพ่อค้าผมก็คิดต่อยอดว่าถ้าเราไปหาแม่แต่เราไม่รู้จักพระ เราไปเอาพระบ้านนั้นบ้านนี้

บ้านญาติ...” การศึกษาพระเครื่องในด้านพุทธพาณิชย์ ใช้วิธีการเช่าพระจริงมาศึกษาเปรียบเทียบราคาซื้อขายกับที่มีอยู่ในหนังสือและใช้วิธีการวิเคราะห์ตลาดพระเครื่องถึงแนวโน้มความนิยมของพระแต่ละรุ่น เมื่อคนในสังคมเกิดความกังวลใจจากเศรษฐกิจหรือจากปัจจัยใด ๆ คนในสังคมก็มักจะแสวงหาเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ซึ่งนั่นก็จะทำให้ตลาดพระเครื่องหรือพุทธพาณิชย์มีความเคลื่อนไหวดังที่

กรณีศึกษาที่ 1 ให้สัมภาษณ์ไว้ดังนี้ “จะใช้วิธีการเช่าพระเครื่องจริง ๆ มาศึกษาดู เช่าพระมาเพื่อศึกษา สร้างความชัดเจนในการดูพระ และลองซื้อขายแลกเปลี่ยนกันจริง... ผมเคยได้วิเคราะห์ตลาดพระเครื่อง ปี 2563 ตอนแรกคาดว่าช่วงต้นปีมีการเลือกตั้งแล้วทุกอย่างน่าจะดีขึ้น แม้รัฐบาลจะพยายามกระตุ้นเศรษฐกิจให้คนมีเงินใช้จ่ายมากขึ้น แต่ก็ยังไม่ค่อยกระเตื้อง ส่งผลกระทบไปทั่ว ในอาชีพในการค้าพระเครื่องวัตถุมงคลก็ยังคงค้าขายพอไปได้ เพียงแต่ว่าเพดานในการซื้อจะลดต่ำลง คือในขณะที่เศรษฐกิจดี คนมีกำลังเข้าบูชาพระเครื่อง คือคนมีเงินเหลือถึงมาซื้อพระ โดยเน้นวัตถุมงคลที่มีพุทธคุณในหลายด้าน เช่น แคล้วคลาดปลอดภัย คงกระพันชาตรี เมตตามหานิยม แต่เวลาเศรษฐกิจไม่ดี คนมีความทุกข์ ก็จะหันมาหาซื้อพระที่มีพุทธคุณด้านโภคทรัพย์หรือโชคลาภมากขึ้น ด้วยหวังว่าอำนาจพุทธคุณจะช่วยได้”

การศึกษาพระเครื่องในด้านพุทธคุณ เกี่ยวกับการศึกษาด้านพุทธคุณนั้นจะใช้วิธีการศึกษาจากหนังสือหรือนิตยสารที่เกี่ยวกับพระเครื่อง ดังที่กรณีศึกษาที่ 1 ให้สัมภาษณ์ไว้ดังนี้

“ด้านพุทธคุณจริง ๆ ในด้านนี้ผมก็จะใช้วิธีการไปดูร้านหนังสือแถวสนามหลวงร้านขายหนังสือเยอะเยอะ บางทีมายืนเป็นวัน ยืนเพื่ออะไรเปิดหนังสือมันดูทางพุทธคุณก็จะมีบอกบ้างในหนังสือบางประเภทที่จะบอกว่าพระประเภทนี้นั้นไปทางด้านไหน แขนงแล้วจะได้ดีอะไร”

ส่วนการศึกษาด้านพุทธศิลป์ใช้วิธีการศึกษาประสบการณ์การเรียนทางด้านช่างและจากประสบการณ์การอ่านหนังสือต่าง ๆ ดังที่กรณีศึกษาที่ 1 ให้สัมภาษณ์ไว้ดังนี้

“การเรียนรู้อันนี้เรียนช่างกล อาจารย์สอนให้เราเห็นว่าวิธีการปั๊มและการหล่อพระ การหล่อพระจะมี 2 แบบ คือจะมีแบบหล่อหรือหล่อโบราณ และแบบฉีดยา เราได้รู้จักวัตถุดิบที่นำมาสร้างพระ เช่น ทองเหลือง ทองผสม หล่อแล้วฉีดยาเป็นรูปขึ้นมาออกมาแล้ว การเรียนรู้พระเนื้อต่าง ๆ ผมอาศัยวิชาช่างที่เรียนมา เช่น เนื้อทองแดงเป็นอย่างไร สนิมเป็นอย่างไร สนิมเหล็กเป็นอย่างไร ใช้เป็นเกณฑ์ในการพิจารณาพระเครื่อง ด้วยพระเครื่องจะมีการสร้างจากโลหะต่าง ๆ เช่น เนื้อชิน ดิน ผง เป็นต้น”

“สิ่งแรกที่ต้องทำ คือ สากลที่คนในวงการพระเครื่องให้การยอมรับ หากจุดสังเกตองค์พระหรือสอบถามข้อมูลจากผู้รู้ในจุดตำหนิเป็นอย่างไร นำเปรียบเทียบหากจุดตำหนิต่าง ๆ ในองค์พระ ด้วยการสร้างพระต้องมีแม่พิมพ์ ดังนั้น พระชนิดเดียวกัน ตำหนิต่าง ๆ ต้องเหมือนกัน เพราะเกิดจากแม่พิมพ์อันเดียวกัน”เราควรศึกษาพระเครื่องประเภทนั้น ให้เข้าใจถึงกรรมวิธีการสร้าง เช่น เหยี่ยุพระแต่ละ

ยุคสมัย กรรมวิธีการสร้างแตกต่างกัน เหยี่ยู๋ปี้มข้างเลื่อย หรือเหยี่ยู๋ปี้มข้างกระบอกรอก เราต้องรู้วิธีการสร้าง ถ้าเรารู้ตรงนั้นเราสามารถแยกแยะได้ว่าเหยี่ยู๋พระแท้หรือไม่แท้ได้”

กระบวนการพัฒนาการเรียนรู้ เกิดจากการศึกษาค้นคว้าหาความรู้ด้วยตัวเองจากการอ่านหนังสือและจากการเรียนในระบบรวมทั้งการสอบถามจากผู้รู้ ดังที่กรณีศึกษาที่ 1 ให้สัมภาษณ์ไว้ดังนี้ “จากการเรียนในระบบ สมัยศึกษาที่ช่างกลนนทบุรี พอมาเรียนช่างกลนน ปวช. สมัยก่อน มีพวกวิชาโลหะ งานโลหะ งานช่างกลโรงงาน งานหล่ออย่างนี้ แล้วเรียนแล้วอาจารย์เขาก็ต้องมีฝึกงาน เขาก็เอาไปฝึกงานบ้านเขาเป็นโรงงานปั๊มพระ...จากการศึกษาด้วยหนังสือ ผมนั่งรถเมล์ปากเกร็ดมาสนามหลวง ร้านขายหนังสือเยอะแยะ บางทีมาเย็นเป็นวัน ยืนเพื่ออะไรเปิดหนังสือมันดู หนังสือพระเปิดหนังสือพระมันดู ซื่อไปเก็บไว้ที่บ้านว่างก็เปิดดูเปิดดูเปิดดูดูให้รู้จัก...ไปหาบุคคลผู้รู้ หรือเพื่อนบ้านว่าบ้านเรามีบ้างเจอที่มันเหมือนในหนังสือก็เอาไปให้ดู มาเดินท่าพระจันทร์เนี่ย มีรุ่นพี่ที่มันซื้อขายพระอยู่เราก็ถามมัน อันไหนที่มันขายได้ อันนี้มันเป็นอย่างเงี้ย เหยี่ยู๋เนี้ย เหยี่ยู๋ดุยังเงี้ย ดุยังที่เขาเออมันก็สอนให้เราดู ความคมเป็นอย่างเงี้ยดุยังเงี้ยเหยี่ยู๋อันนี้ ๆ เหยี่ยู๋ทองแดง เหยี่ยู๋ผาบาตร เหยี่ยู๋เงิน สนิมมันจะไม่เหมือนกันอะไรอย่างนี้...”

การใช้แหล่งเรียนรู้ ดำเนินการโดยใช้แหล่งเรียนรู้จากสื่อบุคคลหรือสถานที่ เรียนรู้จากสภาพการณ์ รวมทั้งจากสื่อต่าง ๆ ดังที่กรณีศึกษาที่ 1 ให้สัมภาษณ์ไว้ดังนี้ “รุ่นพี่ที่มันซื้อขายพระอยู่เราก็ถามมัน อันไหนที่มันขายได้ อันนี้มันเป็นอย่างเงี้ย เหยี่ยู๋เนี้ย เหยี่ยู๋ดุยังเงี้ย ดุยังที่เขาเออมันก็สอนให้เราดู...” “ส่วนใหญ่มันเกิดจากความรู้สึกของผมอยู่แล้ว ผมหยิบอะไรขึ้นมาถ้าผมรู้จักนะ หรือเคยซื้อเนี่ยผมก็จะรู้เลยว่า อันนี้มันดุยังเงี้ย...” “หนังสืออะไรเราก็อ่าน เพราะว่า เขาเป็นว่าไอพระเครื่องเนี่ย บางอย่างเนี่ยถูกแพงมันก็อยู่ที่ยุคอยู่ที่สมัย เพราะมันแต่ละยุคมันเก่าใหม่ไม่เท่ากัน รวมถึงศิลปะด้วย บางองค์ศิลปะสวย ๆ พุทธคุณดี ๆ ก็ผนวกกันไปอีก เราก็ต้อง ศิลป์มันจะเป็นตัวกำหนดพิมพ์อย่างเนี่ย เราจะต้อง มันเป็นเรื่องหาวิชาการทั้งหมด เราก็จำมันมาเรียนรู้มา โทรศัพท์มันมีโปรแกรมวีดีโอเราก็ถ่ายเหมือนกับเราถ่ายอะไรสักอย่างถ่ายวีดีโอถ่ายอะไรอย่างนี้แล้วเราก็เอามาลงเพียงแต่เราเอามาถ่ายรูปพระ แล้วเราก็เอาความรู้เราพูดใส่ลงไปมันก็เป็นคลิปเราก็ลง...ผมใช้โปรแกรม youtube สอนแล้ว ผมก็โพสต์ใน Facebook”

ขั้นที่ 2 การถ่ายทอดความรู้แก่ผู้อื่น

เหตุผลในการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับพระเครื่องของกรณีศึกษาที่ 1 คือ ต้องการช่วยให้คนที่นำพระมาขายมีความรู้อย่างแท้จริง ดังที่กรณีศึกษาที่ 1 ให้สัมภาษณ์ไว้ดังนี้

“เราอยู่หน้าร้าน... คนมาขายพระ บางทีเรารู้เลยว่าเขาไม่มีความรู้เลย เพราะที่เขาเอามาขายมันเป็นพระไม่แท้ทั้งหมดหมายความว่าเขายังก้าวข้ามไม่พ้นขีด ไม่พ้นขีดที่จะเป็นพระแท้ เขายังไม่เข้าใจตรงนั้นผมก็เลยอยากจะสอน... ผมมีความรู้สึกว่า ร้อยละ 80-90 ในสังคมพระเครื่องวัตถุมงคล ยัง

ขาดความรู้เรื่องพระเครื่อง จึงทำคลิปวิดีโอ ซึ่งสะดวกกับผมและคนรับฟังด้วย ทำสอนกันไปทุกวัน พอมาวันนี้ ต้องการรวบรวมเนื้อหา ทำรวมเป็นหนังสือเล่ม เพื่อให้คนอ่านนำสาระความรู้ไปใช้ประโยชน์” โดยสิ่งที่ถ่ายทอดออกไปประกอบไปด้วย ความรู้ ทักษะ ทักษะ ความสามารถ ความเชื่อ และประสบการณ์ ดังที่กรณีศึกษาที่ 1 ให้สัมภาษณ์ไว้ดังนี้ “พยายามถ่ายให้มันเห็นจุดตำหนิหรืออะไรต่าง ๆ ที่ผมอยากจะพูด อยากจะสอนเนี่ย ... แล้วผมก็ต้องพยายามว่าภายใน 2 นาทีผมต้องพูดให้ครบเพื่อที่จะสอนให้เขารู้ เราคิดของเราเอง สิ่งที่ผมทำการถ่ายทอด น่าจะเกิดประโยชน์ สำหรับผมก็ยินดีที่จะมอบความรู้ทั้งหมดให้”

“ผมรู้อะไรก็พยายามเอามาลงคลิปสอนไว้เลยเพื่อไม่ให้ความรู้นั้นหายไป เพื่อเป็นการทบทวนตนเอง และให้ความรู้ผู้อื่นก็พยายามนำอุปกรณ์บางอย่างใกล้ตัวมาทำคลิป มือถือก็ได้แพ่งมาก นำมาทำหนังสือสอนชี้จุดตำหนิ ในพระแต่ละรุ่น ให้คนได้เข้าถึงพระเครื่องแต่ละรุ่นอย่างง่าย และรวดเร็ว ผมสอนเป็นคลิปไปก่อน ผมทำคลิปไปประมาณ 500-600 คลิปแล้ว ผมถึงจะมาทำหนังสือเมื่อปี ปีที่แล้วนี่เอง ก่อนหน้านั้นผมสอนเป็นคลิปไป สอนแล้วผมก็โพสต์ใน Facebook ส่วนตัวผมนี้แหละแต่ว่ามันจะมีหลายคนเขาติง มากก็อปี้คลิปผมอะ แล้วก็ไปลงในยูทูป ซึ่งผมไม่เคยลงเองเลย ผมใช้ไม่เป็นผมทำไม่เป็น... พอผมใส่คลิปลงใน Facebook แรก ๆ เลย ย้อนหลังตอนนั้นสัก 5 ปีนะ ใช้ Facebook มาประมาณ 5 ปี คนสนใจเยอะเพราะไม่มีคลิปที่จะมานั่งสอนดูพระ เราก็เลยใส่คลิปไปคนก็ชอบ เราเห็นคนชอบคนติดตาม เราก็เลยใส่ไปทุกวัน ๆ”

ขั้นที่ 3 การปรับประเมินการถ่ายทอดความรู้และการพัฒนาต่อยอด

ในทุกครั้งที่ทำการสอน ส่วนมากผมจะให้วิธีการอัดเป็นคลิปแล้วค่อยเอาไปปล่อยใน facebook ด้วยเหตุผลส่วนตัวที่ไม่ค่อยชอบสอนแบบสด สำหรับท่านที่ติดตามคลิปของผมแล้วมีคำถามผมก็เปิดช่องให้สำหรับการตอบคำถาม หรือจะมาหาผมที่ท่าพระจันทร์เพื่อมาสอบถามผมก็ยินดี ด้วยลักษณะที่เป็นผู้สูงอายุการถ่ายทอดอาจจะใช้เทคโนโลยีไม่ค่อยชำนาญ ผมก็ยังรู้สึกว่าการได้มาพอบปะพูดคุยยังเป็นสิ่งสำคัญ ที่สำคัญตอนนี้ผมได้ร่วมมือกับสถาบันการศึกษา ที่มีคณะทางด้านโลหะวิทยา ได้นำความรู้เรื่องพระเครื่องของตนเองไปช่วยดูแลหลักสูตร และปรับปรุงเนื้อหา ในบางส่วนด้วย คุณเชื่อไหมว่าพ่อค้ามีทักษะการสังเกตพวกความเก่าของโลหะ ความเก่าของดิน ได้อย่างดีมันเป็นการต่อยอดความรู้จากการศึกษาพระเครื่องล้วนๆ

กรณีศึกษาที่ 2 (สัมภาษณ์วันที่ 23 กุมภาพันธ์ 256)

ขั้นที่ 1 การแสวงหาความรู้และการจัดการความรู้

กรณีศึกษา มีแรงจูงใจจากบิดาซึ่งเป็นข้าราชการและได้คลุกคลีใกล้ชิดกับพระเครื่อง พระพุทธรูป เพราะบิดาซึ่งเป็นข้าราชการมักจะได้รับพระจากชาวบ้านเมื่อเห็นบ่อยครั้งจึงเกิดเกิด ความชอบขึ้นมา ดังที่กรณีศึกษาที่ 2 ให้สัมภาษณ์ไว้ดังนี้ “มีแรงจูงใจ ถามว่าชอบไหม ชอบ เพราะอะไร เพราะพ่อชอบ พ่อเป็นข้าราชการ ผมเรียกสมัยก่อน คุณต้องเรียกสมัยโบราณ ผมเกิดปี 2493 ผมต้องเรียกสมัยก่อน คุณพ่อผมเป็นข้าราชการป่าไม้ สมัยก่อนพวกข้าราชการชอบเล่นพระ โดยเฉพาะพ่อผมจะต้องไปตรวจป่า เจอวัดร้าง เจอพระพุทธรูปเยอะ จนกลับมา เราเป็นเด็ก สมัยนั้นมีสังคมเล่นพระเหมือนสมัยนี้ มีการเอาพระมา ใครมีก็มาแลกเปลี่ยน สมัยก่อนไม่ค่อยมีการซื้อขาย เป็นการแลกเปลี่ยน เอาพระนี้มาแลก อย่างเช่นว่าคุณมีสมเด็จจิวตระขังองค์มาแลกได้ 3 องค์ เราเห็นผู้หลักผู้ใหญ่เล่นกัน เขาคูยกันได้เป็นคิน ๆ มันไม่เบื่อ”

วิธีการเรียนรู้เรื่องพระเครื่อง ส่วนหนึ่งใช้วิธีการอ่านหนังสือจากนิทานพื้นบ้านบ้าง และจากการเช่าหรือซื้อพระจริงมาเพื่อทำการศึกษาเปรียบเทียบเชื่อมโยงไปยังเรื่องเล่าหรือนิทานปรัมปราต่าง ๆ รวมถึงสืบค้นข้อมูลด้านประวัติของพระเครื่องจากสถานที่หน่วยงานราชการ และเรียนรู้โดยการสอบถามจากผู้รู้ จากเพื่อนหรือจากเซียนพระที่มากประสบการณ์รวมถึงการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับนักสะสมพระเครื่อง และเรียนรู้จากสถานที่จริงเช่นในตลาดพระ ดังที่กรณีศึกษาที่ 2 ให้สัมภาษณ์ไว้ดังนี้ “หนังสือเป็นส่วนประกอบที่เราพอรู้อะไรบ้างแล้วเรานำมาเทียบกับหนังสือ หนังสือมีทั้งที่มาตรฐาน คนที่ทำไม่เป็นอาจจะสร้างหนังสือขึ้นมาทุกสิ่งทุกอย่างสถานที่สำคัญ... การศึกษาสมัยก่อนไม่ค่อยมีพระเยอะ ก็เรียนกันตรงนั้นมา เอาตรงนี้เป็นบรรทัดฐาน เอาชื่อพระก่อน ชื่อพระถูกตั้งโดยคนที่พบแรก ๆ คนที่สนใจแรก ๆ คนที่ไปเจอพระแรก ๆ อย่างสมมติพระสุพรรณฯ ก็จะนึกถึงวรรณคดีหรือไม่ก็นึกถึงนิทานพื้นบ้านขุนช้างขุนแผน... อาจารย์ลองขายดูหรือยังไม่ต้องขาย หรืออาจารย์เกิดอยากจะได้ตั้งค์หรือเต็อดร่อนตั้งค์ สมมตินะ อาจารย์ขายให้เขา อาจารย์ขายไปได้ 15,000 หรือ 20,000 สมมติพระองค์นั้นคือหลวงพ่อทวดขายได้ 20,000 ถามว่าพระองค์ต่อไปที่อาจารย์จะหาคืออะไร อาจารย์ก็ต้องหาหลวงพ่อทวด เพราะมันขายได้... ยิ่งองค์ที่ 2 อาจารย์หาได้ อาจารย์ไปขายอีก อาจารย์ก็ยังมีมานะ พอมีมานะมันก็มีแรงบันดาลให้อาจารย์ศึกษา... พอองค์ที่ 3 ขายไม่ได้ ทำไม่ขายไม่ได้ เพราะไม่เหมือน อาจารย์เริ่มเกิดความรู้สึก อาจารย์ก็จะเริ่มดูพระเป็น”

การศึกษาพระเครื่องด้านพุทธานุศาสตร์ การศึกษาเรียนรู้เริ่มศึกษาและสังเกตจากประสบการณ์จริงในการซื้อขายพระเครื่อง ดังที่กรณีศึกษาที่ 2 ให้สัมภาษณ์ไว้ดังนี้ “พออาจารย์เข้ามาคลุกคลี อาจารย์มีพรรคพวกอยู่ในนั้น อาจารย์เห็นพระอื่นขายได้ อาจารย์ก็เริ่มกว้างขึ้นแล้ว อาจารย์ก็พยายามจะหา แท้ก็ยังไม่รู้อาจารย์จะเริ่มหาสมเด็จด้วยหลวงพ่อทวดด้วย มันจะต่อยอด

ไปเรื่อย ถ้าเกิดอาจารย์ไม่ได้หวังเรื่องขายอย่างเดียว ชอบด้วย อาจารย์ก็จะเริ่มหาจากบ้านพรรคพวก เพื่อนฝูง เขาให้มา ซึ่งเป็นพระที่อาจารย์ไม่รู้จัก อาจารย์ก็นำเข้ามา อาจารย์ก็จะรู้ว่าอะไรขายได้ อาจารย์ก็จะเริ่มศึกษาต่อ จะเป็นไฉน”

การศึกษาพระเครื่องด้านพุทธคุณ ศึกษาจากเรื่องราวประวัติศาสตร์ที่ผ่านมา ดังที่กรณีศึกษาที่ 2 ให้สัมภาษณ์ไว้ดังนี้ “คนสมัยก่อนพูดถึงพระนึกถึงอะไรก่อน ไม่ต้องบอกก็ห่อนะ นึกถึงความเก่า นึกถึงเมือง นึกถึงคนสร้าง นึกถึงพุทธคุณ นึกถึงความหายาก นึกถึงความเป็นเอกลักษณ์ นึกถึงยุคสมัย คนสมัยก่อนนึกถึงพระจะนึกถึงของเก่า”

การศึกษาพระเครื่องด้านพุทธศิลป์ ใช้วิธีการศึกษาเกี่ยวกับวัสดุที่ใช้ในการสร้างพระ ศึกษาจากรูปแบบพิมพ์ของพระ ดังที่กรณีศึกษาที่ 2 ให้สัมภาษณ์ไว้ดังนี้ “...ได้ศึกษา ได้ดูเนื้อ ได้ดูพิมพ์... พระที่มีทั้งคุณค่าด้านศิลปะมีคุณค่าด้านอายุมีด้านวัสดุในการทำหรือไม่ว่าผู้ที่สร้าง ซึ่งของทุกสิ่งทุกอย่างมันหาไม่ได้ โลกก็จะเริ่มลิม เราก็อยากให้ตรงนี้มันอยู่ไป พระเล่นกันเยอะ เมื่อเล่นกันเยอะก็หลายความคิด บางคนก็จะเพื่อเจ้อไป อย่างสมเด็จทุกวันนี่มีเป็นหมื่น ๆ บล็อก อะไรกัน มีเป็นแสน เป็นล้านองค์ ซึ่งตามประวัติจริง ๆ สร้างไม่ถึง...”

การศึกษาด้านพุทธศรัทธา เริ่มจากการเปิดใจรับฟังและศึกษาจากหลาย ๆ ด้าน ดังที่กรณีศึกษาที่ 2 ให้สัมภาษณ์ไว้ดังนี้ “แต่พอเรียนหลาย ๆ อย่างมันจะเกิดอีกจุดหนึ่ง จุดที่เปิดใจว่าเราชอบ ใช้ขายได้ แต่พระนี้เนื้อซึ่งประวัติดี เหมือนคุณไปโรงเรียน คุณไปโรงเรียนยังไงคุณก็มีความรู้ คุณไปสนามพระ เขาพูดเรื่องพระ อาจารย์ก็ซึมซับไปเรื่อย อาจารย์ก็จะรู้ เบญจแพง อาจารย์ถามเบญจมีอะไรบ้าง ทำไมเรียกเบญจ อันนี้เป็นโดยธรรมชาติ”

ขั้นที่ 2 การถ่ายทอดความรู้แก่ผู้อื่น

ใช้วิธีการถ่ายทอดผ่านการผลิตเนื้อหาในรูปแบบสื่อสิ่งพิมพ์และพัฒนาเป็นคลิปวิดีโอ ถ่ายทอดสดผ่านช่องทางสื่อสังคมออนไลน์ ดังที่กรณีศึกษาที่ 2 ให้สัมภาษณ์ไว้ดังนี้ “หนังสือก็อ่านแล้ว มีแต่คนยุให้ทำใหม่ ไม่มีเวลาได้ทำ มันทำก็ต้องมีอะไรใหม่เข้าไป กำลังคิดจะทำเรื่องพระพุทธรูป จะทำเรื่องพระกรูให้คนได้เข้าใจเรื่องพระกรู สมัยก่อนเขาเล่นกันมา...ผมไลฟ์สดเคยโฆษณาขายของ ผมสักขึ้นใหม่ ไม่เคย แต่คนอื่นได้ นั่นแหละคือการรักษาการจรรโลง แต่เรามอบความถูกต้องให้เขา ผมถึงสอดแทรกประวัติศาสตร์เข้าไป เหมือนละคร”

ขั้นที่ 3 การปรับประเมินการถ่ายทอดความรู้และการพัฒนาต่อยอด

กรณีศึกษาที่ 2 ให้สัมภาษณ์ไว้ดังนี้ “หนังสือเป็นส่วนประกอบที่เราพอรู้อะไรบ้างแล้วเรานำมาเทียบกับหนังสือ หนังสือมีทั้งที่มาตราบฐาน คนที่ทำไม่เป็นอาจจะสร้างหนังสือขึ้นมาทุกอย่างอย่างสถานที่สำคัญ...การศึกษาสมัยก่อนไม่ค่อยมีพระเยอะ ก็เรียนกันตรงนี้มา เอาตรงนี้เป็นบรรทัดฐาน

กรณีศึกษาที่ 3 (สัมภาษณ์วันที่ 23 กุมภาพันธ์ 256)

ขั้นที่ 1 การแสวงหาความรู้และการจัดการความรู้

กรณีศึกษาการเรียนรู้เรื่องพระเครื่อง มีแรงจูงใจจากบิดาและพี่ชาย กล่าวได้ว่ามีความใกล้ชิดกับพระเครื่องมาตั้งแต่ยังมีอายุไม่มาก อีกทั้งบ้านที่อยู่อาศัยอยู่ใกล้กับวัดซึ่งมีเกจิอาจารย์ชื่อดังอยู่ที่นั่น จนกลายเป็นความศรัทธา และพัฒนาไปเป็นการทำเป็นอาชีพ ดังที่กรณีศึกษาที่ 3 ให้สัมภาษณ์ไว้ดังนี้ “ตอนเด็ก ๆ พ่อแม่ก็ให้ห้อย ห้อยปลัดขิกบ้าง ห้อยเบี้ยห้อยหอย แขนวพระ เราก็ชอบมาตั้งแต่พอเป็นวัยรุ่นก็เริ่มมีการแบบเพื่อนมีอันโน้นเรามีอันนี้ แรก ๆ สะสมก็จะเป็นความศรัทธาความเชื่อมากกว่า หลัง ๆ ก็เปลี่ยนแปลงมาเพราะว่าบางครั้งเดือดร้อน เราไปปล่อยได้เงิน... เราเริ่มสะสมมาแล้วเราเดือดร้อน เราขายได้ เราก็เลยมีความคิด มันน่าจะ มันเหมือนทรัพย์สิน พระกลายเป็นทรัพย์สิน เริ่มมีการซื้อขายแลกเปลี่ยน เราชอบพระ เราก็ชอบพระทางบ้านเรา หลวงปู่ทินเป็นพระอยู่ใกล้บ้าน ก็เก็บสะสมมา” วิธีการเรียนรู้เรื่องพระเครื่อง ส่วนหนึ่งใช้วิธีการอ่านหนังสือและจากการศึกษาจากพระเครื่ององค์จริงต่อมาจึงศึกษาจากสื่อออนไลน์ และเรียนรู้โดยการสอบถามจากผู้รู้จากเพื่อนหรือจากเซียนพระทั่วไป ดังที่กรณีศึกษาที่ 3 ให้สัมภาษณ์ไว้ดังนี้ “สมัยก่อนหนังสือก็เป็นवाद...อย่างผมมีโอกาสได้ดูพระแท้เยอะ เพราะผมรู้จักคนเยอะ ผมก็ขอเขาดู เรียนรู้สอบถาม ถามเขาเอา ผมไม่มีครูเป็นตัวเป็นตน”

ขั้นที่ 2 การถ่ายทอดความรู้แก่ผู้อื่น

ใช้วิธีการถ่ายทอดความรู้ผ่านการผลิตสื่อสิ่งพิมพ์ และการให้ความรู้ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ เช่น เฟซบุ๊ก ด้วยเหตุผลที่ต้องการให้ผู้สะสมพระเครื่องได้รับความรู้ที่ถูกต้อง ไม่ถูกหลอกได้โดยง่าย ซึ่งดำเนินการเองทุกขั้นตอนตั้งแต่การค้นหาข้อมูลและการจัดทำรูปเล่ม ดังที่กรณีศึกษาที่ 3 ให้สัมภาษณ์ไว้ดังนี้ “คนรุ่นใหม่ที่จะมาเล่นพระ โอกาสที่จะเดินถูกทางน้อย 100 คนที่จะเดินมาแบบชาว ๆ น้อยมากนะ เพราะว่าผลมันประโยชน์มันช่วยวน ชื่อพระเก็ขายกำไรเยอะกว่าชื่อพระแท้ขาย สองชื่อพระบิวขายกำไรเยอะกว่าชื่อพระแท้ขาย พระสวย มันก็เลยทำให้ ผมก็เลยมีความคิดที่น่าจะมีหนังสือหรือมีอะไรก็ได้ที่ทำให้คนรุ่นใหม่ได้ศึกษาได้เป็นแนวทางที่ถูกต้อง... เนื้อหาไม่ใช่อุปสรรค เพราะว่ามันก็มีอยู่แล้วในหนังสือเก่า ๆ ที่มีทำ จากหลักฐานทางวัด ทางอินเทอร์เน็ต และในหนังสือของจังหวัดระยองเองก็มี... รูปแบบการวางผมทำเองหมดเลยนะ ผมวางเขียนเป็นเลย์เอาต์แต่ละหน้าเลยว่ารูปร่างจะวางตรงไหน ทำเองหมด ออกแบบ มีสารบัญ เล่มนี้ดูง่าย เราเข้าใจ...ปกติก็มีในเฟซบุ๊ก”

ขั้นที่ 3 การปรับประเมินการถ่ายทอดความรู้และการพัฒนาต่อยอด

การศึกษาพระเครื่องด้านพุทธพาณิชย์ เริ่มศึกษาจากการสะสมและพัฒนาเป็นการซื้อขาย ดังที่กรณีศึกษาที่ 3 ให้สัมภาษณ์ไว้ดังนี้ “มันเป็นพัฒนาการมากกว่า คือเรามี เราเริ่มสะสมมา แล้วเราเดือดร้อน เราขายได้ เราก็เลยมีความคิด มันน่าจะ มันเหมือนทรัพย์สิน พระกลายเป็นทรัพย์สิน... เพราะว่าเมื่อเราเริ่มขายได้ มีคนมาขอซื้อในสิ่งที่เราสะสม พระที่เราสะสม เราก็เริ่มมองเห็นช่องทาง”

การศึกษาพระเครื่องด้านพุทธคุณและด้านพุทธศรัทธา ศึกษาจากความชอบและความศรัทธา ส่วนในด้านพุทธคุณศึกษาจากเรื่องเล่าเกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์ที่มีมาก่อน ดังที่กรณีศึกษาที่ 3 ให้สัมภาษณ์ไว้ดังนี้ “แรก ๆ มันมาจากความชอบกับความเชื่อ ศรัทธาของคนไทยที่มีต่อพระพุทธศาสนา ก่อน มันเป็นความเชื่อปลูกฝังตั้งแต่เด็กว่าห้อยพระแล้วจะปลอดภัย ห้อยพระแล้วจะแคล้ว คลาด บางอย่างก็ห้อยแล้วจะเมตตามหานิยมค้าได้ขายดี...เรื่องศรัทธาปาฏิหาริย์เป็นเรื่องที่มันมีประวัติมายาวนานแล้ว เป็นเรื่องที่เราไม่ต้องไปสื่อแล้ว คนที่จะมาเก็บเขามิตรงนั้นมาก่อนแล้ว” การศึกษาพระเครื่องด้านพุทธศิลป์ ศึกษาจากรูปจริงเปรียบเทียบกับพระที่สะสม ดังที่กรณีศึกษาที่ 3 ให้สัมภาษณ์ไว้ดังนี้ “ส่วนพุทธศิลป์ท่านได้ดูจากรูปอยู่แล้วว่ารูปแบบนี้ท่านชอบรูปแบบนี้ท่านไม่ชอบ ท่านชอบรุ่นไหนก็ไปเลือกสะสมรุ่นนั้นเอา”

กรณีศึกษาที่ 4 (สัมภาษณ์วันที่ 28 กุมภาพันธ์ 256)

ขั้นที่ 1 การแสวงหาความรู้และการจัดการความรู้

กรณีศึกษาการเรียนรู้เรื่องพระเครื่อง มีแรงจูงใจจากการเล็งเห็นถึงผลประโยชน์ที่ได้รับหากมีความรู้จนสามารถประกอบเป็นอาชีพ อีกทั้งอาศัยอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกับแหล่งซื้อขายพระ (ตลาดพระเครื่อง) แล้วท้ายที่สุดความศรัทธาก็เป็นแรงผลักดันให้ทำการศึกษาอย่างจริงจัง ดังที่กรณีศึกษาที่ 4 ให้สัมภาษณ์ไว้ดังนี้ “จริง ๆ ตัวผมเองอยู่ท่าพระจันทร์ บ้านอยู่ท่าพระจันทร์ อยู่ในตลาดพระเลย แล้วก็ทำมาหลายอย่าง สุดท้ายวัยเด็กของผมกลับบ้านแล้วเห็นมีเขียนท่านหนึ่ง ตอนนี้อยู่เสียไปแล้ว ขออนุญาตไม่เอ่ยชื่อ เหมือนกับว่าได้พระปั๊บแล้วกำไรค่อนข้างจะเยอะ... พอวันหนึ่งทำโน่นทำนี่ มันมีเพื่อนรู้ว่าเราอยู่ท่าพระจันทร์ เอาพระมาให้เรา เราไม่เป็น ก็เอาไปให้คนในท่า ปรากฏว่ามันขายได้ มันได้ตั้งค์ เราเริ่มมันน่าสนใจ ก็เลยเริ่มศึกษาประมาณ ม.3 ม.4... พุทธพาณิชย์ก่อนเลย” นอกจากนี้แล้วยังพบว่า ส่วนหนึ่งที่เริ่มศึกษาอย่างจริงจังนั้นเกิดจากสภาพเศรษฐกิจที่ไม่ดีซึ่งส่งผลต่ออาชีพหลักที่ทำอยู่ ดังที่กรณีศึกษาที่ 4 ให้สัมภาษณ์ไว้ดังนี้ “เศรษฐกิจมันไม่ดี ก็นั่งอยู่กับบ้านเฉย ๆ วันหนึ่งหยิบพระเครื่องขึ้นมาส่องนั่งดู วันนั้นทุกข์มาก จะหาเงินจ่ายค่าเช่าร้านยังไง หยิบพระมาเอามาดูกะว่า จะเอาไปขาย แต่ระหว่างช่วงส่องไปครึ่งชั่วโมงกว่า เหมือนกับว่าเราพยายามจะศึกษา เพราะว่าพระจะไม่อยู่กับเราแล้ว พยายามดู เก็บเกี่ยวความรู้ในองค์พระให้ได้มากที่สุด ช่วงระหว่างชั่วโมงครึ่ง, ครึ่ง

ชั่วโมง ผมมีความรู้สึกผมลืมเรื่องที่ทุกซีไปเลย เลยเกิด การส่องพระทำให้เรามีสติได้ มันลืมเรื่องที่เครียด ๆ เมื่อกี้ไปได้เลย มันมีอะไรแอบแฝงอยู่ในนี้ด้วยเปล่า แล้วก็เริ่มศึกษา ไปอ่าน เริ่มชอบแล้ว เริ่มรู้สึกว่ามันใช่แล้ว พอศึกษาพระเครื่อง อย่างศึกษาพระสายอีสานก็จะมีธรรมชาติของพระอาจารย์แต่ละท่าน ๆ ก็ยิ่งรู้สึกว่าธรรมชาติท่านยิ่งลึกซึ้ง คราวนี้เป็นศรัทธาแล้ว ศรัทธานำแล้ว”

ขั้นที่ 2 การถ่ายทอดความรู้แก่ผู้อื่น

ใช้วิธีการถ่ายทอดความรู้ผ่านการทำหนังสือซึ่งมีความแตกต่างจากหนังสือทั่ว ๆ ไป เพราะมีลักษณะเป็นภาพสามมิติ ทำคลิปวิดีโอ การถ่ายทอดสด (ไลฟ์) และจัดอบรมเพื่อให้ความรู้ที่ถูกต้องเกี่ยวกับพระเครื่อง ดังที่กรณีศึกษาที่ 4 ให้สัมภาษณ์ไว้ดังนี้ “ทำหนังสือ... หนังสือผมสามารถหมุน... การให้ความรู้หลัก ๆ จะเป็นคลิป เพราะมันเข้าถึงคนได้มากกว่า...ส่วนใหญ่ผมจะอัดคลิปข้างบน... มีห้อง ถ้าไลฟ์ให้ความรู้ผมจะเอาไอแพดขึ้นมาเลย แล้วก็หมุนดูจากไอแพด เตรียมความรู้ยังไง ผมจะพยายามเปรียบเทียบให้เขาเห็น อย่างเช่น เกรียง จะมียะมัยพระแท้พระเกี้ยว สอนเขาดูพระแท้ก่อน มีพระแท้อยู่ 3 องค์ สอนเขาดูองค์หนึ่ง แล้วก็มียะมัยพระเกี้ยวองค์หนึ่ง พอผมสอน คราวนี้จะถามเขาเลย เมื่อกี้ดูไปแล้ว แท้ดูยังไง... เคยเปิดอบรมอยู่เหมือนกัน”

ขั้นที่ 3 การปรับประเมินการถ่ายทอดความรู้และการพัฒนาต่อยอด

เรียนรู้จากประสบการณ์ในโรงงานปั๊มพระเครื่องและส่วนหนึ่งใช้วิธีการสอบถามจากผู้รู้ จากเพื่อนหรือจากเซียนพระเพราะอาศัยอยู่ในบริเวณตลาดพระ รวมถึงการศึกษาจากพระเครื่องจริง และยังศึกษาจากหนังสือด้วยเช่นกัน ดังที่กรณีศึกษาที่ 4 ให้สัมภาษณ์ไว้ดังนี้ “ผมโชคดีอย่างหนึ่งที่บ้านผมอยู่ตรงนั้น เผอญมีโอกาสดำเนินเกี่ยวกับพระเครื่อง ปัจจุบันนี้เป็นโรงงานปั๊มพระเครื่อง ก็เลยรู้ในขั้นตอนกระบวนการผลิต ทำให้เราศึกษาได้ง่าย รู้ว่าอันนี้มันทำได้อันนี้มันทำไม่ได้ เราส่องไปมันเกิดจากอะไร เราพอจะเห็นภาพ ทำให้เราศึกษาได้ง่าย ก็มีที่ปรึกษา เคยถามดูยังไง เขาบอกดูตรงนี้ตำหนิตรงนี้ เราก็มาปรับก่อน... ตอนนั้นหนังสือที่ถ้าใครเอามาลงเป็นพระไม่แท้เสียหายเลยนะ ช่วงนั้นนะ แต่ตอนนี้มีหนังสือที่เอาแต่พระที่เป็นของเทียมมาลงทั้งเล่มก็มี แต่สมัยนั้นไม่มี ชื่อหนังสือเยอะเลย รูปถ่ายที่ตามร้านถ่ายพระเครื่อง ผมก็ไปซื้อมาดู” การศึกษาพระเครื่องด้านพุทธพาณิชย์ เริ่มศึกษาจากการซื้อขาย ดังที่กรณีศึกษาที่ 4 ให้สัมภาษณ์ไว้ดังนี้ “พุทธพาณิชย์ก่อนเลย เริ่มเลย แต่สุดท้ายพอตอนนั้นอยากศึกษาแต่ก็ไม่ได้ศึกษานะ เพราะว่าเหมือนกับว่าพระมันเพิ่มรายได้ ก็เริ่มเช่าแล้วเหมือนกัน พอเช่ามาก็เก็บเอาไว้อย่างนั้น” การศึกษาพระเครื่องด้านพุทธคุณ ไม่มีการกล่าวถึงในระหว่างการสัมภาษณ์การศึกษาพระเครื่องด้านพุทธศรัทธา ศึกษาจากศรัทธาในธรรมชาติ ส่วนในด้านพุทธคุณศึกษาจากเรื่องเล่าเกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์ที่มีมาก่อน ดังที่กรณีศึกษาที่ 4 ให้สัมภาษณ์ไว้ดังนี้ “พอศึกษาพระเครื่อง อย่างศึกษาพระสายอีสานก็จะมีธรรมชาติของพระอาจารย์แต่ละท่าน ๆ ก็ยิ่งรู้สึก

ว่าธรรมะท่านยิ่งลึกซึ้ง คราวนี้เป็นศรัทธาแล้ว ศรัทธานำแล้ว” การศึกษาพระเครื่องด้านพุทธศิลป์ ศึกษางานศิลปะและกรรมวิธีการผลิตในแต่ละยุคสมัยเพื่อหาความเชื่อมโยงกับพระเครื่อง ดังที่ ทัศนศึกษาที่ 4 ให้สัมภาษณ์ไว้ดังนี้ “ในเรื่องของศิลปะตัวผมเองก็ศึกษาด้วยเหมือนกัน เขาเรียก วิวัฒนาการมากกว่าในการผลิตของแต่ละช่วง ๆ มากกว่า เพราะมันจะมาถึงถึงการพิจารณาพระในยุค นั้น ๆ ได้ด้วย อย่างทองแดงสมัยก่อนกับสมัยนี้ผมว่าคุณภาพของความบริสุทธิ์ของทองแดงก็ต่างกัน ทองแดงสมัยก่อนถ้าเป็นเหรียญมันจะเป็นกากเป็นหลุม เข้าใจว่าความบริสุทธิ์ของทองแดงสมัยนั้น อาจจะน้อยกว่าตอนนี้ ซึ่งตอนนี้ผิวจะตั้งจะแน่น แต่สมัยก่อนเป็นหลุมเป็นกาก ก็เป็นวิวัฒนาการ ประมาณอย่างนี้”

ทัศนศึกษาที่ 5 (สัมภาษณ์วันที่ 3 มีนาคม 2563)

ขั้นที่ 1 การแสวงหาความรู้และการจัดการความรู้

ทัศนศึกษามีแรงจูงใจจากความศรัทธาในพุทธคุณ และพัฒนาไปเป็นการทำเป็นอาชีพ ดังที่ ทัศนศึกษาที่ 5 ให้สัมภาษณ์ไว้ดังนี้ “พุทธคุณเลย ไม่มองเรื่องค้าขายเลย ผมเชื่อความศักดิ์สิทธิ์เลย ก่อนผมมาขายผมเก็บก่อน มันไม่เหมือนสมัยนี้ สมัยนี้พี่ลงขายได้ สมัยก่อนพี่ขายไม่ได้ พี่ไม่มีชื่อเสียง จะมาขายให้พระ” ส่วนหนึ่งใช้วิธีการอ่านหนังสือที่เคยมีการจัดพิมพ์ก่อน โดยอ่านจากแทบจะทุกเล่ม เท่าที่หาได้ และการซื้อพระมาเพื่อทำการศึกษาจากพระเครื่ององค์จริง ดังที่ทัศนศึกษาที่ 5 ให้ สัมภาษณ์ไว้ดังนี้ “อ่านหนังสือล้วน ๆ สมัยก่อนไม่มีใครสอน อ่านหนังสือล้วน ๆ ต้องไปซื้อแล้วเรียนรู้ ด้วยตัวเอง ต้องใช้การซื้อการขาย ไม่มีใครสอนอยู่แล้ว... ซื้อมาขายไปเพื่อศึกษาพระ พระทุกองค์มี เรื่องราว... หนังสือที่ทำมาทุกเล่มใช้ทุกเล่ม หนังสือที่มาก่อนแล้วทุกเล่ม ผมต้องมีทุกเล่ม ผมจะเก็บ ข้อมูลของทุกเล่มเลยแล้วมารวมกัน ผมเอามารวมกันหมดนะ ใช้ทุกเล่มมารวมกันนะ อันนี้คืออย่าง แรกเลย อย่างที่ 2 คืออะไรที่ยังมีคนทำก็ไปถามเขา ผมเช็คพระงูรู้ไหม พี่เป็นลูกศิษย์หลวงปู่ไข่เปล่า พระรุ่นนี้มีปัญหากันเยอะมากเลย ผมทำงูรู้เปล่า เจกมีพระรุ่นนี้เปล่าที่ได้จากวัด เจกบอกมี เอาให้ผม ดู นี่คือครูผม ให้ผมดูหน่อย พระองค์นี้แท้ เรารู้ตัวจริงใจ เจกที่เก็บพระเก่า ๆ ตัวนี้เล่น ตัวนี้ไม่เล่น ผม ไม่เคยซื้อ เจกมีเปล่า มี แล้วเจกเอามาจากไหน ซื้อมาเปล่า เอามาให้ผมดูหน่อย พอดูผมรู้แล้ว นี่คือ ครูที่ดีที่สุดเลยคนที่รับจากวัด”

ขั้นที่ 2 การถ่ายทอดความรู้แก่ผู้อื่น

ใช้วิธีการถ่ายทอดความรู้ผ่านการผลิตสิ่งพิมพ์ และการให้ความรู้ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ เช่น เฟซบุ๊ก การรับเชิญไปถ่ายทอดความรู้ผ่านรายการเกี่ยวกับพระ และการสอนแบบตัวต่อตัว ดังที่ ทัศนศึกษาที่ 5 ให้สัมภาษณ์ไว้ดังนี้ “ช่วงทำหนังสือ หนังสือไม่ได้มีดีมาก ไม่ได้ดูถูกเล่มเก่านะ

เกี่ยวกับวิทยาการด้วย ของผมได้นิตยสาร นิตยสารทำพระจันทร์เป็นคนทำให้ทั้งหมดเลย เรามีหน้าที่เอาข้อมูลกับรูปเท่านั้นเอง นอกนั้นเขามีหมด ทีมงานกราฟฟิก ตัวตรวจหนังสือ... ช่วงก่อนมีสัมภาษณ์เยอะ เด็กพวกนี้ยังไม่ขึ้นมา เด็กพวกนี้ขึ้นมาเฉลี่ยไม่ถึง 10 ปี ผมอยู่มาเกือบ 20 ช่วงนั้นรายการพระเชิญผมหมด...แล้วผมเป็นคนที่สอนน้อง ผมไม่เคยบอกแท้แก่ เฮ้ยมึงดูตรงนี้น้ำมันมีอย่างนี้ บางคนไม่สอนบอกแท้ ไม่อธิบาย แล้วเด็กก็อยู่แค่นั้น แต่น้องทุกคนเวลาถามผม ตรงนี้ไม่ดี ไม่ดียังไงก็ต้องบอกมัน พอบอกมัน มันจะรู้ที่แท้จริง บางคนแม่งไม่อธิบาย พระแท้ไปบอกเขาแท้ แล้วเด็กแม่งก็ดูไม่เป็นไง มันก็เกิดตามเขา เราสอนน้อง พี่เคยสอนน้องมา มันมาถามเราแล้ว ที่น้ำมันซื้อขายเองได้”

ขั้นที่ 3 การปรับประเมินการถ่ายทอดความรู้และการพัฒนาต่อยอด

การศึกษาพระเครื่องด้านพุทธพาณิชย์ เริ่มศึกษาจากการซื้อขายบ้าง อ่านหนังสือบ้างและส่วนใหญ่ใช้ประสบการณ์เพื่อสร้างการเรียนรู้ ดังที่กรณีศึกษาที่ 5 ให้สัมภาษณ์ไว้ดังนี้ “:ก็การที่เราซื้อขายกับเขา มันไม่มีใครสอน เหมือนทุกคนที่มา ผมซื้อพี่ คือแต่ละคนไม่เหมือนกัน ตัวเราก็ไม่เหมือนกัน แต่ทุกอย่างขึ้นอยู่กับบุคคล พี่ต้องเรียนรู้จากการซื้อขาย ทุกคนที่ถามก็คงเป็นอย่างนี้ เป็นเหมือนกัน มันไม่มีใครสอน ซื้อขายพี่จะรู้เองคนนี้คนดีคนไม่ดี และคนดีไม่ดีทุกอย่างก็เป็นครูเราหมด” การศึกษาพระเครื่องด้านพุทธคุณและด้านพุทธศรัทธา ใช้ประสบการณ์และจากความชอบและความศรัทธา และศึกษาจากหนังสือเกี่ยวกับประวัติต่าง ๆ ของเกจิอาจารย์แต่ละท่าน ดังที่กรณีศึกษาที่ 5 ให้สัมภาษณ์ไว้ดังนี้ “หนังสือ ประวัติอ่าน พุทธคุณ ประสบการณ์ พระองค์นี้เป็นยังไง หลวงพ่อองค์นี้เป็นยังไง ประสบการณ์”

การศึกษาพระเครื่องด้านพุทธศิลป์ ไม่มีความสนใจในด้านนี้ ดังที่กรณีศึกษาที่ 5 ให้สัมภาษณ์ไว้ดังนี้ “สายด้านพวกนี้ผมไม่เอา ไม่มีเลย ผมอบในพระหลวงพ่ศรัทธาในหลวงพ่องค์นี้ พระที่เป็นของหลวงพ่องค์นี้ ผมจะรับทั้งหมด ผมไม่ได้ศรัทธาที่รูปปลั๊กษณ์ขององค์พระ ผมนับถือหลวงปู่โต๊ะ ผมศรัทธาหลวงปู่ พระหลวงปู่ผมชอบหมด ไม่มีว่าพระพุทธศิลป์องค์นี้สวย ไม่เกี่ยว

กรณีศึกษาที่ 6 (สัมภาษณ์วันที่ 13 มีนาคม 2563)

ขั้นที่ 1 การแสวงหาความรู้และการจัดการความรู้

กรณีศึกษาเกิดจากความชอบในวัยเยาว์ ด้วยความศรัทธาในพระพุทธรูป ดังที่กรณีศึกษาที่ 6 ให้สัมภาษณ์ไว้ดังนี้ “ชอบพระมาตั้งแต่เด็ก ๆ ละ เด็ก ๆ เนี่ยผมอยู่ตลาดพุ ตลาดพุเนี่ยมันก็จะใกล้ ๆ กับวัดหนึ่ง วัดหนึ่งบางขุนเทียน สมัยนั้นเนี่ยเหรียญเจ้าคุณเฒ่า เหรียญสักประมาณสมัยก่อนหลวงปู่เอี่ยมวัดหนังคนตลาดพุเนี่ยจะเรียกท่านว่าเจ้าคุณเฒ่าเหรียญละประมาณสมัยนั้นก็ 3-4 พันบาท... สมัยเด็ก ๆ เด็ก ๆ อะผมอยู่แถวนั้น บางขุนเทียนมันก็มีการ มันมีเด็กเกรเยอะนะ ก็มันก็มีติดกันบ้างไอ้

เพื่อนผมนี่อยู่พวกไพศาล บางขุนเทียน เพื่อน ๆ เนี่ยอะ พวกนี้มันก็ต้องไปเสาะแสวงหาพระที่เอาไว้
คุ้มครองตัวเรา เพราะว่าเอ๊ะเมื่อไหร่ใครจะมาต่อแยเรา”

วิธีการเรียนรู้เรื่องพระเครื่อง ใช้วิธีการศึกษาโดยการสอบถามจากผู้รู้ ส่วนหนึ่งไม่เชื่อถือใน
หนังสือหรือนิตยสารที่ได้มีการจัดทำขึ้นมาในสมัยนั้น ดังที่กรณีศึกษาที่ 6 ให้สัมภาษณ์ไว้ดังนี้
“อาจารย์คนแรกของผมนี่ก็คือคุณสมศรี วัตรราชเนี่ย... แก่ใจดี แต่ว่าช่วงเย็น ๆ นะ ถ้าแก่ค้าขายเสร็จ
แล้วเนี่ย อยากเปิดเหรียญเปิดอะไรต่าง ๆ จะได้รับความรู้เหรียญมาเยอะ แล้วก็เขียนใหญ่ทุกคนต้องไป
ชุมนุมกันที่นั่น วัตรราชนัดดาหมด ที่ทำพระจันทร์เนี่ย คือผมหลังจากเลิกจากที่นั่นแล้วเนี่ย ถึงจะมานี่
เพราะมาที่นี้เนี่ยทำพระจันทร์อะเมื่อก่อนมันโล่ง โอลมมันพัดจากแม่น้ำเจ้าพระยาไปถึงข้างหน้าเลย
นะ ก็มานั่งเล่นนอน ก็แบบอะไรแบบนี้ สมัยก่อนที่นี้ฐาน ฐานเซ็ดละ 6,000 เอง ไม่มีราคาหรอก
เพราะมันเป็นตลาดที่ขาย ตลาดสดนะ ขายผักปลาอะไรอย่างเนี่ย แต่ขายไม่ดีไง เพราะว่าเขานิยมไป
ตลาดท่าช้างกัน แล้วผมอยู่วัตรราชนัดดาเนี่ย ก็เป็นส่วนหนึ่ง ไปเล่นตั้งแต่วัยรุ่นนี่แหละ ตอนนั้นก็
ประมาณปี 17 ก็เจอโก๋ ก็สนิทกัน โก๋วัตรราช เฮียปี... ในหนังสือแต่ละเล่มเนี่ยลงเขายังไม่รู้เลยอย่างนี้
อย่างเช่นพระลี้ก ๆ หน่อยอย่างเช่นปรกท้ายตลาดของมหาเฒ่าเขาไม่รู้จัก”

ขั้นที่ 2 การถ่ายทอดความรู้แก่ผู้อื่น

ใช้วิธีการถ่ายทอดความรู้ผ่านการเป็นวิทยากรรับเชิญให้กับหน่วยงานต่าง ๆ จัดทำหนังสือ
ให้กับหน่วยงานต่าง ๆ เช่น ศาลปกครอง การผลิตหนังสือคู่มือดูพระ และการให้ความรู้ผ่านการ
สัมภาษณ์ในรายการโทรทัศน์ที่เชิญมาเช่น สถานีโทรทัศน์เนชั่นทีวี รวมถึงจากการเป็นกรรมการตัดสิน
การประกวดพระฯ และยังมีการจัดทำเว็บไซต์ทำพระจันทร์เพื่อเป็นศูนย์กลางในการแสดงพระ และ
ถ่ายทอดความรู้ ดังที่กรณีศึกษาที่ 6 ให้สัมภาษณ์ไว้ดังนี้ “ผมเคยไปเป็นวิทยากรพิเศษบรรยายให้ตุลา
กาล ศาลเนี่ย ไปในหอสมุดมหาลัย ห้องประชุมมหาลัยก็... พี่นะ ฝึกต่างเนี่ยเขาบอกผมว่า เฮียดี แก
เห็นคู่มือดูพระเนี่ย ผมไม่เคยนึกว่าเฮียดีจะทำหนังสือดีอย่างนั้นนะ เฮียต้องเอาหนังสือทุกเล่มมาให้ผม
แล้วเฮียต้อง เฮียจะทำคู่มือดูพระเล่มนี้เล่มเดียวไม่ได้นะ เฮียต้องทำเวอร์ชัน 1 2 3 4 5 6 ก็ แต่ผมใน
ใจผมก็จะทำอาจจะทำสัก 3-4 เพราะว่ามันมันเป็นเวอร์ชันที่พระสูง ถัดไปก็อาจจะพระที่สืแต่ปร
องลงมาที่ผู้บริโภครู้เอ๋อถึงอะ... ทำหนังสือเนี่ย หนังสือมันเป็นตัวตนเรา ผมเคยทำหนังสือพร้อมกัน 2
อัน คือทำให้ศาลปกครอง กับทำให้ทปบอ. 52 ปีรุ่น DSI รุ่นท่านทาทฤทธิ์เนี่ย จริง ๆ ตอนนั้นผมปฏิเสธ
ท่านทาทฤทธิ์ไป แต่ว่าทุกคนก็รวมโต๊ะของร้องให้ผมทำ ปรากฏว่าผมก็ทำ ทำอยู่พร้อมกัน 2 เล่ม จริง
ๆ อะโรงพยาบาลศิริราช โรงพยาบาล พวกทำเนียบรัฐบาล ศาลปกครอง... เหมือนอย่างที่ถ้าผมไป
ออกรายการทีวี เช่น สมมุติว่า เนชั่น หรืออะไร ๆ ต่าง ๆ อย่างนี้นะ บางทีเขาจะมีสคิปให้เราตอบตาม
นี้้อย่างนี้ ๆ ผมจะคืนสคิปเขาไปหมดอะส่วนใหญ่ เพราะว่าผมบอกเขาว่าผมตอบคุณได้ลึกและมี
ประโยชน์กว่าในสคิปที่คุณเขียนให้ผมเยอะ เรื่องพระเนี่ยผมตอบได้ทุกเรื่อง... ปี 2525 งานวัดไร่ขิง มี

งานประกวดครั้งแรก สมัยนั้นนะผมเป็นคนชี้เป้าผมจะตัดสินเหรียญจะตัดสินรุ่นนี้ อะไรแล้วแต่เนี่ย ผมก็จะย้ายโต๊ะไปเรื่อย ๆ วันนั้นนะผมจำได้ว่าผมอยู่นั่งอยู่ชุดกริ่งรูปหล่อ กำลังจะตัดสินชนะ เฮียจิว ตลาดพลูเนี่ยแกก็มาจูงผมบอกลุกขึ้นผมก็ถามว่าทำไมหรือเฮียแกก็บอกวามานั่งโต๊ะนี้ ไปนั่งหัวชุดที่ 1 วันนะ”

ขั้นที่ 3 การปรับประเมินการถ่ายทอดความรู้และการพัฒนาต่อยอด

การศึกษาพระเครื่องด้านพุทธพาณิชย์ กรณีไม่มีความสนใจในด้านพุทธพาณิชย์ แต่มุ่งเน้นไปที่เรื่องพุทธคุณ ดังที่กรณีศึกษาที่ 6 ให้สัมภาษณ์ไว้ดังนี้ “ไม่ใช่พุทธพาณิชย์ สมัยเด็ก ๆ เด็ก ๆ อะผมอยู่แถวนั้น บางขุนเทียนมันก็มีการ มันมีเด็กเกเรเยอะนะ ก็ มันก็มีตีกันบ้างไอ้เพื่อนผมนี่อยู่พวกไพโรศาล บางขุนเทียน เพื่อน ๆ เนี่ยอะ พวกนี้มันก็ต้องไปเสาะแสวงหาพระที่เอาไว้คุ้มครองตัวเรา เพราะว่าเอ๊ะเมื่อไหร่ใครจะมาต่อแยะเรา... ไม่ได้คิด ๆ เรื่องเงินไม่ได้คิดเพราะสมัยนั้นคนเล่นพระเนี่ย”

การศึกษาพระเครื่องด้านพุทธคุณและด้านพุทธศรัทธา ศึกษาจากความชอบและความศรัทธา ส่วนในด้านพุทธคุณมีความเชื่อและศึกษาจากเรื่องเล่าเกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์ที่มีมาก่อน แต่ไม่แสดงความคิดเห็นในด้านนี้เท่าที่ควร ดังที่กรณีศึกษาที่ 6 ให้สัมภาษณ์ไว้ดังนี้ “อย่าถาม คือถามว่ามีประสบการณ์มั๊ยผมก็มี แต่จะเอาไปพูดทำไม แต่เดี๋ยวมตบท้ายให้คุณเอง ผมตบท้ายให้คุณว่าเอาอย่างนั้นะพระมีพุทธคุณหรือไม่ ตีมั๊ยเป็นมงคลกับชีวิตเราครอบครัวเราไหม พระองค์หนึ่งเนี่ย ผมบอกคุณให้ถ้าไม่เป็นมงคลไม่เกิดสิ่งดีกับชีวิตคุณเนี่ย คนทั่วโลกมันจะโง่หรือ ที่นับถือพุทธทั่วโลกเนี่ย เขาไม่ได้ไปที่อินเดีย เนปาลนะ ถ้าอยากได้พระเนี่ยคนนับถือพุทธเนี่ยต้องมาที่ประเทศไทย ไม่ว่าจะฝรั่ง ไช้มั๊ย CNN รอยเตอร์เนี่ย สัมภาษณ์ผมเนี่ยสำนักข่าวรอยเตอร์แห่งประเทศไทย... วิทยาศาสตร์กับไสยศาสตร์ตอนนี้มันมาใกล้กันละนะ เพราะบางสิ่งบางอย่างวิทยาศาสตร์มันพิสูจน์ได้นะ มันมีจริงนะ ไอ้อิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์เนี่ยยังเข้าเนี่ยมีจริงนะลูกกระสุนกระเด็นกลับมาเนี่ย คือวิทยาศาสตร์มันอธิบายไม่ได้ แต่ตามทฤษฎีของมันเนี่ยมันอธิบายไม่ได้นะ”

การศึกษาพระเครื่องด้านพุทธศิลป์ ไม่มีการแสดงความคิดเห็นในระหว่างการสัมภาษณ์

กรณีศึกษาที่ 7 (สัมภาษณ์วันที่ 1 เมษายน 2563)

ขั้นที่ 1 การแสวงหาความรู้และการจัดการความรู้

กรณีศึกษาเกิดจากการได้เห็นการสะสมพระของคนในครอบครัว เช่น ปู่ย่า จึงเกิดความคุ้นเคยและกลายเป็นความสนใจมาตั้งแต่ในวัยเยาว์ อีกทั้งจากถิ่นกำเนิดนั้นเป็นแหล่งศูนย์รวมของพระเครื่องที่มีชื่อเสียง เพราะเป็นพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ ดังนั้น จึงเกิดความผูกพันและความชอบ และได้มีโอกาสใกล้ชิดกับผู้มีที่สะสมพระและมีความรู้เรื่องพระ ดังที่กรณีศึกษาที่ 7 ให้สัมภาษณ์ไว้

ดังนี้ “ผมก็สนใจตั้งแต่เด็ก ๆ เพราะปู่ตายายพ่อแม่เราก็สะสมมา แล้วเหตุสำคัญคือเราเป็นคนสุพรรณ เป็นเมืองพระเครื่องเลนนะ ถือว่าเป็นประตูประวัติศาสตร์ พระเครื่องกำเนิดที่จังหวัดสุพรรณ มีหลายกลุ่ม โดยเฉพาะกลุ่มวัดพระศรีรัตนมหาธาตุก็เป็นพระกลุ่มสุพรรณที่อยู่ในชุดเบญจภาคี แล้วมามีพระถ้าเสื่อ มีพระร่วงวัดปู่บัว นี่พูดถึงพระปู่เมืองสุพรรณ มีปู่บัว มีหนองแจง พระร่วง มีกรุศาลาขาว มีพระเกดิงอีก แล้วโดยเฉพาะกรุบ้านกร่างเป็นที่โด่งดัง... ผมเองมีโอกาสดี ที่แรกไม่เคยคิดเลยว่าพระเครื่องเราจะได้มาอยู่ตรงนี้ จุดนี้มาจากเฮียอำสุพรรณเป็นคนสุพรรณ ผมเป็นคนขับรถเองนะไปทุกจังหวัด วันหนึ่งสั่งห้าจังหวัด ไปหาเช่าพระ เราไม่ได้สนใจ ขับรถอย่างเดียว เพราะเราได้ค่าจ้างค่าขับรถก็พอแล้ว ผมอยู่มูลนิธิ แล้วผมก็มาอยู่กับเฮียอำ ก็ได้เข้ามาสู่วงการพระเพราะเฮียอำสุพรรณแล้วมาได้ศึกษาพระ แล้วพระ”

ขั้นที่ 2 การถ่ายทอดความรู้แก่ผู้อื่น

ใช้วิธีการถ่ายทอดความรู้ผ่านการผลิตหนังสือ และการให้ความรู้ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ เช่นเว็บไซต์ของสถาบันฯ การไลฟ์สดผ่านเฟซบุ๊ก ด้วยเหตุผลที่ต้องการให้ผู้สะสมพระเครื่องได้เรียนรู้ได้รับความรู้ที่ถูกต้อง ดังที่กรณีศึกษาที่ 7 ให้สัมภาษณ์ไว้ดังนี้ “อยากให้คนได้เรียนรู้ ให้คนเข้ามาเรียนรู้กับเรา และมาคิดว่าพระจริง ๆ มีที่ไปที่ไป มีพิมพ์แบบนี้ ๆ เท่าที่ผมรู้นะ ที่ผมไม่รู้จักไม่มาไลฟ์ ผมจะบอกตำหนิจุดตายเนื้อหาพิมพ์ในการสร้าง พระต่าง ๆ เหยี่ยผมก็จะชี้ให้ ผมไลฟ์ไป ปองสุพรรณดูยังไง สมเด็จดูยังไง เรามีความรู้ก็อยากเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ เรากก็ได้แฟนคลับ FC ที่เข้ามาดู บางคนก็มาชม บางคนก็มาด่า บางคนก็มาตำหนิ ธรรมดา เราไม่ได้จะเอาเงิน เราทำให้ฟรีนะ คุณชอบก็มาดู ไม่ชอบคุณก็กลับไปเลย ไม่ต้องมาเป็นเพื่อน เพราะเดี๋ยวนี้สื่อมันก็อย่าง...” ซึ่งบางครั้งมีการสร้างแรงจูงใจให้คนติดตามด้วยการแจกพระ โดยส่วนหนึ่งนั้นเกิดจากความต้องการสืบทอดศาสนาและวัฒนธรรม ดังที่กรณีศึกษาที่ 7 ให้สัมภาษณ์ไว้ดังนี้ “ผมก็จะเตรียมพระที่จะแจกก็องค์ประวัติอยู่ในสมองอยู่แล้ว ไม่ต้องใช้สคริป มีพระที่จะไลฟ์เท่านั้น ไลฟ์พระอะไร ก็มานั่งดูมีตามที่เราพูดใหม่ เดี่ยวพูดไปปุ๊บแล้วไม่เจอ พระแท้มาไลฟ์ให้เขา อย่างตอนนี้ได้ปรกหลวงพ่อเดิมมาองค์ นี้ก็อยากเอามาชี้ เพราะปรกเป็นยักษ์มาก ไปถ่ายรูปไว้ ได้เมื่อวาน มันต้องเรียนรู้อีกเยอะ บางทีเจอถึงจะ निकออก วันนี้เอานี่มาไลฟ์ดีกว่า... แจกอยู่แล้ว หลวงพ่อคุณองค์ละ 500 ก็แจก ไม่เคยคิดตั้งค้ใครเลย แล้วพระไม่ได้ได้มาฟรี จององค์ละ 100 อย่างยักษ์ท้าวเวสสุวรรณวัดระฆังองค์ละ 300 ก็แจก 20 องค์ เท่าไหร่ 6,000 ค่าส่งอีก ใส่ซองอย่างดี คนที่ได้รับแฮปปี้ อยากให้เขาเข้ามาสนใจเรื่องพระเครื่องประวัติความเป็นมา มาช่วยกันสะสม มาช่วยกันอนุรักษ์ ช่วยกันสืบทอดศาสนา ห้อยพระก็จะเป็นคนที่จิตใจมีศีล 5 ในจิตใจ เป็นคนดี”

ขั้นที่ 3 การปรับประเมินการถ่ายทอดความรู้และการพัฒนาต่อยอด

ไม่ได้เน้นการอ่านหนังสือ แต่เน้นการศึกษาเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง จากการได้ติดตามเขียนพระที่มีความรู้เป็นเวลานาน และได้ศึกษาจากพระเครื่ององค์จริง รวมถึงบางครั้งใช้วิธีการสอบถามจากเพื่อนหรือจากเขียนพระ ดังที่กรณีศึกษาที่ 7 ให้สัมภาษณ์ไว้ดังนี้ “แรก ๆ เราก็เล่นพระเล็ก ๆ ก่อน ผมเข้าสู่วงการพระมาจากพระเนื้อดินทั่วไป... อาชีพเราก็ต้องเรียนรู้ต้องแยกแยะให้ได้ เขาทำมาใกล้เคียง บางคนถ้าโหลงหรือตัดสินใจหรือเวลาพิจารณาถ้ารีบร้อนไม่ละเอียดอ่อน โอกาสที่จะโดนสูง เพราะนั่นเรามาอยู่ตรงจุดนี้เป็นคนซื่อหรือเป็นคนคลายความสงสัยของพระเครื่องทุกอย่างที่เขามาให้เราดู อันไหนที่เราดูได้เราจะบอก ต้องอธิบายได้ด้วยว่าเก๊จริงแท้เป็นอย่างไร เก๊เป็นอย่างไร จุดต่าง ๆ บอกได้ แต่มันต้องเจาะลึกลงไปและมาดูจากองค์จริง การพิจารณาพระเครื่องถ้าจะสะสม ต้องดูจากองค์จริงและเปรียบเทียบจากประวัติความเป็นมา แม้แต่รูปภาพก็สำคัญ... แต่จริงแล้วผมได้เรียนรู้จากองค์จริงนะส่วนใหญ่ ผมจะดู ครูพักลักจำ ไม่มีอาจารย์ พอเข้ามาวงการพระมันมีเพื่อนเพิ่มเพื่อนแต่ละจังหวัดที่เขาเล่นพระเป็นแล้ว เราก็จะได้เรียนรู้ จุดนี้วัดเกตุชัยโยพิมพันธ์เองดูตรงนั้นนะ เนื้ออย่างนั้นนะ ถ้านอกจากเนื้อเป็นอย่างนั้นมันจะเป็นที่ไม่ถึงยุค ได้แลกเปลี่ยนความรู้ พอเข้ามา พอไปทำพระจันทร์เรียนรู้ได้อีกเยอะ ยุคนั้นอยู่ทำพระจันทร์พักหนึ่ง ” นอกจากนี้แล้วยังใช้วิธีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับคนใกล้ตัวอีกด้วยเช่นกัน ดังที่กรณีศึกษาที่ 7 ให้สัมภาษณ์ไว้ดังนี้ “เราถามเฮ้ยมีดอยู่ยังไงล่าสุดผมก็ถามหลวงปู่ถ้อยอย่างหลังมีตัวเดียว จุดตรงนี้ต้องเป็นอย่างนี้ เขาก็จะบอกเรา เราก็ได้ความรู้ เพราะนั่นการเรียนรู้พระเครื่องผมว่าไม่ได้จบเท่านี้ แล้วจุดตำหนิอยู่ที่เรากำหนดนะ ไม่ใช่คนอื่นกำหนด เราดูจุดสังเกต เราเอาตรงนี้เป็นจุด บางคนเอาตรงโน้น เราก็มามาแลกเปลี่ยนความรู้ นี่คือการแลกเปลี่ยน เอมามาประกอบหลายที่ พอมันเจอตรงนี้ มันเป็นพระแท้ที่ใสสะอาด สามารถชี้ชัดได้” ไม่ได้เน้นไปที่ด้านพุทธพาณิชย์ ดังที่กรณีศึกษาที่ 7 ให้สัมภาษณ์ไว้ดังนี้ “พระเครื่องไม่ใช่สินค้า เป็นปัจจัย 5 สำหรับผม นอกจากปัจจัย 4 คือปัจจัย 5 เป็นสิ่งสำคัญประจำชีวิตเรา ก่อนอื่นเราต้องชอบ ถ้าไม่ศรัทธาไม่ชอบอย่าไปห้อย ผมยกตัวอย่างพระซุ้มกอมี่ใบจาริกไว้ มีกูไม่จน และใครเป็นผู้สร้างด้วย เราเป็นคนมีบุญ พระทุกองค์ผมว่าต้องเป็นวาสนาของแต่ละคน แต่สมบัติมันผลัดกันชม บางคนก็ได้รับมาแบบไม่ต้องซื้อขाय”

กรณีศึกษาที่ 87 (สัมภาษณ์วันที่ 10 เมษายน 2563)

ขั้นที่ 1 การแสวงหาความรู้และการจัดการความรู้

กรณีศึกษามีแรงจูงใจจากคนในครอบครัวและศรัทธา รวมทั้งต้องการสิ่งยึดเหนี่ยวด้านจิตใจ ดังที่กรณีศึกษาที่ 8 ให้สัมภาษณ์ไว้ดังนี้ “ก่อนหน้านีที่บ้านผมเขาชอบอยู่แล้ว ชอบพระเครื่อง โดยเฉพาะพ่อผมเนี่ยเขาก็เก็บไว้เยอะอยู่แล้ว แล้วมาวันหนึ่งพระเนี่ย มันก็เหมือนกับวันหนึ่งเรามาซื้อ

พระเรามาหาพระเก่า ๆ เพื่อที่เราจะมาใช้ติดตัว เพราะว่าเราเริ่มรู้สึกว่ายากจะมีอะไรที่ยึดเหนี่ยวเราก็เริ่มมาค้นหาพระของพ่อ”เน้นใช้วิธีการอ่านจากหนังสือและจากการศึกษาพระเครื่ององค์จริงมาศึกษาซึ่งเป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ และยังค้นคว้าจากสื่อออนไลน์ เช่น เว็บไซต์ และศึกษาจากการดูรูปพระ รวมถึงการเรียนรู้โดยการสอบถามจากรุ่นพี่ ดังที่กรณีศึกษาที่ 8 ให้สัมภาษณ์ไว้ดังนี้ “: อ้อคือตอนนั้นเนี่ย เอ่อ สมัยนั้นเนี่ย ถ้าย้อนกลับไปก็ประมาณประมาณ 6-7 ปีช่วงนั้นก็ยังมีหนังสือให้เปิดดูให้เปิดอ่านคือผมชอบก็คือเปิดหนังสือเหมือนเหมือนคนทั่วไปอะ เปิดหนังสือหรือตำราที่มีขายผมก็ซื้อมา ซื้อมาเปิดอ่าน เปิดอ่าน ฟังประวัติหลวงปู่เปิดอ่านดูพระอะไรอย่างนี้ก็ใช้วิธีเหมือนคนทั่วไป แต่ผมจะเป็นคนที่ไม่ค่อยชอบเข้าหาคน เพราะว่าส่วนตัวผมเองนิสัยผมเองผมจะชอบทำอะไรด้วยตัวเองแล้วก็ชอบเรียนรู้ด้วยตัวเองแล้วเวลาผิดพลาดก็ผิดพลาดด้วยตัวเองแล้วก็ไม่เคยมีความรู้สึกผิดกับการผิดพลาดในครั้งนั้น อย่างเราเช่าพระเก็บมาอย่างเนี่ย เราก็ไม่รู้สึกละ ผิดถามว่าเพราะว่าเราตัวเองที่เป็นคนเช่ามา อย่างน้อยก็เสียเงิน แต่ว่าการเสียเงินในครั้งนั้น มันก็ทำให้เราได้เรียนรู้ว่าต่อไปเราจะไม่โดนแบบนี้อีกนะ เหมือนเราโดนด้วยตัวเราเองจากประสบการณ์...วิธีการเรียนรู้พระ ผมเรียนรู้จากวิธีการดูรูป”

ขั้นที่ 2 การปรับประเมินการถ่ายทอดความรู้และการพัฒนาต่อยอด

โดยการศึกษาจากเว็บไซต์ที่เกี่ยวข้องและเริ่มดำเนินการซื้อขายพระด้วยตนเองทั้งทางตรงและผ่านทางเว็บไซต์ ดังที่กรณีศึกษาที่ 8 ให้สัมภาษณ์ไว้ดังนี้ “พอเราศึกษาเสร็จปุ๊บใช้ใหม่ครับพี่บอล เราก็เริ่มเรามีพระแท้ในมือพอเริ่มเป็นปู่เนี่ยเราก็เริ่มที่จะซื้อพระลูกก่อนการที่เราซื้อพระลูกได้เนี่ยเราต้องทำจุดเปลี่ยนก่อน เพราะมันแพง เราต้องซื้อจากชาวบ้านที่เอามาขายในเว็บ... คือแรก ๆ ชาวบ้านผมไม่มีช่องทางชาวบ้านก็เอาพระมาขายในเว็บยูทูปอะไรพวกนี้ เอามาขายกัน เพราะว่าเว็บจิงจะเป็นพวกคนที่สะสมพระเยอะ เว็บยูทูปจะเป็นคนที่แบบพ่อค้า เว็บนี้มันมีขายของเก่าทุกอย่างทุกอย่างที่บอกมันมีของเก่ามีโต๊ะตู้เตียงเครื่องเขียนอะไรพวกนี้ แล้วก็หมวด หมวดพระเครื่อง หมวดอะไรพวกนี้ แต่หมวดพระเครื่องจะดังมากในเว็บยูทูป เพราะฉะนั้นเราก็ พอเราเป็น เราเริ่มดูพระแท้ได้เนี่ยเราก็เริ่มมา เราก็ต้องคิดว่าเราอยากจะได้พระเพิ่มไงแต่เราไม่ยอมซื้อแพงแล้วอะเราจะทำยังไงต่อคือถ้าเป็นคนมีเงินก็คงซื้อเขียนต่อไปเรื่อย ๆ ”

ขั้นที่ 3 การปรับประเมินการถ่ายทอดความรู้และการพัฒนาต่อยอด

การศึกษาพระเครื่องด้านพุทธพาณิชย์ เริ่มศึกษาจากการสะสมและพัฒนามาเป็นการซื้อขาย ดังที่กรณีศึกษาที่ 3 ให้สัมภาษณ์ไว้ดังนี้ “มันเป็นพัฒนาการมากกว่า คือเรามี เราเริ่มสะสมมา แล้วเราเดือดร้อน เราขายได้ เราก็เลยมีความคิด มันน่าจะ มันเหมือนทรัพย์สิน พระกลายเป็นทรัพย์สิน... เพราะว่าเมื่อเราเริ่มขายได้ มีคนมาขอซื้อในสิ่งที่เราสะสม พระที่เราสะสม เราก็เริ่มมองเห็นช่องทาง”

ตอนที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูลจากกรณีรายบุคคลทำให้สรุปได้ว่า ผู้ให้ข้อมูลทั้ง 8 คน มีกระบวนการถ่ายทอดความรู้เรื่องพระเครื่อง ร่วมกันดังนี้

ขั้นที่ 1 การแสวงหาความรู้และการจัดการความรู้

ผู้ค้าพระเครื่องไทยการแสวงหาความรู้และการจัดการความรู้ จากความศรัทธา ความใกล้ชิดกับนักสะสมพระเครื่อง การเล็งเห็นถึงผลประโยชน์ที่จะได้รับหากสามารถนำความรู้เกี่ยวกับพระเครื่องมาประกอบเป็นอาชีพอย่างจริงจัง พวกเขาใช้วิธีการเรียนรู้หลายแบบ ได้แก่ วิธีที่สำคัญคือการอ่านหนังสือ และนิตยสารพระเครื่อง การสอบถามผู้รู้ การเข้าพระจริงมาทำการศึกษาเปรียบเทียบ การเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ในอินเทอร์เน็ต การเรียนรู้จากประสบการณ์การทำงานที่มีมาอย่างต่อเนื่อง

ขั้นที่ 2 การถ่ายทอดความรู้แก่ผู้อื่น

พวกเขาถ่ายทอดความรู้แบบเป็นทางการและแบบไม่เป็นทางการ ในการถ่ายทอดความรู้แบบเป็นทางการ ใช้วิธีผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ เช่น หนังสือหรือนิตยสารพระเครื่อง โดยการจัดทำวิดีโอถ่ายทอดสด และยูทูบเป็นหลัก ส่วนการถ่ายทอดความรู้แบบไม่เป็นทางการ ใช้วิธีการแนะนำหรือการให้คำปรึกษาในระหว่างการซื้อขายแลกเปลี่ยนพระเครื่อง

ขั้นที่ 3 การปรับประเมินการถ่ายทอดความรู้และการพัฒนาต่อยอด

การปรับประเมินการถ่ายทอดความรู้และการพัฒนาต่อยอด ผู้ค้าพระเครื่องไทยมีการประเมินการถ่ายทอดความรู้ของตนเองในหลายลักษณะ ผู้ค้าพระเครื่องไทยโดยผู้ค้าพระเครื่องไทยที่ใช้วิธีการไลฟ์สดก็จะประเมินจากยอดผู้ติดตามที่มีจำนวนมากขึ้นในการไลฟ์สดแต่ละครั้ง นอกจากนี้ผู้ค้าพระเครื่องไทยมีการปรับการประเมินตนเองในการถ่ายทอดความรู้จากกลุ่มเป้าหมาย โดยเปิดรับฟังผลให้ผู้รับฟังสามารถโต้ตอบ สอบถาม หรือแสดงข้อคิดเห็น เพื่อการปรับปรุงแก้ไข หลายท่านยังหาวิธีการใหม่ๆ มานำเสนอและจัดให้เห็นถึงคุณลักษณะของผู้ชั้นนำตนเองในการเรียนรู้และพัฒนาตลอดชีวิต

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง จากการศึกษาเรื่อง กระบวนการถ่ายทอดความรู้ของผู้ค้าพระเครื่องไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการถ่ายทอดความรู้ของผู้ค้าพระเครื่องไทย การวิจัยครั้งนี้ การวิจัยเชิงสำรวจที่เก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกรายบุคคล โดยมีแนวคำถามการสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างกับผู้ให้ข้อมูลหลักซึ่งเป็นผู้ค้าพระเครื่องไทย ผู้วิจัยนำเสนอ สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ ดังนี้

สรุปผลการวิจัย

ขั้นที่ 1 การแสวงหาความรู้และการจัดการความรู้

ผู้ค้าพระเครื่องไทยการแสวงหาความรู้และการจัดการความรู้ จากความศรัทธา ความใกล้ชิดกับนักสะสมพระเครื่อง การเห็นถึงผลประโยชน์ที่จะได้รับหากสามารถนำความรู้เกี่ยวกับพระเครื่องมาประกอบเป็นอาชีพอย่างจริงจัง พวกเขาใช้วิธีการเรียนรู้หลายแบบ ได้แก่ วิธีที่สำคัญคือการอ่านหนังสือ และนิตยสารพระเครื่อง การสอบถามผู้รู้ การเข้าพระจริงมาทำการศึกษาเปรียบเทียบ การเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ในอินเทอร์เน็ต การเรียนรู้จากประสบการณ์การทำงานที่มีมาอย่างต่อเนื่อง

ขั้นที่ 2 การถ่ายทอดความรู้แก่ผู้อื่น

พวกเขาถ่ายทอดความรู้แบบเป็นทางการและแบบไม่เป็นทางการ ในการถ่ายทอดความรู้แบบเป็นทางการ ใช้วิธีผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ เช่น หนังสือหรือนิตยสารพระเครื่อง โดยการจัดทำวิดีโอถ่ายทอดสด และยูทูบเป็นหลัก ส่วนการถ่ายทอดความรู้แบบไม่เป็นทางการ ใช้วิธีการแนะนำหรือการให้คำปรึกษาในระหว่างการซื้อขายแลกเปลี่ยนพระเครื่อง

ขั้นที่ 3 การปรับประเมินการถ่ายทอดความรู้และการพัฒนาต่อยอด

การปรับประเมินการถ่ายทอดความรู้และการพัฒนาต่อยอด ผู้ค้าพระเครื่องไทยมีการประเมินการถ่ายทอดความรู้ของตนเองในหลายลักษณะ ผู้ค้าพระเครื่องไทยโดยผู้ค้าพระเครื่องไทยที่ใช้วิธีการไลฟ์สดก็จะประเมินจากยอดผู้ติดตามที่มีจำนวนมากขึ้นในการไลฟ์สดแต่ละครั้ง นอกจากนี้ผู้ค้าพระเครื่องไทยมีการปรับการประเมินตนเองในการถ่ายทอดความรู้จากกลุ่มเป้าหมาย โดยเปิดรับ

ฟังผลให้ผู้รับฟังสามารถโต้ตอบ สอบถาม หรือแสดงข้อคิดเห็น เพื่อการปรับปรุงแก้ไข หลายท่านยังหาวิธีการใหม่ๆ มาแนะนำเสนอและจัดให้เห็นถึงคุณลักษณะของผู้ชี้นำตนเองในการเรียนรู้และพัฒนาตลอดชีวิต

การอภิปรายผล

ขั้นที่ 1 การแสวงหาความรู้และการจัดการความรู้

การเรียนรู้และการถ่ายทอดความรู้ของนักสะสมพระเครื่อง ถือเป็นการเรียนรู้ที่เน้นประสบการณ์เดิมหากมีประสบการณ์ไว้มากก็จะสามารถทำให้เกิดการเรียนรู้แบบหยั่งเห็นได้มากเช่นกัน รวมทั้ง แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาผู้ใหญ่ของโนลส์ (Knowles.1975;1980;1998) เป็นพื้นฐานในการศึกษาการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง โดยโนลส์ มองการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง ในลักษณะของกระบวนการที่ผู้เรียนรับผิดชอบควบคุมการเรียนรู้ด้วยตนเองตลอดทั้ง โดยมีข้อตกลงเบื้องต้นของการศึกษาผู้ใหญ่ 6 ประการ คือ 1.ความต้องการที่จะเรียนรู้ (The Need to Know)ผู้ใหญ่จะให้ความสนใจถึงสาเหตุที่เขาจะต้องเรียนรู้ สิ่งหนึ่งสิ่งใดก่อนที่จะดำเนินการเรียนรู้สิ่งนั้น ผู้ใหญ่จะทุ่มเทกับสิ่งที่ทราบว่าเรียนรู้แล้วจะได้รับประโยชน์อะไรจากมัน 2. มโนภาพต่อตนเองของผู้เรียน (The Learner's Self-Concept) ผู้ใหญ่มีมโนภาพต่อตนเองว่าเป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบต่อการตัดสินใจและต่ออนาคตของตนเอง มีความสามารถที่จะนำตนเอง 3. บทบาทประสบการณ์ของผู้เรียน (The Role of the Learner's Experiences) ส่งผลต่อการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่จะยึดติดกับประสบการณ์ที่ผ่านมา และจะปฏิเสธสิ่งที่ขัดแย้งกับประสบการณ์เดิมของตน ประสบการณ์ที่แตกต่างกันนี้ จะส่งผลให้กลุ่มผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่มีความแตกต่างระหว่างบุคคลมากตามไปด้วย 4.ความพร้อมในการเรียนรู้ (Readiness to Learn)ผู้ใหญ่มีความพร้อมที่จะเรียน โดยผู้ใหญ่จะเลือกเรียนในสิ่งที่ตรงกับความต้องการของตนเอง 5.แนวโน้มที่จะเรียนรู้ (Orientation to Learn)การศึกษาเป็นกระบวนการที่ใช้พัฒนาความสามารถในการจัดการกับปัญหาที่เผชิญอยู่ในปัจจุบัน ผู้ใหญ่ยึดปัญหาเป็นศูนย์กลางในการเรียนรู้ ผู้ใหญ่มีแนวโน้มจะเรียนรู้ในสิ่งที่สามารถนำมาใช้ในงาน หรือใช้แก้ปัญหาในสถานการณ์ชีวิตได้ และ6.แรงจูงใจ (Motivation)ผู้ใหญ่จะตอบสนองต่อสิ่งที่ได้รับการจูงใจจากภายในมากกว่าภายนอก ผู้ใหญ่จะเรียนรู้ในสิ่งที่ตนเองต้องการ

ดังที่ พีรเทพ รุ่งคุณากร (2553) ระบุว่า การเรียนรู้ (learning) หมายถึง กระบวนการและผล การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางความคิด ความเข้าใจ ทักษะคติ อารมณ์ ความรู้สึก และทักษะต่าง ๆ เกิดเป็นความสามารถที่คงทนใช้ในการดำรงชีวิตของบุคคลซึ่งจะแสดงออกมาให้ผู้อื่นรับรู้หรือไม่ก็ได้ โดยเป็นผลมาจากประสบการณ์และ/หรือจากการฝึกฝนปฏิบัติ ซึ่งเกิดขึ้นได้ตลอดเวลาและทุกสถานที่ และเกิดได้ทั้งที่มีรูปแบบและไม่มีรูปแบบ การเรียนรู้นี้แม้มิใช่การตอบสนองตามธรรมชาติ

สัญญาอนุญาต วุฒิภาวะ แต่ต้องอาศัยพัฒนาการ โอกาส และการสนับสนุนต่าง ๆ ที่มีความเหมาะสมด้วย เช่น ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับสิ่งแวดล้อมและสังคม สอดคล้องกับนักวิชาการและนักจิตวิทยาหลายท่านที่กล่าวว่า การเรียนรู้เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเดิมสู่พฤติกรรมใหม่ที่ค่อนข้างถาวรและเป็นผลมาจากประสบการณ์หรือการฝึกฝน การเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพเหมาะสมหรือพึงประสงค์จะนำไปสู่การพัฒนาตนที่ดีขึ้น

ขั้นที่ 2 การถ่ายทอดความรู้แก่ผู้อื่น

การถ่ายทอดความรู้แก่ผู้อื่น ผู้ค้าพระเครื่องไทยมีความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ เรื่องพระเครื่องไทยจากการศึกษาและจากการทำงานซึ่งเป็นการเรียนรู้โดยประสบการณ์ดังที่พีรเทพ รุ่งคุณากร (2553) เน้นว่า การเรียนรู้ต้องอาศัยประสบการณ์ โดยเฉพาะการมีประสบการณ์ตรงและการฝึกหัด ดังนั้น การเรียนรู้ที่ดีมักเกิดขึ้นจากการประสบการณ์และการปฏิบัติเป็นสำคัญ นอกจากนี้ความรู้ที่เกิดขึ้นมิใช่เพียงตัวความรู้ที่เกิดขึ้นในความคิดและความทรงจำเท่านั้น แต่เป็นความสามารถและทักษะต่าง ๆ ที่พัฒนาไปสู่ความชำนาญได้ และมีทั้งความเข้าใจ ทักษะคิด มุมมอง โลกทัศน์ และอารมณ์ความรู้สึกรวมอยู่ในการเรียนรู้นั้นด้วยเสมอ ทั้งในกระบวนการและผล ซึ่งความรู้ในความหมายนี้มักเป็นสิ่งที่บุคคลสร้างจากการให้ความหมายกับประสบการณ์ของตนเองและปรับสภาพให้เป็นโครงสร้างการเรียนรู้ของตน หรือไม่ก็ค้นพบจากประสบการณ์และการฝึกฝนของตัวเองเรื่อยมา บุคคลอาจจะสร้างความรู้จากประสบการณ์ตรงที่ได้จากการลงมือปฏิบัติด้วยตนเองหรือจากการติดต่อสื่อสารกับบุคคลอื่น ความรู้และการเรียนรู้ของบุคคลจึงไม่ใช่สิ่งที่อยู่ภายนอกตัวบุคคล แต่เป็นกระบวนการที่ไม่หยุดนิ่งและสามารถนำมาใช้ทำงานและดำเนินชีวิต หรือเป็นปัจจัยในการพัฒนาตนตลอดชีวิต กล่าวได้ว่า การเรียนรู้สัมพันธ์กับชีวิตและเป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต การเรียนรู้ที่ดีจึงมุ่งพัฒนาบุคคลที่เกิดขึ้นเป็นปกติวิสัยในชีวิตประจำวันของทุกคน ทุกเวลา ทุกสถานที่

และการถ่ายทอดความรู้ยังมีการประยุกต์เทคโนโลยี สื่อ สมัยใหม่เข้ามา ดังที่ พีรเทพ รุ่งคุณากร (2561) หัวข้อ Digital based learning ในเอกสารประกอบการสอนวิชา การเรียนรู้ตามอัยาศัย ในปัจจุบันนี้ เทคโนโลยีเครือข่ายอินเทอร์เน็ตหรือการออนไลน์ในระบบคอมพิวเตอร์ด้วยอุปกรณ์ต่าง ๆ ได้เข้ามามีส่วนช่วยแก้ปัญหาทางการศึกษา ทั้งในเรื่องการขาดแคลนแหล่งข้อมูล และปัญหาการเข้าถึงข้อมูล ตลอดจนการขาดแคลนผู้สอนที่ชำนาญการเฉพาะเรื่อง ทำให้เกิดการถ่ายทอดความรู้ ซึ่งผู้สนใจสามารถเข้าไปสืบค้นและศึกษาค้นคว้าได้ด้วยตัวเอง เป็นการส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตทั้งในระบบการศึกษาในระบบโรงเรียน นอกโรงเรียน และตามอัยาศัย

การถ่ายทอดความรู้ผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ตเป็นวิธีการสำคัญในการจัดการเรียนการสอนผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต หรือ Web-based Instruction โดยผู้สอนต้องรู้จักประยุกต์ใช้เทคนิควิธีการสื่อสารแบบต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับผู้เรียนออนไลน์ ให้เข้าใจง่ายและได้รับความรู้หรือประโยชน์

ตามวัตถุประสงค์ของผู้สอนและตามความต้องการของผู้เรียนในเวลาที่เหมาะสม รวมทั้งกระตุ้นให้เกิดความคิดหรือคำถามใหม่ ๆ นำไปสู่การพัฒนาความรู้ขยายต่อหรือสืบเรื่องอย่างสร้างสรรค์ วิธีการนี้ผู้สอนสามารถสร้างชุดความรู้เป็นฐานข้อมูลเช่นเดียวกับตำรา ซึ่งนอกจากจะอำนวยความสะดวกสำหรับผู้เรียนในการสืบค้นแล้ว ผู้สอนยังสามารถนำเสนอเนื้อหาผสมผสานกับเทคนิคการสอนแบบต่าง ๆ นำมาประยุกต์ใช้ผ่านเครือข่ายได้เช่นเดียวกับการเรียนการสอนในชั้นเรียน โดยทั่วไป การถ่ายทอดความรู้ผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ตจะต้องอาศัยความใฝ่รู้ หรือความต้องการเรียนรู้ด้วยตัวเองของผู้เรียน ที่เรียกว่าการเรียนรู้แบบชี้นำตัวเอง (Self-directed learning) อย่างไรก็ตาม ผู้สอนต้องสร้างเนื้อหา ที่มีการเชื่อมโยงคำสำคัญ (Keyword) ไปยังเนื้อหารายละเอียดอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง และเชื่อมโยงไปยังสื่อชนิดอื่น ๆ ที่ผู้สอนเห็นว่าจะช่วยให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ดีขึ้น ตัวอย่างเช่น เว็บไซต์สอนภาษาไทย ที่อธิบายวิธีอ่านออกเสียง โดยเชื่อมโยงไปสู่ภาพและเป็นมัลติมีเดีย ทำให้ผู้เรียนสามารถเห็นภาพ อ่านคำ ฟังเสียง สกดคำ เกิดความเข้าใจมากขึ้น ซึ่งผู้เรียนจะซ้่ากัรบอบ หรือใช้เวลานานเท่าใดก็ได้ และผู้สอนยังสามารถแบบทดสอบความเข้าใจของผู้เรียนให้ประเมินตนเองและทราบผลทันทีด้วย นอกจากนี้ ผู้สอนสามารถเชื่อมโยงความรู้ของตนไปสู่เนื้อหาที่มีผู้สอนอื่นสร้างขึ้นไว้แล้วในเครือข่ายคอมพิวเตอร์ เช่นเดียวกันผู้สอนจะเปิดให้ผู้ใดก็ได้เข้ามาศึกษาบทเรียนที่ตนสร้างขึ้นได้อย่างเสรี หรือจะกำหนดให้เพียงผู้เรียนเฉพาะกลุ่มเข้าเรียนผ่านเครือข่ายก็ได้ ผู้สอนยังสามารถแก้ไขปรับปรุงเนื้อหาเพื่อให้ทันสมัยได้ตลอดเวลา โดยไม่ต้องเสียเวลาตามไปแก้ไขให้กับผู้เรียนทีละคน และสามารถจัดการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนแต่ละลักษณะได้ด้วย เช่นให้ผู้เรียนศึกษาร่วมกับผู้อื่น โดยเอาปัญหาเป็นตัวตั้ง (Problem-based learning) ซึ่งผู้สอนจะกำหนดปัญหาหรือโจทย์บางอย่างขึ้นมา และให้กลุ่มผู้เรียนร่วมกันระดมความคิด หาสาเหตุ และเสนอหนทางแก้ไข ด้วยวิธีนี้ ผู้สอนจะทำหน้าที่กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความกระตือรือร้นในการแสวงหาคำตอบ และจะต้องอาศัยความร่วมมือจากผู้เรียนอื่น ๆ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ทางการเรียนนั้น ๆ นอกจากเป็นการศึกษาร่วมกับผู้เรียนอื่นแล้ว ยังเป็นการสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับผู้สอนผ่านเครือข่ายด้วย โดยผู้สอนสามารถโต้ตอบกับผู้เรียนเป็นรายกลุ่มหรือเป็นรายบุคคลก็ได้ การปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน และระหว่างผู้เรียนด้วยกันเองนี้ก่อให้เกิดสิ่งที่เรียกว่า กลุ่มชุมชนเสมือนจริง (Virtual Community) ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในกลุ่มนี้หากดำเนินไปด้วยดี ก็จะช่วยส่งเสริมทัศนคติที่ดีในการเรียนรู้ต่อไป ผู้เรียนจะรู้สึกเป็นอิสระและกล้าแสดงความคิดเห็น สอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้แบบ Constructivism ซึ่งเชื่อว่า ผู้เรียนแต่ละบุคคลมีความแตกต่างกันในระบบการรับรู้ ไม่ว่าจะผู้สอนจะสอนอย่างไร ผู้เรียนจะเลือกรับรู้ต่างกัน และจะสร้างความรู้ขึ้นมาใหม่ ดังนั้น การถ่ายทอดความรู้ผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ตจึงควรทำมากกว่าเพียงการนำเสนอข้อมูลล้วน ๆ แต่ผู้สอนจำเป็นต้องใช้เทคนิควิธีการต่าง ๆ ในการสื่อสารให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด โดยมี 1) การวิเคราะห์ผู้เรียนและรู้ว่ากลุ่มเป้าหมายหลักคือใคร เพื่อกำหนดอุปกรณ์การรับรู้ข้อมูลของผู้เรียน 2)

กำหนดเป้าหมายหลัก (goal) และวัตถุประสงค์ย่อยในการถ่ายทอดความรู้ 3) นำเสนอเนื้อหาให้สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมายหลักและเป้าหมายหลัก ทั้งนี้ ผู้สอนจะต้องลำดับการเชื่อมโยงเนื้อหา และนำเสนอด้วยสื่อหลายมิติ ที่ทำให้ผู้เรียนเข้าใจในเนื้อหาได้ดีขึ้น ในส่วนของข้อมูลเสริมผู้สอนอาจสร้างขึ้นเอง (internal link) หรือให้ผู้เรียนเชื่อมต่อเข้ากับแหล่งข้อมูลที่ผู้อื่นสร้างไว้แล้วบนเครือข่าย (external link) ในทุกวันนี้ เทคโนโลยีเครือข่ายทางการศึกษามีบทบาทสำคัญเป็นอย่างยิ่ง จึงเป็นโอกาสในการเผยแพร่ความรู้ของภูมิปัญญาไทยในเรื่องต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการทอผ้าในภูมิภาคต่าง ๆ กีฬามวยไทย การแพทย์แผนไทย สมุนไพรพื้นบ้าน ตลอดจนเรื่องของพุทธศาสนาและพระเครื่อง ฯลฯ

ขั้นที่ 3 การปรับประเมินการถ่ายทอดความรู้และการพัฒนาต่อยอด

การปรับประเมินการถ่ายทอดความรู้และการพัฒนาการถ่ายทอดความรู้จากผลการวิจัยจะเห็นถึงลักษณะบุคคลที่สนใจในผู้คำพระเครื่องไทยซึ่ง โดยลักษณะนักสะสมพระเครื่องดังกล่าว สอดคล้อง กับของบุคคลที่มีการเรียนรู้ด้วยการชี้นำตนเองที่จะเป็นบุคคลที่ใฝ่รู้ตลอดชีวิตมีลักษณะสำคัญ 3 ประการ ดังนี้ (ศิริบุญ จงวุฒิเวศย์และคณะ 2547: 45-46)

1. สมารถใจที่จะเรียนด้วยตนเอง (Voluntarily to learn) มิได้เกิดจากการบังคับแต่มีเจตนาที่จะเรียนเพราะความอยากรู้
2. ตนเองเป็นแหล่งข้อมูล (Self-resourceful) ผู้เรียนสามารถบอกได้ว่าสิ่งที่ตนจะเรียนคืออะไร รู้ว่าทักษะและข้อมูลที่ต้องการมีอะไรบ้าง สามารถกำหนดเป้าหมาย วิธีการรวบรวมข้อมูลที่ต้องการและวิธีการประเมินผลการเรียนรู้ เป็นผู้จัดการเปลี่ยนแปลงด้วยตนเอง มีความตระหนักในความสามารถในการตัดสินใจ มีการรับผิดชอบต่อหน้าที่และบทบาทในการเป็นผู้เรียนรู้ที่ดี
3. ผู้เรียนต้องรู้วิธีการที่จะเรียน (Know how to learn) ผู้เรียนควรทราบขั้นตอนการเรียนรู้ด้วยตนเอง รู้ว่าจะไปสู่จุดหมายที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ได้อย่างไร

ลักษณะของผู้ใหญ่ที่ประสบความสำเร็จสูงในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองคล้ายกับบุคคลในอุดมคติของมาสโลว์ที่เรียกว่า Actualized Person คือ เป็นผู้ที่พัฒนาศักยภาพของตนเองและค้นคว้าด้วยตนเองอย่าง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะสำหรับวงการพระเครื่องไทย

1. พัฒนานองค์ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการถ่ายทอดความรู้ ของผู้ค้าพระเครื่องไทย ให้ทันยุคดิจิทัลตลอดเวลา
2. พัฒนาบุคลากรของวงการพระเครื่อง และส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของทั้งผู้ค้า และผู้ซื้อ พระเครื่องไทย

ข้อเสนอแนะนักทรงวงวัฒนธรรม สมาคมผู้นิยมพระเครื่องพระบูชาไทย และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ

1. พัฒนานองค์ความรู้ และแนวทางการดำเนินการเพื่อการบริหารงานของสมาคม
2. สมาคมพระเครื่องสามารถจัดทำแนวทางการศึกษาพระเครื่องสำหรับประชาชนที่เริ่มสนใจพระเครื่องให้เข้ามาศึกษาพระเครื่องอย่างเป็นระบบ
3. สมาคมสามารถพัฒนาขีดความสามารถของบุคลากรภายใน ยกกระดับทักษะความรู้ และความสามารถของสมาชิกให้มีศักยภาพมากขึ้น
4. ผู้บริหารควรส่งเสริมแนวทางการศึกษาพระเครื่องให้ครบทุกด้าน ทั้ง พุทธคุณ พุทธศรัทธา พุทธศิลป์ และพุทธพาณิชย์

ข้อเสนอแนะบุคลากร และนักศึกษาในระบบโรงเรียน นอกโรงเรียน และตามอัยาศัย

นำความรู้เรื่องกระบวนการถ่ายทอดความรู้ของผู้ค้าพระเครื่องไทย ไปประยุกต์ใช้ และเป็นส่วนหนึ่งในการจัดการศึกษาของตน เช่น ภูมิปัญญาพระเครื่องไทย กระบวนการเรียนรู้และถ่ายทอดความรู้พระเครื่องไทย

ข้อเสนอแนะนักวิจัยทั้งในระบบโรงเรียน และนอกโรงเรียน

นำความรู้ไปพัฒนาต่อยอดในการทำงานวิจัยของตนเองต่อไป

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยครั้งต่อไป ผู้วิจัยควรเก็บข้อมูลในพื้นที่ต่างจังหวัดเพื่อให้ได้ข้อมูลที่หลากหลาย

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กมลรัตน์ หล้าสูงษ์. (2558). **จิตวิทยาการศึกษา** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ชุตตา จิตพิทักษ์. (2552). **พฤติกรรมศาสตร์เบื้องต้น**. กรุงเทพมหานคร: สารมวลชน.
- ธงชัย สันติวงษ์. (2540). **องค์การและการจัดการ : ทันสมัยยุคโลกาภิวัตน์**. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.
- ประกาศิต อาณาภาพแสนยากร. (2556). **การจัดการเรียนรู้**. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- ประภาเพ็ญ สุวรรณ. (2526). **ทัศนคติการจัดการเปลี่ยนแปลงและพฤติกรรมอนามัย**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิชย์ จำกัด.
- พรชัย ลิขิตธรรมโรจน์ และถาวร เกียรติทับทิว. (2541). “พระเครื่องกับสังคมไทย : ศึกษาเฉพาะกรณีผลกระทบที่มีต่อภาวะความเป็นอยู่ทางสังคมของคนไทย.” รายงานการวิจัย คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่.
- พีรเทพ รุ่งคุณากร. (2561). “หัวข้อ Digital based learning.” ใน **เอกสารประกอบการสอนวิชา การเรียนรู้ตามอัธยาศัย**. (อัดสำเนา). นครปฐม: ภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิต คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์
- พุลสวัสดิ์ ด้วงเงิน. (2553). “พฤติกรรมกรเข้าบูชาพระเครื่องในจังหวัดปทุมธานี.” รายงานการวิจัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีนครราชวิทยาลัย.
- ไพศาล เอกบุญเขต. (2547). “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมกรเข้าบูชาพระเครื่องของผู้บริโภคที่ศูนย์พระเครื่อง ตลาดนัดจตุจักร.” สารนิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต (การตลาด) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ยุทธการ สืบแก้ว. (2551). **การพัฒนาแบบวัดอภิปัญญาสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น**. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ราม วัชรประดิษฐ์. (2554). **พันธุ์แท้พระเครื่อง**. (ออนไลน์). เข้าถึงเมื่อ 16 มิถุนายน 2554. เข้าถึงได้จาก <http://www.tumsrivichai.com>.
- วัชรกร รัตนกิจ. (2544). “พระเครื่อง : การสื่อสารกับการบริโภคเชิงสัญลักษณ์.” วิทยานิพนธ์วารสารศาสตรมหาบัณฑิต คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

วีระพงษ์ อินทรพานิช. (2548). “การวิเคราะห์โครงสร้างตลาดและพฤติกรรมการแข่งขันของผู้ประกอบการในตลาดพระเครื่อง กรณีศึกษา พระเครื่องหลวงปู่ทวด วัดช้างให้ จังหวัดปัตตานี.” วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต (เศรษฐศาสตร์ธุรกิจ) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ศิริวรรณ เสรีรัตน์. (2539). **การบริหารการตลาดยุคใหม่**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พัฒนาศึกษา.

ศูนย์วิจัยกสิกรไทย. (2554). **ธุรกิจพระเครื่อง**. (ออนไลน์). 16 มิถุนายน 2554. เข้าถึงได้จาก

<http://www.kasikornresearch.com>.

สิริอร วิชชาวุธ, (2554). **จิตวิทยาการเรียนรู้**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สุภาพรณ ณ บางช้าง. (2535). **พุทธธรรมที่เป็นรากฐานสังคมไทยก่อนสมัยสุโขทัย**

ถึงก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สมาลี สังข์ศรี. (2543). **การศึกษาทางไกลในมหาวิทยาลัยที่คัดสรรจากประเทศต่าง ๆ : ประสพการณ์**

เพื่อประยุกต์สู่การพัฒนากระบบการศึกษาทางไกลของไทยในศตวรรษที่ 21.

กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

อดุลย์ จาตุรงค์กุล. (2543). **พฤติกรรมผู้บริโภค**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

อรรถพันธ์ สงวนเสริมศรี. (2540). “ปัจจัยที่มีผลต่อความนิยมพระเครื่อง.” วิทยานิพนธ์

พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม) สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

อิทธิปาฏิหาริย์พระเครื่อง. (2554). (ออนไลน์). เข้าถึงเมื่อ 16 มิถุนายน 2554. เข้าถึงได้จาก

<http://www.ittipatihan.com.html>. É clara

ภาษาต่างประเทศ

Cochran, W. G. (1977). **Sampling Techniques** (3rd ed.). New York: John Wiley & Sons.

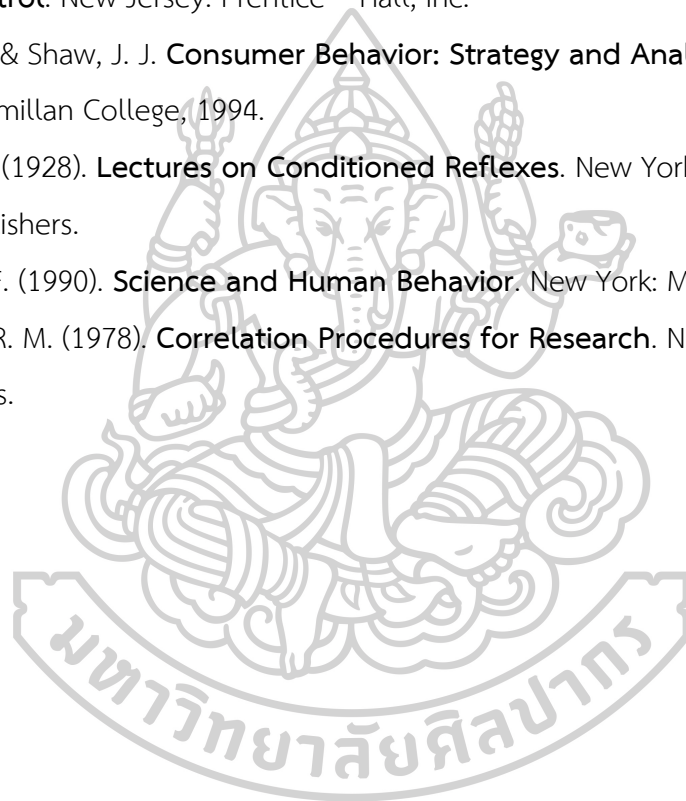
Coombs. (1985). **The World Education Crisis: A System Analysis**. New York: Oxford University Press.

Evan. (1981). **The Planning of Non-Formal Education**. Paris: UNESCO International Institute for Educational Planning.

Hawkins, D. et al. (1998). **Consumer Behavior: Building Marketing Strategy** (7th ed.). New York: McGraw Hill, 1998.

Hilgard & Bower. (1981). **Theories of learning** (5th ed.). Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice - Hall.

- Kimble, G. A. (1964). "Problems of Learning and problem of definition : Comments on Professor Grant, s paper." In A. W. Melron (Ed.), **Categories of hrdnzan learning**. New York: Academic Press.
- Klein, S. B. (1991). **Learning**. New York: McGraw – Hill.
- Knowles. (1975). **Self-Directed Learning : A Guide for Learners and Teachers**. Chicago: Follett Publishing Company.
- Kotler, P. (1997). **Market Management : Analysis Planning, Implementation And Control**. New Jersey: Prentice – Hall, Inc.
- Onkvisit, S., & Shaw, J. J. **Consumer Behavior: Strategy and Analysis**. New York: Macmillan College, 1994.
- Pavlov, I. P. (1928). **Lectures on Conditioned Reflexes**. New York: International Publishers.
- Skinner, B. F. (1990). **Science and Human Behavior**. New York: Macmillan.
- Thorndike, R. M. (1978). **Correlation Procedures for Research**. New York: Gardner Press.

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	นายสุทธิวัฒน์ โตสมบุญ
วัน เดือน ปี เกิด	19 พฤษภาคม 2526
วุฒิการศึกษา	พ.ศ. 2534 ระดับประถมศึกษา โรงเรียนพระแม่มาลีพระโขนง จังหวัดกรุงเทพมหานคร
	พ.ศ. 2539 ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนเทพลีลา จังหวัดกรุงเทพมหานคร
	พ.ศ. 2543 ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนเทพลีลา จังหวัดกรุงเทพมหานคร
	พ.ศ. 2545 วิทยาศาสตร์บัณฑิต สาขานาฏยสังเวคล้อม (ว.ท. คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียว เฉลิมพระเกียรติ จังหวัดสมุทรปราการ
	พ.ศ. 2550 บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาการจัดการ คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยรามคำแหง จังหวัดกรุงเทพมหานคร
	พ.ศ. 2560 กำลังศึกษาปริญญาเอก สาขาการศึกษาตลอดชีวิตและ การพัฒนา มหาวิทยาลัยศิลปากร จังหวัดกรุงเทพมหานคร

